

ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

โดย

ดร.ทรงธรรม สุขสว่าง

ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2560 - 2561

บทคัดย่อ

เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย นายทรงธรรม สุขสว่าง

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

การศึกษาจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล เพื่อใช้เป็นแนวทางบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติยุคใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในปัจจุบันให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย และการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยมีขอบเขตการวิจัย คือพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ ได้กำหนดกระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ในระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2560 ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2561 ผลการวิจัยพบว่า อุทยานแห่งชาติของไทยมีการกำหนดแนวเขต มีการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ดำเนินการติดตามสถานภาพของทรัพยากร ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศที่สำคัญ เพื่อคงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้บริการที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของประชาชน รวมถึงการพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและนันทนาการ และริเริ่มการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปตามแนวทางพระราชบัญญัติ ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ประกอบด้วยปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาด้านกฎหมาย ปัญหาด้านการบูรณาการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ จากนั้นได้ดำเนินการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านหลัก คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครอง ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพและบูรณาการการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ การวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมขับเคลื่อนการจัดการอุทยานแห่งชาติ มีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการให้ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และเน้นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การจัดการตามมาตรฐานสากล อุทยานแห่งชาติของไทยจำต้องอาศัยแบบอย่างจากอุทยานแห่งชาติที่มีชื่อเสียงในระดับโลก ต้องมีคู่มือและแผนการจัดการเป็นเครื่องมือสำหรับบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ มีระบบการพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และท้ายสุดจะต้องมีการจัดการตามแนวทางการจัดการเชิงระบบนิเวศและมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน ในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

ABSTRACT

Title National Parks Management Strategies to International Standard

Field Strategy

Name Dr. Songtam Suksawang

Course NDC Class 60

The study on national parks management strategies to international standard for new paradigm of national parks management. The purpose is to analyze current situation of national parks management in response to the main objectives of the principle of national parks management. Problems and obstacles of Thai national parks management were studied and to design a national parks management strategies to meet criteria of international standards in order to support the government's 20-year national strategy. The research area cover 154 national parks all over country, the primary and secondary data were collected and analyzed during December 2017 to May 2018.

The research found that Thai national parks have a boundary demarcation and law enforcement to protect natural resources and biodiversity. The status of resources has been monitored for important species and ecosystem to maintain the purpose of research in the national parks. Tourism activities that provide valuable learning experiences for the people was address as well as the development of a meaningful literacy program. In order to promote tourism and recreation, national parks had initiated participation with all sectors in accordance with the guidelines of the cabinet. The problems and obstacles of the current national parks management consists of resource conservation and biodiversity issue, legal issues, the problem of invasion of national parks area and the environmental impact of tourism. The national parks management strategy has been implemented to international standards in order to use as a framework for the implementation of four main areas as follows ; strategy 1 protecting natural resources in national parks, strategy 2 maintaining tourism resources and sustainable tourism development, strategy 3 research and development of innovation for national parks management, strategy 4 enhancing and integrating national parks management. This research is in line with the 20-year national strategy, which is apply technology and innovation to drive national parks management. However, in order to promote national parks management to international standards, Thailand's national parks need to rely on the famous model of national parks in developed country. Anyway, all national parks must have a manual and management plan as a tool for the management. Finally, it must be managed in accordance with the ecosystem management and involve with people and all sectors for sustainable management.

คำนำ

อุทยานแห่งชาติถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องจากเป็นพื้นที่คุ้มครองระบบนิเวศ ความมั่นคงในชีวิต ช่วยป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ แหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ มีบทบาทในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และความมั่นคงทางอาหาร ทศวรรษต่อไปในการจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยจะเข้าสู่ทศวรรษที่ 6 ซึ่งจะต้องก้าวสู่ความเป็นสากลและยกระดับพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานโลก โดยเฉพาะการดำเนินการตามพันธกรณีตามอนุสัญญาต่างๆ ที่เป็นข้อตกลงที่สำคัญของโลก อนุสัญญาทุกอนุสัญญามีความสำคัญต่อการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติ และในการที่จะพัฒนาในด้านต่างๆ ที่จะเอื้อประโยชน์กับทุกฝ่ายและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะการสร้างกลไกการเงินที่ยั่งยืน การจ่ายค่าตอบแทนคุณระบบนิเวศ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทำให้ประชาชนคนไทยมีความสุข สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติให้กับลูกหลานสืบไป

เอกสารวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60 ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าและจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล ที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในรูปแบบใหม่ สามารถขับเคลื่อนการจัดการอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จึงมีความจำเป็นในการจัดทำยุทธศาสตร์โดยใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม รวมทั้งวิถีคิดด้านเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการขับเคลื่อนการบริหารอุทยานแห่งชาติ และได้นำแนวความคิด “ประชารัฐ” ของรัฐบาลมาสร้างร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานโลกยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากล การวิจัยครั้งนี้ผู้จัดทำหวังว่า จะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถนำไปสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ ทำให้ประชาชนคนไทยมีความสุข สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติให้กับลูกหลานสืบไป

(นายทรงธรรม สุขสว่าง)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60
ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
คำจำกัดความ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์	7
แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ	14
ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	15
ทฤษฎีการบริหารจัดการงานสมัยใหม่	18
อุทยานแห่งชาติ	19
กฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ	21
อนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
กรอบแนวคิดการวิจัย	51
สรุป	51
บทที่ 3 การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	52
ประวัติการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ	52
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	55
การดำเนินการที่ผ่านมา	67
อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
หลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ	76
ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และมาตรการหรือ แนวทางในการจัดการ	76
กรอบแนวคิดการแบ่งเขตการจัดการในการจัดการอุทยานแห่งชาติ	80
ปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	81
สรุป	87
บทที่ 4 การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และกำหนดยุทธศาสตร์ การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล	89
การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และประเมินสถานการณ์อุทยานแห่งชาติ	89
แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของต่างประเทศ	95
ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของไทย	104
สรุป	117
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	118
สรุป	118
แนวทางและข้อเสนอแนะ	123
บรรณานุกรม	129
ภาคผนวก	132
ประวัติย่อผู้วิจัย	140

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
3-1	แผนที่อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย	75
4-1	ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล	111

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3-1	ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และมาตรการ หรือแนวทางในการจัดการ	77
4-1	การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ	90
4-2	การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกอุทยานแห่งชาติ	92
4-3	ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สู่มาตรฐานสากล	112

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลาย โดดเด่น สวยงาม และหายาก เช่น ทัศนียภาพแห่งขุนเขา ท้องทุ่ง เกาะแก่ง ชายหาด ท้องทะเล แนวปะการัง ถ้ำ น้ำตก หุบเหว หรือหินผาที่มีลักษณะแปลกตา อันเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีพืช สัตว์ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ จึงเป็นสถานที่ที่พิเศษสุดสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษา วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 3 ประการ คือ 1. เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ 2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ และ 3. เพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีเครื่องมือในการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

อุทยานแห่งชาติมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ **ด้านสิ่งแวดล้อม** อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งรวมของสรรพสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบที่นำไปสู่การผลิตและควบคุมตนเองตามธรรมชาติ อันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สำคัญ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ศูนย์รวมของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมสภาพภูมิอากาศ บรรเทาความรุนแรงของอุทกภัย วาตภัย และความแห้งแล้ง และช่วยลดการพังทลายของดิน **ด้านสังคม** จากบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าว อุทยานแห่งชาติจึงมีความสำคัญต่อสังคมนันทนาการ เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำใช้สอยในครัวเรือน เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและพลังงาน เป็นแหล่งอาหารและวัสดุใช้สอยของชุมชนท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ และเอื้อต่อการค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความหลากหลายของชนิดพันธุ์และสายพันธุ์กรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรม การแพทย์และอุตสาหกรรมในอนาคต และ**ด้านเศรษฐกิจ** เนื่องจากอุทยานแห่งชาติมีคุณค่าด้านความงามและความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จึงมีศักยภาพสูงสำหรับใช้เป็นฐานในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการบริการ ซึ่งจะเป็นที่มาของรายได้ของราษฎรในท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท รวมทั้งเกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติ การท่องเที่ยวยังช่วยให้เงินตราจากต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศ กระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ การจ้างงานและกระจายรายได้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ในปีงบประมาณ 2560 ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2559 ถึง เดือนกันยายน 2560 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ 18.8 ล้านคน สร้างรายได้ให้ประเทศ 2,413.6 ล้านบาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งนี้ อุทยานแห่งชาติได้เริ่มมีการประกาศจัดตั้งแห่งแรกในปี 2505

ปัจจุบันมีจำนวนอุทยานแห่งชาติทั้งสิ้น 154 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ประเทศ 44.55 ล้านไร่ หรือร้อยละ 13.89 ของพื้นที่ประเทศ โดยกระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ครอบคลุมเขตนีเวศหรือเขตชีวภาพทั้ง 6 เขต

การดำเนินงานเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติโดยรวม หรือระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านจำนวนแหล่งที่ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้มีการครอบคลุมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ รวมถึงการพัฒนารักษาเพื่อการท่องเที่ยว นันทนาการและการศึกษาหาความรู้ของประชาชน แต่อย่างไรก็ดี ระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่สำคัญ ได้แก่

1. นโยบายของรัฐบาลในเรื่องการสงวน การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
2. ยุทธศาสตร์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ
3. รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ
5. อนุสัญญาสากลและข้อตกลงนานาชาติ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยให้สัตยาบันหรือให้การรับรองไว้หลายฉบับ รวมทั้งความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ในระดับโลก

ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในรูปแบบใหม่ สามารถขับเคลื่อนการจัดการอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จึงมีความจำเป็นในการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลโดยใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม รวมทั้งวิธีคิดด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการขับเคลื่อน เช่น การตั้งกองทุนตอบแทนคุณระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service Fund) และนำแนวความคิด “ประชารัฐ” ของรัฐบาลมาสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานโลก ทำให้ประชาชนคนไทยมีความสุข สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติให้กับลูกหลานสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.1 ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย
- 1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย
- 1.3 ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
- 1.4 การจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากล เช่น ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ประเทศภาคพื้นยุโรป
- 1.5 ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

อุทยานแห่งชาติ 154 แห่งทั่วประเทศ

3. ขอบเขตด้านประชากร

สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านอุทยานแห่งชาติและการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

- 3.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านอุทยานแห่งชาติ จำนวน 5 คน
- 3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล จำนวน 5 คน
- 3.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านสภาพแวดล้อม จำนวน 5 คน
- 3.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์ จำนวน 5 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

1 ธันวาคม 2560 – พฤษภาคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ จะรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน ตามขอบเขตด้านประชากรที่กล่าวแล้ว
 - 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ จะรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ห้องสมุดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้มาซึ่งยุทธศาสตร์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบการบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติที่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากล

2. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล

3. ได้ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ

คำจำกัดความ

อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	ที่ดินซึ่งรวมทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล และหมายรวมถึงทะเลและพื้นที่ดินที่อยู่ใต้ทะเลภายใต้อธิปไตยของประเทศไทยที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าว เป็นที่ที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ และมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด ซึ่งมีใช้ทบวงการเมือง ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวก็เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป (พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504)
อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	พื้นที่ธรรมชาติทางบกและหรือทางทะเลซึ่งประกาศจัดตั้งเพื่อ (ก) รักษาความมั่นคงของระบบนิเวศสำหรับคนในยุคปัจจุบันและอนาคต (ข) ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรหรือการตั้งถิ่นฐานที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้ง (ค) เป็นพื้นที่รองรับด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา ความสำคัญต่อจิตวิญญาณและโอกาสด้านนันทนาการแก่ผู้มาเยือนโดยต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (IUCN, 1994)
อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	พื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งที่ได้สงวนรักษาไว้ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชน โดยมีพระราชกฤษฎีกาประกาศกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, ออนไลน์, 2561)
อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	พื้นที่ของรัฐซึ่งประกอบด้วยสภาพธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว (Unique) เป็นพื้นที่ธรรมชาติดั้งเดิมไม่เคยถูกรบกวนจากมนุษย์ ประกอบไปด้วยป่าไม้ ภูเขาสลับซับซ้อน มีความวิจิตรพิสดารทางธรรมชาติ เช่น มีน้ำตก ถ้ำ หุบเหว พันธุ์ไม้ที่หายาก และมีสัตว์ป่านานาชนิด มีทิวทัศน์สวยงาม มีเนื้อที่กว้างใหญ่นับร้อยตารางกิโลเมตร แต่อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 10 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป ตามหลักสากลของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีกฎหมายคุ้มครองรักษาอย่างเข้มงวดกวดขันเป็นพิเศษ ห้ามมิให้ผู้ใดทำอันตรายแก่ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่อยู่ภายในเขต

อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	<p>อุทยานแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้และพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนเป็นส่วนรวม (นิวัติ, 2546 : 252 – 253)</p> <p>เขตบริเวณพื้นที่ ซึ่งสงวนไว้เพื่อที่จะรักษาและทำการคุ้มครองทรัพยากรทางธรรมชาตินั้น ๆ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป ตามหลักสากลแล้ว อุทยานแห่งชาติจะต้องมีพื้นที่ทั่วทั้งบริเวณไม่น้อยกว่า 6,250 ไร่ หรือประมาณ 10 ตารางกิโลเมตร ที่สำคัญในพื้นที่ของอุทยานชาตินั้นจะต้องมีธรรมชาติของวิเวกที่สวยงาม (วิกิพีเดีย, ออนไลน์, 2561)</p>
อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	<p>ที่ดิน ซึ่งรวมความถึงพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ในทางปฏิบัติอุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่ที่สงวนไว้ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงาม สงวนไว้เพื่อให้คงสภาพธรรมชาติดั้งเดิม เพื่อรักษาสมบัติทางชาติให้อนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้ชมและศึกษาค้นคว้า มีลักษณะที่สำคัญ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นสถานที่ที่สภาพธรรมชาติเป็นที่โดดเด่นน่าสนใจและงดงาม 2. มิได้อยู่ในกรรมสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด 3. โดยทั่วไปต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร <p>(สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ออนไลน์, 2561)</p>
อุทยานแห่งชาติ	หมายถึง	<p>พื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาลมีทรัพยากรธรรมชาติสวยงามแปลกประหลาดเป็นที่อัศจรรย์เหมาะสำหรับการพักผ่อน มีคุณค่าทางการศึกษาหาความรู้ เช่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืช สัตว์หายาก หรือมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวัฒนธรรม (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ออนไลน์, 2561)</p>
อุทยานมาตรฐานสากล (World - Class Standard National Parks) หมายถึง		<p>อุทยานแห่งชาติที่พัฒนาการจัดการอย่างมีคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล รวมทั้งมีการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ เพื่อให้ได้อุทยานแห่งชาติที่มีคุณภาพ คือเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพความสามารถในการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ การให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนและการศึกษาวิจัยเทียบเคียงมาตรฐานสากล (World Class Standard) และมีศักยภาพเป็นมรดกโลก (World Heritage) สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการจัดการพื้นที่คุ้มครองในระดับสากล (The free dictionary, ออนไลน์, 2561 ; weberthai, ออนไลน์, 2561 ; LongDo Dict, ออนไลน์, 2561 ; นิสิตบ้านสมเด็จ,</p>

ออนไลน์, 2561 ; โครงการพัฒนาความรู้และยุทธศาสตร์ความตกลง
พหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม, ออนไลน์, 2561 ; รัฐบาลไทย, ออนไลน์,
2561 ; ไทยรัฐ, ออนไลน์, 2561 ; The George Wright Forum,
ออนไลน์, 2561 ; Crater lake Institute, ออนไลน์, 2561)

International Organization for Standardization หมายถึง

องค์การมาตรฐานสากล หรือองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการ
มาตรฐาน เป็นองค์กรที่ออกมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ
และอุตสาหกรรม ส่วนมาตรฐานที่องค์กรนี้ออกมา ก็ใช้ชื่อนำหน้า
ว่า ISO เช่น ISO 9000 และ ISO 14000 ซึ่งก็เป็นมาตรฐานที่ว่าด้วย
ระบบบริหารคุณภาพ และระบบบริหารสิ่งแวดล้อม
(International Organization for Standardization, ออนไลน์,
2561)

ประชารัฐ

หมายถึง

การรวมพลังทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ
โดยมองบนพื้นฐานของ “คนไทยทุกคน คือ ประชาชนของชาติ”
ซึ่งถือเป็นพลังอำนาจที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาเปลี่ยนแปลง
หรือปฏิรูป และการพัฒนาประเทศในทุกมิติและทุกด้านอย่างยั่งยืน
(ประยุทธ์ จันทร์โอชา, บรรยาย, 2558)

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในบทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งจะครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล โดยมีลำดับการศึกษาดังนี้

1. แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์
2. แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ
3. ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
4. ทฤษฎีการบริหารจัดการงานสมัยใหม่
5. อุทยานแห่งชาติ
6. กฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง
7. อนุสัญญาระหว่างประเทศ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดการวิจัย
10. สรุป

แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของรัฐบาล (นายกรัฐมนตรี ; พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของรัฐบาล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนแบบบูรณาการ มีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนไทย โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับกระบวนทัศน์การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศเศรษฐกิจสีเขียว และสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยกระดับความสามารถในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ควบคุมและลดมลพิษ พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม

อย่างบูรณาการ สร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตภาวะโลกร้อน รวมทั้งเพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

2. ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์พัฒนาการท่องเที่ยวไทย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ในภูมิภาคเอเชียและนานาชาติ ที่เน้นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศ การพัฒนาความโดดเด่นของคุณภาพการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่กำหนดแนวทางในการสร้าง พัฒนา พื้นฟู และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว โดยการศึกษาศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถรองรับได้ รวมทั้งจัดทำมาตรการที่เหมาะสม พัฒนาศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่สำคัญ และควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกำหนดและพัฒนามาตรฐานด้านบริการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และผู้นำเที่ยว เพื่อพัฒนา มัคคุเทศก์อาชีพและท้องถิ่น ให้มีความรู้ ทักษะ พฤติกรรมในด้านการนำเที่ยวที่เหมาะสม และพัฒนา ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็น Green Tourism

3. ยุทธศาสตร์การบูรณาการจัดการป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน (เขาหัวโล้น)

กรมป่าไม้ (2559) กล่าวถึงยุทธศาสตร์การบูรณาการจัดการป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน (เขาหัวโล้น) ว่า ดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ “เพิ่มพื้นที่สีเขียวบนพื้นที่ป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพที่สูงชันอย่างยั่งยืน” โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

3.1 พื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชันไม่น้อยกว่า 8.6 ล้านไร่ ภายในระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2558 - 2578)

3.2 พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชนในพื้นที่สูง

3.3 สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.4 ลดมูลค่าความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 7 ข้อ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจทุกภาคส่วน การจัดระเบียบคนและพื้นที่ การป้องกันและรักษาป่า การฟื้นฟูระบบนิเวศ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ การสร้างองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

4. แผนยุทธศาสตร์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2559 - 2564)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ออนไลน์, 2561) กล่าวว่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชได้กำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้ คือ “เพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ภายในปี 2569” ประกอบด้วยพันธกิจ 4 ประการ ได้แก่

4.1 อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

4.2 วิจัย พัฒนาและให้บริการด้านวิชาการ

4.3 บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานเทคโนโลยีที่เหมาะสม

4.4 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน และประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ข้อ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สงวน อนุรักษ์ พื้นฟู และจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า อย่างบูรณาการและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : อนุรักษ์ พื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำเพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การป้องกัน การลดผลกระทบ และการปรับตัวเพื่อรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการองค์การ และการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

5. แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2557) ได้จัดทำแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ ดังนี้ “ประเทศไทยมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์อันเป็นรากฐานการพัฒนาชาติให้มั่นคงยั่งยืน” ซึ่งเป้าหมายหลัก คือ พิทักษ์รักษาป่าไม้ของประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์ โดยให้มีพื้นที่ป่าอย่างน้อย 40 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ประเทศภายใน 10 ปี แผนแม่บทดังกล่าวประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ

5.1 ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ มีกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ

5.1.1 หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

5.1.2 จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

5.1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า

5.1.4 ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคน โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลักร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง

5.2 ปลุกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน มีกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ

5.2.1 กำหนดให้การแก้ไขปัญหการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็น “วาระแห่งชาติ”

5.2.2 จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก

5.2.3 ปลุกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน

5.3 ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ

5.3.1 ปรับปรุงระบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.3.2 พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ

5.3.3 จัดทำแนวเขตทรัพยากรป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดี่ยวที่ชัดเจน

- 5.3.4 จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)
- 5.3.5 ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 5.4 พันธุ์และดูแลรักษาป่าไม้อย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์ที่สำคัญ ดังนี้
- 5.4.1 จัดระบบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมกับประชาชน
- 5.4.2 จัดระบบการปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศเพื่อทดแทนความต้องการและลดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า
- 5.4.3 ให้อยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข
- 5.4.4 เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในพื้นที่พันธุ์และดูแลป่าอย่างยั่งยืน
- 5.4.5 ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้
- ทั้งนี้หลักคิดในการแก้ไขปัญหาอยู่ภายใต้การดำเนินการดังนี้
1. ต้องไม่มีการบุกรุกเพิ่มเติมอีกนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
 2. ดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้ที่บุกรุกป่าไม้หลังจากมีมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ก่อนแล้วดำเนินการรายอื่น ๆ ภายใต้กรอบของกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี หรือระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลักร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง
 3. จัดลำดับความเร่งด่วนกับนายทุนหรือผู้บุกรุกรายใหญ่ที่บุกรุกป่าไม้เป็นลำดับแรกแล้วดำเนินการกับรายอื่น ๆ
 4. คำนึงความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนที่อาศัยทำกินก่อนการประกาศแนวเขตป่าไม้โดยด่วน
 5. รักษาทรัพยากรป่าไม้ (รวมถึงที่ดินในเขตป่าไม้ทั้งหมด) ให้เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติตลอดไป
 6. บริหารพื้นที่ป่าไม้และทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่มีป่าเสื่อมโทรม
 7. ประชาชนคนไทยที่ยากจนทุกคนจะต้องมีที่ดินทำกินอย่างเหมาะสม
 8. ใช้หลักกฎหมายและหลักวิชาการเป็นตัวนำ หลักรัฐศาสตร์และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนเสริม โดยผลประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะต้องไม่เป็นอุปสรรคและเป็นเงื่อนไขต่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบของประเทศ
 9. เป็นการแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นระบบและยั่งยืน
 10. ประกาศเขตพื้นที่ป่าไม้ให้ชัดเจนตาม พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปี 2495 – 2499 ตามโครงการเร่งด่วนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแนวหลักเดียวสำหรับการบริหารจัดการโดยออกเป็นกฎหมายรับรองแนวเขต

11. การดำเนินการใด ๆ ตามแผนแม่บทนี้ต้องไม่กระทบต่อประชาชนที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตามเงื่อนไขที่ได้รับหรือได้รับสิทธิในที่ดินตามกฎหมายที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือการดำเนินการของภาครัฐ

6. นโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน พ.ศ. 2560 - 2579

สำนักงานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ออนไลน์, 2561) กล่าวถึงนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน พ.ศ. 2560 – 2579 ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ในการประชุมครั้งที่ 1/2560 เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2560 ว่า การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ มีการกระจายถือครองอย่างเป็นธรรมเพื่อให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีพได้อย่างทั่วถึง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การบูรณาการการให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปอย่างเหมาะสมตามศักยภาพของที่ดิน มีความเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ และชายฝั่งให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของประเทศ โดยให้คำนึงถึงสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน หลักธรรมาภิบาล การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภูมิสังคม

7. แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2558 - 2564

สำนักงานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2558) กล่าวถึง แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2558 - 2564 ว่าจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 บูรณาการคุณค่าและการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์ และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประเทศและบริหารจัดการเพื่อเพิ่มพูนและแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพโดยสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสีเขียว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาการองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นมาตรฐานสากล

8. แนวพระราชดำริและหลักการทรงงาน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้รวบรวม “หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” 23 ประการ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยน้อมนำไปปฏิบัติตามความเหมาะสม ดังนี้

8.1 ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบทั้งจากข้อมูลเบื้องต้นในเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่เพื่อให้ได้รับรายละเอียดที่ถูกต้องก่อนที่พระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง

8.2 ระเบิดจากข้างใน คือ ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนที่จะเข้าไปพัฒนาให้พร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แสดงให้เห็นว่า พระองค์มุ่งเน้นที่ “การพัฒนาคน” เป็นสำคัญ

8.3 แก้ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมองปัญหาในภาพรวมก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหา พระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่คนมักมองข้าม

8.4 ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงาน พระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน อันได้แก่ สาธารณสุข เพราะเมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็สามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจึงเป็นเรื่องสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค เป็นต้น

8.5 ภูมิสังคม การพัฒนาต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศบริเวณนั้นและสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนานั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

8.6 องค์กรรวม พระองค์ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์กรรวม ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่ง ๆ นั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

8.7 ไม่ติดตำรา การพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีลักษณะอนุโลมและกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน ไม่ผูกติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมของคนไทย

8.8 ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

8.9 ทำให้ง่าย ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาให้ดำเนินไปโดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ระบบนิเวศโดยส่วนรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ

8.10 การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำประชาพิจารณ์มาใช้ในการบริหารเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อคำนึงถึงความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

8.11 ประโยชน์ส่วนรวมถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกร

8.12 บริการรวมที่จุดเดียวหรือ one stop service ถือเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่มาขอใช้บริการจะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

8.13 ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม ทรงพระราชทานพระราชดำริการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูกันเอง เป็นต้น

8.14 ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงสถานะที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำตื้นขบไล่น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี เป็นต้น

8.15 ปลุกป่าในใจคน ความต้องการอยู่รอดของมนุษย์จึงต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ปัญหาความไม่สมดุลจึงเกิดขึ้น ดังนั้น การจะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องปลูกจิตสำนึกการรักผืนป่าให้คนเสียก่อน

8.16 ขาดทุนคือกำไร หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกรไทยคือ “การให้” และ “การเสียสละ” ซึ่งทำให้มีผลกำไรเป็นความอยู่ดีมีสุขของราษฎร

8.17 การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำรัสเพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แล้วขั้นต่อไปจึงพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

8.18 พออยู่พอกิน พระองค์ทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกรมีความอยู่ดีกินดี มีชีวิตอยู่ในขั้นพออยู่พอกินก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

8.19 เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและพัฒนาประเทศในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

8.20 ความซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน

8.21 ทำงานอย่างมีความสุข

8.22 ความเพียร

8.23 รู้รัก สามัคคี

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินงานโดยเน้น “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้ง และยึดหลัก “ผลประโยชน์ของปวงชน” เป็นเป้าหมาย (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ออนไลน์, 2561)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

9. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งกำหนดทิศทางการรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงและพันธกรณีที่เกี่ยวข้อง ทำให้ไทยต้องพร้อมรับภาระในการลดก๊าซเรือนกระจก

มากขึ้น ภายใต้กระแสการแข่งขันการค้าที่เข้มข้น วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 เป็นทิศทางหลักในการพัฒนาของโลกหลัง ค.ศ. 2015 โดยมี “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ประกอบด้วย 17 เป้าหมายและ 169 เป้าประสงค์ จะมีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต โดยเฉพาะการสร้างหลักประกันในการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน ยกย่องคุณภาพน้ำ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำทุกภาคส่วน มีรูปแบบการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการเกิดของเสีย อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทะเล ปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้อย่างยั่งยืน หยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น (องค์การสหประชาชาติ, ออนไลน์, 2561) ทั้งนี้ ไทยได้ลงมติรับรองเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนปี 2559 - 2573 ภายใต้ความร่วมมือของสหประชาชาติในเดือนกันยายน 2558

แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นภาพฝันของแผนการพัฒนาประเทศที่จะกำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือตามคติพจน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยมีระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ปี 2561 – 2580 ตามร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ฉบับสรุปย่อ ที่เผยแพร่ต่อประชาชน มีการแบ่งยุทธศาสตร์ออกเป็น 6 ด้าน คือ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์, 2561)

ที่มาของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คำว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ” ถูกพูดถึงบ่อยครั้งในยุครัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จนกระทั่งยุทธศาสตร์ชาติได้เปิดเผยครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 โดยระบุ

มาตรา 65 รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วยยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

จากมาตรา 65 นี้เอง ทำให้ต้องออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า “พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560” เพื่อเป็นกรอบการดำเนินการจัดทำด้วยยุทธศาสตร์ชาติ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ และคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ขั้นตอนการรับฟัง

ความคิดเห็นของประชาชน การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินงานของ ยุทธศาสตร์ชาติของหน่วยงานราชการต่าง ๆ

ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ร่างยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนในระยะยาวนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวโลก มีความเป็นมืออาชีพและสร้างความประทับใจที่คุ้มค่ากับนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยต้องเน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวที่สูงขึ้นให้กับประเทศ ในระยะยาวต้องเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไปอย่างขาดประสิทธิภาพ จึงอยู่ในสภาพที่ร่อยหรอเสื่อมโทรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมมีคุณภาพต่ำลง ทั้งปัญหาคุณภาพน้ำ อากาศ และขยะของเสียเหลือทิ้งที่กำจัดไม่ทัน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลทั้งต่อต้นทุนการผลิตสินค้า บริการและสร้างผลเสียต่อคุณภาพชีวิตประชาชน ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความเสียหายจากความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกที่มีความผันผวนและฤดูกาลผิดปกติ ส่งผลให้เกิดความตระหนักกันมากขึ้นในการที่ผู้คนจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเสี่ยงและความท้าทายจากสภาพแวดล้อมและภัยพิบัติ ได้นำไปสู่ข้อตกลงในระดับโลกที่สำคัญ ทั้งในเรื่องการบรรลุซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก และการใช้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม มาเป็นข้อกำหนดที่ส่งผลต่อการแข่งขันทางการค้าในตลาดโลก

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การสร้างความสำเร็จเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน การดำเนินการที่สำคัญคือ ต้องเร่งวางระบบการอนุรักษ์ พื้นฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ โดยการวางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการ รวมทั้งยกระดับความสามารถในการป้องกันผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติ รวมทั้งปรับตัวไปสู่รูปแบบของการผลิตและการบริโภคที่ปล่อยคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ และเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการขยะ สารพิษ และของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในทุกภาคเศรษฐกิจเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมุ่งเน้นการลดสัดส่วนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล เพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนในภาคการผลิตไฟฟ้า เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและส่งเสริมการผลิตและใช้พลังงานสะอาด ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องบรรลุคือ ลดการ

ปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้ได้ร้อยละ 20 - 25 ภายในปี 2573 เพื่อวางรากฐานและสนับสนุนให้ประเทศมีการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน โดยตั้งเป้าหมายที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ หรือ 128 ล้านไร่ และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคเศรษฐกิจ โดยมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

2.1 จัดระบบอนุรักษ์ พื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดำเนินการปกป้องรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ทั้งป่าต้นน้ำลำธาร ป่าชุมชน และป่าชายเลน ดำเนินการปราบปรามและป้องกันการบุกรุกทำลายป่าอย่างเข้มงวด เร่งรัดการปลูกป่าโดยเลียนแบบระบบธรรมชาติ กำหนดพื้นที่ราบเชิงเขาเป็นแนวกันชน ส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจที่มีระบบการจัดการป่าไม้ อย่างยั่งยืน บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้บนพื้นฐานให้คนและชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้ โดยจัดทำแนวเขตให้เกิดความชัดเจน นำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ ส่งเสริมแนวทางประเมินมูลค่าการให้บริการของระบบนิเวศและการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ วางระบบป้องกัน การกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.2 วางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการ ให้มีแหล่งกักเก็บน้ำต้นทุนและแหล่งชะลอน้ำที่เพียงพอ เพิ่มขีดความสามารถในการเก็บกักน้ำ เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและการผันน้ำ โดยขุดลอกร่องน้ำและแหล่งน้ำ เพื่อแก้ปัญหาอุทกภัย ภัยแล้ง ควบคู่กับแผนงานกำหนดพื้นที่รับน้ำอง พัฒนาคัดลอกข้อมูล ระบบพยากรณ์ การเตือนภัย และแผนงานเผชิญเหตุเฉพาะพื้นที่ ตลอดจนการปรับปรุงองค์กรและกฎหมาย รวมทั้งการสร้าง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

2.3 พัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคเศรษฐกิจ เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมุ่งเน้นการลดสัดส่วนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล เพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนในภาคการผลิตไฟฟ้า เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคการคมนาคมขนส่ง อุตสาหกรรม และอาคาร ส่งเสริมการผลิตพลังงานสะอาด นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์พลังงาน ตลอดจนกำหนดกฎระเบียบ และสร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาและการประหยัดพลังงานอย่างถูกต้อง และต่อเนื่อง

2.4 พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมหนาแน่นให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมนิเวศต้นแบบ มีการบริหารจัดการวัตุุดิบ ขยะ สารพิษและของเสียอันตรายอย่างเป็นระบบครบวงจร มีการรวมกลุ่มของกลุ่มอุตสาหกรรม เพื่อบริหารจัดการและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีกลไกเพื่อดูแลและประสานการพัฒนาสู่เมืองอุตสาหกรรมนิเวศ บรรลุให้เป็นแผนพัฒนาของจังหวัดและพื้นที่ ปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนา สำหรับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นการเพิ่มศักยภาพเมืองด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม สนับสนุนการเปลี่ยนของเสียให้เป็นพลังงานด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดสารพิษอันตราย เพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นแหล่งดูดซับมลพิษและเก็บกักคาร์บอน ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมการพัฒนาในเมืองหลักของประเทศ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากอาเซียน

ซึ่งเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนมีหลายรูปแบบ เช่น เมืองอุตสาหกรรมนิเวศ เมืองเกษตรสีเขียว เมืองคาร์บอนต่ำ และเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน เป็นต้น

2.5 ร่วมลดปัญหาโลกร้อนและปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยลดการก่อก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคการผลิตและการดำรงชีวิตประจำวัน เพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยพัฒนาองค์ความรู้ บุคลากร องค์กร และเครื่องมือในการบริหารจัดการ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ป้องกัน ฝ่าระวังและเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด ส่งเสริมการทำแผนบริหารความต่อเนื่องของธุรกิจ โดยมีกลไกการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและให้ข้อมูลที่จำเป็น เพื่อให้ทุกภาคีโดยเฉพาะชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้มากที่สุด เน้นหลักการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.6 ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตการบริโภค รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด และวิถีชีวิตของบุคคลและองค์กรให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ่มค่า และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ลดของเสียอันจะช่วยลดภาระงบประมาณภาครัฐ ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้มีระบบภาษีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาษีการปล่อยมลพิษและภาษีเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดค่าธรรมเนียมการจัดการมลพิษและภาษีผลิตภัณฑ์และค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการวางเงินประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงโครงสร้างภาษีเพื่อส่งเสริมการประหยัดพลังงาน การใช้พลังงานทางเลือกและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทบทวนนโยบายการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงมูลค่าที่แท้จริงที่ได้คิดรวมค่าเสียโอกาสและมูลค่าในอนาคต เพื่อปรับปรุงระบบภาษีและค่าสัมปทาน ส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปรับปรุงระบบ โครงสร้าง องค์กร กลไก กระบวนการ ยุติธรรม และกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2560 ราชกิจจานุเบกษา ฉบับฤษฎีกา เล่ม 134 ตอน 79 ก เผยแพร่ พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 โดยระบุเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยที่มาตรา 65 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยในการจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และกฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ทฤษฎีการบริหารจัดการงานสมัยใหม่

ทุกองค์การไม่ว่าจะมีขนาด ประเภท หรือสถานที่ตั้งอย่างไร จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งการจัดการที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานขององค์การ การเติบโตและการดำรงอยู่ต่อไปขององค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องเผชิญกับปัจจัยแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ โลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยี ทำให้องค์การต้องมีแนวทางในการจัดการที่ทันสมัยเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว

องค์การสมัยใหม่ (Modern Organization) การจัดการเกิดขึ้นในองค์การ และในมุมมองด้านการจัดการ องค์การ หมายถึง การที่มีคนมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งองค์การมีลักษณะร่วมกันอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. ทุกองค์การต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของตนเอง
2. ทุกองค์การต้องมีคนร่วมกันทำงาน
3. องค์การต้องมีการจัดโครงสร้างงาน แบ่งงาน หน้าที่รับผิดชอบของคนในองค์การ

องค์การต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ แนวคิดเกี่ยวกับองค์การในแบบเดิมกับองค์การสมัยใหม่ก็มีความแตกต่างกัน เช่น การจัดการแบบคงเดิมกับแบบพลวัต รูปแบบไม่ยืดหยุ่นกับแบบยืดหยุ่น การเน้นที่ตัวงานกับเน้นทักษะ การมีสถานที่ทำงานและเวลาทำงานที่เฉพาะคงที่กับการทำงานได้ทุกที่ทุกเวลา องค์การสมัยใหม่จะไม่ยึดติดกับแนวทางปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ต้องให้มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติ สามารถปรับเปลี่ยนได้ถ้าสถานการณ์แตกต่างกันไป พนักงานต้องเพิ่มศักยภาพของตนเองที่จะเรียนรู้และสามารถทำงานที่เกี่ยวข้องได้รอบด้าน และมีการสับเปลี่ยนหน้าที่และกลุ่มงานอยู่เป็นประจำ องค์การสมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะให้อิสระกับพนักงานในการทำงานที่ใดก็ได้เมื่อไรก็ได้ แต่ต้องได้ผลงานตามที่กำหนด เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีเอื้อให้สามารถสื่อสารถึงกันได้แม้ทำงานคนละแห่งรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และโลกาภิวัตน์ทำให้คนต้องทำงานแข่งกับเวลามากขึ้น จนเบียดบังเวลาส่วนตัวและครอบครัว ดังนั้น องค์การสมัยใหม่จะให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงานทั้งเรื่องเวลาและสถานที่เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มวิถีการดำเนินชีวิตของพนักงานยุคใหม่ (www.novabizz.com, ออนไลน์, 2561)

พงกะพรณ (2550) กล่าวถึง ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Modern Organization Theory) ว่าเปนนทฤษฎีผสมผสานระหว่างทฤษฎีองค์การแบบประเพณีนิยม ซึ่งถือว่า “คน” เปนเพียงเครื่องมือที่ทำให้้องคการไปสู่ความสำเร็จ เปนนทฤษฎีตามกฎหมาย อำนาจหน้าที่ที่กำหนดตามกฎหมายมีความเคร่งครัดในระดับสูงและทฤษฎีกึ่งประเพณีนิยม ทฤษฎีนี้เน้นการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิก้องคการ และการเป็นผู้นำมากกว่าสิ่งอื่น ทฤษฎี้องคการสมัยใหม่จึงเกิดขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของทฤษฎีดังกล่าว เช่น

1. ทฤษฎีตามแบบแผนนั้นให้คนงานแบ่งงานกันเด็ดขาด คือ ทำงานโดยใช้ทักษะเดียวซ้ำ ๆ เช่น ผลิตวงล้ออย่างเดียว หรือทำเบาะรถยนต์อย่างเดียว ทำให้เกิดความจำเจซ้ำซาก สนวนทฤษฎี้องคการด้านมนุษยสัมพันธ์ใหม่มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันทำงาน ทำให้คนงานได้ทักษะการทำงานหลายทักษะ และมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กัน แต่ทฤษฎี้องคการสมัยใหม่ยอมรับว่าการหมุนเวียนหน้าที่หรือทำงานปนกลุ่มก็ยังคงมีความซ้ำซากอยู่นั่นเอง

2. ทฤษฎีนี้ยอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เป็นสิ่งที่ดีที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

3. ทฤษฎีนี้สังเกตเห็นปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างองค์การเป็นทางการและองค์การไม่เป็นทางการ เนื่องจากองค์การแบบประเพณีนิยมสนใจองค์การเป็นทางการที่เป็นโครงสร้างทั้งหมด (Macro Organization View) แต่ทฤษฎีองค์การกึ่งประเพณีนิยม หรือทฤษฎีมนุษย์สัมพันธ์สนใจองค์การไม่เป็นทางการ และมุ่งศึกษาเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งเป็นระบบย่อย (Micro Analysis) ส่วนทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ใช้ข้อมูลที่ศึกษาในระบบย่อยมาอธิบายระบบใหญ่และนำมาประกอบการตัดสินใจจัดวางตัวบุคคลในองค์การ เป็นต้น

4. ทฤษฎีนี้ได้ขยายการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลเหนือองค์การ องค์การต้องปรับตัวให้เข้ากับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยีต่าง ๆ

องค์การสมัยใหม่ควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นองค์กรแบบแบนราบ (Flat) ไม่มีรูปแบบของระบบราชการ
2. บูรณาการอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น (Systemically Integrated) มีลักษณะเชื่อมโยงอุปสงค์และอุปทานแบบห่วงโซ่ (Supply and Demand Chain)
3. เชื่อมโยงการสื่อสารโดยอินเทอร์เน็ต
4. เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้
5. ทำงานได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่
6. ตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างทันทีทันใด
7. “ลูกค้า” เป็นจุดศูนย์กลาง (Customer - Centric)
8. สินค้าและบริการสามารถตอบสนองลูกค้าได้รวดเร็ว ทันกับความต้องการ
9. การเปลี่ยนแปลงจากศูนย์ต้นทุน (Cost Center) ไปสู่องค์การแห่งการให้บริการอย่างมืออาชีพ (The Professional Service Firms : PSFs)

อุทยานแห่งชาติ (National Park)

1. แนวคิดในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

ทรงธรรม (อัครสำเนา, 2555) กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการอุทยานแห่งชาติว่ามีดังนี้

1.1 กำหนดและดำเนินการตามมาตรการ/แนวทาง เพื่อคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืน โดยเน้นหลักของการจัดการเชิงระบบนิเวศ เพื่อรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ พันธุ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ให้ระบบนิเวศสามารถดำเนินกิจกรรมตอบสนองเป้าหมายของการอนุรักษ์พื้นที่สำหรับคนในปัจจุบันและสำหรับรุ่นต่อ ๆ ไป ตลอดจนกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ และกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.2 กำหนดและดำเนินการตามมาตรการ/แนวทาง เพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็น

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้มาเยือน และรูปแบบการใช้ประโยชน์สอดคล้องกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.3 กำหนดและดำเนินการตามมาตรการ/แนวทาง เพื่อแก้ไขผลกระทบจากชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ

1.4 กำหนดและดำเนินการตามมาตรการ/แนวทาง เพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาวิจัย สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.5 บริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล

1.6 ใช้เครื่องมือและกลไกต่าง ๆ เพื่อเอื้อให้การจัดการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เครื่องมือดังกล่าว ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ การให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ เช่น โปรแกรมสื่อความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และข้อมูลระยะไกล กลไกทางเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

2. สถานการณ์การจัดการอุทยานแห่งชาติ

สำนักอุทยานแห่งชาติ (2559) กล่าวถึงทศวรรษต่อไปในการจัดการอุทยานแห่งชาติ จะเข้าสู่ทศวรรษที่ 6 ซึ่งจะต้องก้าวสู่ความเป็นสากลและยกระดับพื้นที่คุ้มครองให้ได้มาตรฐานโลก โดยเฉพาะการดำเนินการตามพันธกรณีตามอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เป็นข้อตกลงที่สำคัญ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สำหรับอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองอื่น ๆ ซึ่งเน้นขับเคลื่อนการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพให้โดดเด่นชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในประเด็นหลัก ๆ 4 ประเด็น ดังนี้

2.1 การเชื่อมโยงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับการจัดการพื้นที่และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการอนุรักษ์ให้เกิดประโยชน์กับมิติการพัฒนาอื่น ๆ เช่น เรื่องความมั่นคงทางอาหาร การลดความยากจน

2.2 การจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

2.3 การปกป้องรักษาระบบนิเวศและพันธุกรรมที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบธรรมชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมูลค่าในการทำธุรกิจ

2.4 การเข้าถึงและการแจกจ่ายประโยชน์ที่เกิดจากทรัพยากรอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันและในการที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์กับทุกฝ่ายและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมนั้น พื้นที่คุ้มครองถือเป็นทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) เนื่องจากเป็นแหล่งต้นทางของระบบนิเวศ (Ecosystem Services) ความมั่นคงในชีวิต ช่วยป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวและนันทนาการ แหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ มีบทบาทในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น จะทำให้ภาคีต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เพราะเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า ช่วยไม่ให้เกิดความสูญเสียในอนาคต โดยเฉพาะการสร้างกลไกการเงินที่

ยั่งยืน (Sustainable Financing) เช่น ระบบการเงินการคลังที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่คุ้มครอง การจ่ายค่าตอบแทนคุณระบบนิเวศ เศรษฐศาสตร์ระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เช่น อัตราค่าจ้าง การสร้างองค์ความรู้ การแสวงหาการเงิน การจัดพื้นที่แบบ Landscape Management เป็นต้น

ในอนาคตการจัดการพื้นที่คุ้มครองไม่เพียงแต่จัดการด้านการท่องเที่ยว ยังต้องเน้นด้านการอนุรักษ์ระบบนิเวศดั้งเดิมและการบริการระบบนิเวศ และต้องให้ความสำคัญต่อบริการของพื้นที่เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความเพียงพอและรักษาสมดุลระบบนิเวศดั้งเดิมเพื่อให้สามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกและภัยธรรมชาติได้ นอกจากนี้การนำเอาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการจัดการอุทยานแห่งชาติมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานอุทยานแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นระบบการลาดตระเวนแผนใหม่ ที่รวมเอางานดูแลรักษาทรัพยากรและงานวิจัยเข้ามาไว้ด้วยกัน การใช้อากาศยานไร้คนขับในการตรวจติดตามสถานภาพทรัพยากรป่าไม้ การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ การท่องเที่ยวสีเขียว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เพื่อมุ่งเน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพให้มีความยั่งยืน คงความอุดมสมบูรณ์ต่อไปนั่นเอง

กฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ

จากการทบทวนนโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วง 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติ สู่สากลสอดคล้องกับแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติแบบบูรณาการ รัฐธรรมนูญ นโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านสิ่งแวดล้อมของสภาปฏิรูปแห่งชาติ และกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล โดยเฉพาะในการป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการสูญสิ้นของทรัพยากรธรรมชาติ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตเกิดความสมดุลในการพัฒนา เป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน สามารถสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน การเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการสร้างสมดุลระหว่างการใช้จ่ายประโยชน์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางหลักการพื้นฐานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ของรัฐ การดำเนินการให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วม การเปิดเผยข้อมูล และสิทธิของบุคคลและชุมชน โดยมีเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะมีผลกระทบกับสิทธิเสรีภาพ

ของบุคคล การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และกฎหมายระดับพระราชบัญญัติฉบับอื่น ๆ ในอนาคต

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

1. อนุรักษ์ฟื้นฟูหรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

2. จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

3. เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

4. จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

นอกจากสิทธิประชาชนจะมีในมาตรา 43 แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องเอาไว้ในมาตรา 57 - 58 กำหนดให้รัฐอนุรักษ์ คุ้มครอง ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ให้รัฐต้องทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, HIA) และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินโครงการต่าง ๆ เป็นต้น

มาตรา 57 รัฐต้อง

1. อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

2. อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟูบริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการ และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐ ก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง

ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อ ประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการ เยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและ โดยไม่ชักช้า

2. นโยบายของรัฐบาล (นายกรัฐมนตรี ; พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2557) เผยแพร่คำแถลงนโยบายของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 โดยนโยบายของรัฐบาลด้านการรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

2.1 ระยะเวลาเฉพาะหน้า เร่งปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจน เร่งรัดกระบวนการพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินของรัฐ โดยนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ จัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยและสร้างบรรทัดฐานในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าต้นน้ำและพื้นที่อนุรักษ์ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศ กำหนดพื้นที่ แนวกันชนและที่ราบเชิงเขาให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การปลูกป่าเพื่อป้องกันภัยพิบัติและป้องกันการ บุกรุกป่า ขยายป่าชุมชน และส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอกชนเพื่อลดแรงกดดัน ในการตัดไม้จากป่าธรรมชาติ รวมทั้งผลักดันแนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของระบบนิเวศ และการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ เช่น โครงการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ โครงการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

2.2 ระยะเวลาต่อไป พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดิน และแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ โดยยึดแนวพระราชดำริที่ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เช่น กำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน พื้นที่ใดที่สงวนหรือกันไว้เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ก็ใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด พื้นที่ใดสมควร ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้ก็ผ่อนผันให้ตามความจำเป็นโดยใช้มาตรการทางการบริหารจัดการ มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และการปลูกป่าทดแทนเข้าดำเนินการ จัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดิน ในที่ดินของรัฐ ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการที่ดินของรัฐและเอกชนให้มีเอกภาพเพื่อทำหน้าที่ กำหนดนโยบายด้านที่ดินในภาพรวม

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) เผยแพร่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ว่าการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาว ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีหลักการสำคัญของแผนฯ ดังนี้

3.1 ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุลผสมผสาน มีความพอประมาณ มีระบบภูมิคุ้มกันและ การบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคน

ให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ มีที่ยืนและเปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมได้ ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ ก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีเสถียรภาพ มีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชน วิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม

3.2 ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี สำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อม เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่าง เกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

3.3 ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ ประเทศไทยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ในวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยที่วิสัยทัศน์ดังกล่าวต้องสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราชอธิปไตย และบูรณภาพแห่งเขตอำนาจรัฐ การดำรงอยู่อย่างมั่นคง ยั่งยืนของ สถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุข ของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงาน อาหารและน้ำ ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่าง ประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกันในด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ประเทศไทยไม่เป็นภาระของโลกและสามารถเกื้อกูล ประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า

3.4 ยึด “เป้าหมายอนาคตประเทศไทย ปี 2579” ที่เป็นเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปีแรกและเป้าหมายในระดับย่อยลงมา ควบคู่กับกรอบเป้าหมายที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งนี้ เป้าหมายประเทศไทยในปี 2579 ซึ่งเป็นยอมรับร่วมกันนั้น พิจารณาจากมิติต่าง ๆ ทั้งประเด็นและลักษณะของการพัฒนา ลักษณะฐานการผลิตและบริการสำคัญของ ประเทศ ลักษณะของคนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนา และกลุ่มเป้าหมายในสังคมไทย โดยกำหนดไว้ดังนี้ “เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนบนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรมมีความเหลื่อมล้ำน้อย คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่มีวินัย ตื่นรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ มีความเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณ มีจิตสาธารณะและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลก ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวที 4 นานาชาติ ระบบเศรษฐกิจ ตั้งอยู่บนฐานของการใช้นวัตกรรมนำดิจิทัล สามารถแข่งขันในการผลิตได้และค้าขายเป็น มีความเป็น สังคมประกอบการ มีฐานการผลิตและบริการที่มีคุณภาพและรูปแบบที่โดดเด่น เป็นที่ต้องการใน ตลาดโลก เป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ เช่น การให้บริการคุณภาพทั้งด้านการเงิน ระบบโลจิสติกส์

บริการด้านสุขภาพ และท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นครัวโลกของอาหารคุณภาพและปลอดภัย เป็นฐานอุตสาหกรรมและบริการอัจฉริยะที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้นวัตกรรม ทูมมนุษย์ทักษะสูงและเทคโนโลยีอัจฉริยะมาต่อยอดฐานการผลิตและบริการที่มีศักยภาพในปัจจุบัน และพัฒนาฐานการผลิตรวมทั้งการบริการใหม่ ๆ เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การมีระบบเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนที่มีความเป็นอัจฉริยะ

3.5 ยึด “หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปีที่ต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว” จากการพัฒนาฯ เป็นกลไกเชื่อมต่อในลำดับแรกที่จะกำกับและส่งเสริมแนวทางการพัฒนาและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้เกิดการปฏิบัติในทุกระดับและในแต่ละด้านอย่างสอดคล้องกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงให้ความสำคัญกับการใช้กลไกประชารัฐที่เป็นการรวมพลัง ขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยมีการกำหนดประเด็นบูรณาการของการพัฒนาที่มีลำดับความสำคัญสูง และการกำหนดในระดับแผนงาน/โครงการสำคัญที่จะตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาได้อย่างแท้จริง รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่มีความครอบคลุมหลากหลายมิติมากกว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่าน ๆ มา ในการกำหนดเป้าหมายได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาวของยุทธศาสตร์ชาติและการเป็นกรอบกำกับเป้าหมายและตัวชี้วัดในระดับย่อยลงมาที่จะต้องถูกส่งต่อและกำกับให้สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างมีผลสัมฤทธิ์ภายใต้กรอบการจัดสรรงบประมาณ การติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินและการติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการ รวมทั้งพัฒนาระบบราชการที่สอดคล้องเป็นสาระเดียวกันหรือเสริมหนุนซึ่งกันและกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดประเด็นบูรณาการเพื่อการพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางสำคัญประกอบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน รวบรวมและกำหนดแผนงาน/โครงการสำคัญในระดับปฏิบัติและกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาเชิงพื้นที่ในระดับสาขาการผลิตและบริการและจังหวัดที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ

นอกจากนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบันมากขึ้นทั้งกลไกที่เป็นกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ และกลไกการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในทุกระดับให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ ลดความซ้ำซ้อนทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ ให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันก็เพิ่มบทบาทของกลไกภาคองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกภาคส่วน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับว่ายังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมากและเกิดความเสื่อมโทรมลงมากอย่างต่อเนื่อง มีปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นทั้งระหว่างรัฐและประชาชน และระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ กันเอง ประกอบกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศมีลักษณะรวมศูนย์ ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ระบบนิเวศชายฝั่งถูกทำลาย และทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ ชุมชน และเมือง โดยมีปัญหาสำคัญ ๆ เช่น ปัญหาขยะมูลฝอยยังไม่ได้รับ

การแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ การเกิดขยะมูลฝอยเฉลี่ยต่อคนต่อวันเพิ่มสูงขึ้นเป็น 1.11 กิโลกรัม/คน/วัน ในปี 2557 ปริมาณขยะสะสมตักเพิ่มสูงขึ้น ถึง 30.8 ล้านตัน ในปี 2557 ขยะอิเล็กทรอนิกส์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี ขณะที่การจัดการของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม สามารถจัดการได้ประมาณร้อยละ 70 นอกจากนั้น ยังมีปัญหามลพิษทางอากาศเกินมาตรฐานหลายแห่ง ในปี 2557 พบสารมลพิษทางอากาศเกินค่ามาตรฐานในหลายพื้นที่ของประเทศและที่เป็นปัญหาสำคัญ ได้แก่ ฝุ่นละออง ก๊าซโอโซน และสารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOCs) ขณะเดียวกันคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดี มีแนวโน้มลดลง สาเหตุสำคัญมาจากการชะหน้าดินที่มีปุ๋ยตกค้างจากการเกษตรและการปศุสัตว์ และระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนมีจำนวนไม่เพียงพอ สำหรับปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าอัตราการขยายตัวจะลดลงเป็นร้อยละ 3.3 ต่อปี เนื่องจากมาตรการ การลดก๊าซเรือนกระจกต่าง ๆ และการกักเก็บก๊าซเรือนกระจกในภาคป่าไม้และการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เพิ่มการดูดกลับและช่วยลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยรวม ของประเทศ นอกจากนี้ สภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงผันผวนมากขึ้น ประเทศไทยต้องประสบ กับภัยพิบัติทางธรรมชาติโดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้งที่มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจภายในประเทศและห่วงโซ่การผลิตทั้งภายในประเทศและของโลกในระดับที่รุนแรง กว่าในอดีตมาก การแพร่กระจายของหมอกควันก็เป็นปัญหารุนแรงขึ้นกระทบสุขภาพอนามัย ของประชาชนและการดำเนินธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในบางช่วงเวลา ซึ่งมีสาเหตุจากการเผาป่า เพื่อทำการเกษตรในพื้นที่ป่าไม้และการเผาป่าเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่เกษตรทั้งในประเทศและ ประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกัน รวมทั้งปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย ภายใต้ประเด็น ข้อจำกัดและความท้าทายดังกล่าว ทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทยที่เป็นจุดอ่อนและการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใสดังกล่าว จะส่งผลให้ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับแรงกดดัน และความเสี่ยงมากขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่กระแสโลกาภิวัตน์เข้มข้นขึ้น เป็นโลกไร้พรมแดนอย่างแท้จริง โดยที่การเคลื่อนย้ายของผู้คน สินค้าและบริการ เงินทุน องค์ความรู้ เทคโนโลยี ข้อมูล และข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างเสรี ส่งผลให้การแข่งขันในตลาดโลกรุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยมีการรวมตัวด้านเศรษฐกิจ ของกลุ่มต่าง ๆ ในโลกมีความเข้มข้นขึ้น มีการเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีใหม่ และนวัตกรรม เพิ่มขึ้นและส่งผลให้ผลิตภาพในหลาย ๆ ประเทศเพิ่มขึ้นเร็วกว่าของประเทศไทย ประเทศเศรษฐกิจใหม่ หลายประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น เช่น จีน อินเดีย ละตินอเมริกา และ เวียดนาม ซึ่งแรงงานมีราคาถูกและใช้มาตรการอื่นประกอบในการดึงดูดการลงทุนจาก ต่างประเทศเพิ่มขึ้น จึงสามารถแข่งขันในตลาดสินค้าอุตสาหกรรมระดับกลาง ๆ ได้มากขึ้น ในขณะที่ สถานการณ์เศรษฐกิจและการเมืองโลกก็มีความผันผวนง่ายมากขึ้น วิกฤตเศรษฐกิจโลกและในภูมิภาค ต่าง ๆ ของโลกเกิดบ่อยครั้งขึ้น นอกจากนั้น ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของโลกและแรง ขับเคลื่อนของเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมทั้งความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดของสังคมโลกได้ทำให้เกิดภัย คุกคามและความเสี่ยงด้านอื่น ๆ ที่ซับซ้อนขึ้น อาทิ การก่อการร้าย โรคระบาด เครือข่ายยาเสพติดข้าม ชาติ และการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติมีหลากหลายรูปแบบและวิธีการที่ซับซ้อนมากขึ้น เพราะมีการเชื่อมโยงในภูมิภาคและพัฒนาการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย อาทิ ค้ายาเสพติดข้ามชาติ ปัญหาแรงงานต่างด้าว ค้ามนุษย์ข้ามชาติ ลักลอบเข้าเมือง ใช้แรงงานเด็กและ ค่าประเวณี และฟอกเงิน ขณะที่การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกก็มีความผันผวนรุนแรงขึ้น ซึ่งล้วน

แล้วเป็นความเสี่ยงในการดำรงชีวิตของประชาชน การบริหารจัดการทางธุรกิจ และการบริหารราชการแผ่นดินของภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันความเสี่ยงและข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศผันผวนรุนแรงต่อการดำเนินธุรกิจและการดำเนินชีวิตของผู้คนก็เพิ่มขึ้น กฎเกณฑ์และกฎระเบียบของสังคมโลกจึงมีความเข้มงวดมากขึ้นทั้งในเรื่องการปลดปล่อยมลพิษ สิทธิมนุษยชน และกฎระเบียบทางการเงิน เป็นต้น เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศดังกล่าวจะเป็นแรงกดดันให้ประเทศไทยต้องปรับตัวและมีการบริหารความเสี่ยงอย่างชาญฉลาดมากขึ้น โดยที่การปรับตัวจะต้องหยั่งรากลึกลงไปถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างเพื่อแก้จุดอ่อนและควบคู่ไปกับการสร้างกลไกเชิงรุกให้จุดแข็งของประเทศเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งหากไม่สามารถแก้ปัญหาและปฏิรูปให้สัมฤทธิ์ผลได้ในระยะ 4 - 5 ปีต่อจากนี้ไปประเทศไทยจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขัน รายได้เฉลี่ยของประชาชนจะไม่สามารถยกระดับให้ดีขึ้นได้ คุณภาพคนโดยเฉลี่ยจะยังต่ำ และปัญหาความเหลื่อมล้ำจะรุนแรงขึ้น รวมทั้งทรัพยากรจะร่อยหรอเสื่อมโทรมลงไปอีก ในที่สุดการพัฒนาประเทศจะไม่สามารถยั่งยืนไปได้ในระยะยาว และไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วภายในปี 2579 ซึ่งเป็นอนาคตประเทศไทยที่กำหนดไว้ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ดังนั้น ช่วงเวลา 5 ปีของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จึงเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ประเทศไทยต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบขนานใหญ่ เพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเหมาะสมกับภูมิทัศน์ใหม่ของโลก ยืดหยุ่นปรับตัวได้เร็ว สามารถรับมือกับความเสี่ยงและภัยคุกคามแบบใหม่ได้และสามารถอาศัยโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงบริบทโลกมาสร้างประโยชน์สุขให้กับคนในชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม การลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรมการดำรงชีวิต การทำงาน การเรียนรู้ การมีระเบียบวินัย และการมีความรับผิดชอบ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ มีการจัดลำดับความสำคัญและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะต้องให้ความสำคัญของความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์การพัฒนาทุกระดับอย่างสอดคล้องกัน มีระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นการบูรณาการการพัฒนา การพัฒนาในระดับพื้นที่ และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มีการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา รวมถึงการลงทุนเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีตัวชี้วัดภายใต้ระบบติดตามประเมินผลที่สนองตอบต่อประเด็นการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

จุดเน้นและประเด็นการพัฒนาสำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาดังกล่าว ในช่วง 5 ปีต่อจากนี้ คือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของการรักษาฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืนทั้งในเขตเมืองและชนบท ดังนี้

1. ฐานทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยและเสื่อมโทรมลง เนื่องจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศ พื้นที่ป่าไม้ของประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2556 ลดลงอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณปีละ 1 ล้านไร่ จากการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรทางทะเลลดลงจากการทำประมงที่ผิดกฎหมายและการ

จับสัตว์น้ำเกินศักยภาพที่ทำลายวัฏจักรการฟื้นตัวของธรรมชาติ ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ทำให้ระบบนิเวศสำคัญ เช่น ป่าชายเลน แนวปะการัง แหล่งหญ้าทะเล ตกอยู่ในภาวะเปราะบาง ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ซ้ำเติมให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมรุนแรงยิ่งขึ้น

2. การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทั้งที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และทรัพยากรแร่ ยังไม่ได้ถูกกระจายหรือจัดสรรให้แก่ ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากความไม่เสมอภาคในสิทธิ และอำนาจการจัดการทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งก่อให้เกิดข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน และในหลายกรณีนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดบ่อยครั้งขึ้น และมีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการ ยอมรับจากชุมชนที่เห็นว่าโครงการดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะทำลายศักยภาพของฐานทรัพยากร ในท้องถิ่น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะชุมชน ที่ต้องพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต รัฐจำเป็นต้องมีกลไกจัดการ ความขัดแย้ง สร้างธรรมาภิบาลและความเสมอภาคเท่าเทียมในการเข้าถึง การจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม เพื่อลด ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

3. มีความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำในอนาคต ในขณะที่การบริหารจัดการขาด ประสิทธิภาพ โดยภาพรวมความต้องการใช้น้ำในประเทศ ในปี 2557 มีจำนวนประมาณ 151,750 ล้าน ลูกบาศก์เมตร ขณะที่ศักยภาพของการเข้าถึงแหล่งน้ำของภาคส่วนต่าง ๆ มีจำนวน 102,140 ล้าน ลูกบาศก์เมตรและความต้องการใช้น้ำจะเพิ่มขึ้นในอนาคตจากการขยายตัวของเมืองและกิจกรรม ทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพของกลุ่มน้ำ และการใช้น้ำเพื่อการผลิตและอุปโภคอย่างไม่มี ประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาคเกษตร ในขณะที่การสร้างแหล่งน้ำต้นทุนขนาดใหญ่ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากถูกต่อต้านจากประชาชน ประกอบกับการบริหารจัดการน้ำทั้งในมิติเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาวะน้ำแล้งหรือน้ำท่วมยังขาดกลไกในการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคีที่ เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขและบรรเทาปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความเสียหาย จำนวนมากต่อภาคการผลิตและประชาชน รวมถึงระบบนิเวศอย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาและ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในระดับนโยบาย แผนงาน โครงการขนาดใหญ่ และในระดับพื้นที่ยังขาด กระบวนการมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ก่อนดำเนินการอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อความยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำ

4. ปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ รูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยมีการใช้ทรัพยากร ปล่อยมลพิษและของเสียเกินกว่า ศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ โดยที่ผ่านมา ภาคเกษตรกรรมเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อการส่งออก ส่งผลต่อการบุกรุกใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำ นอกจากนี้ ยังมีปัญหา การใช้สารเคมีอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดการปนเปื้อนสู่สภาพแวดล้อม รวมทั้งมีการเผาหลังฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้เกิดปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น การใช้ทรัพยากรดินและน้ำ

โดยสิ้นเปลืองและขาดการบำรุงรักษา ทำให้ดินเสื่อมสภาพ อาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะระบบเกษตรพืชเชิงเดี่ยว นำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ขณะที่การผลิตภาคอุตสาหกรรมโดยเน้นการลดต้นทุนการผลิตเพื่อการแข่งขันและการส่งออก อาจส่งผลกระทบต่อการจัดการของเสีย ในขณะที่รูปแบบการบริโภคที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการขยายตัวของเมือง จนเกินศักยภาพของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ทำให้ปริมาณของเสีย ทั้งขยะมูลฝอย น้ำเสีย และปัญหาคุณภาพอากาศเพิ่มขึ้นโดยไม่ได้รับการกำจัดและบำบัดอย่างเพียงพอและถูกวิธี โดยพบว่า ในช่วงปี 2551 - 2557 ขยะมูลฝอยเฉลี่ยต่อคนเพิ่มสูงขึ้นจาก 1.04 กิโลกรัม/คน/วัน ในปี 2553 เป็น 1.11 กิโลกรัม/คน/วัน ขยะมูลฝอยเกิดขึ้นปีละ 26.19 ล้านตัน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียง 7.88 ล้านตัน โดยในปี 2558 มีขยะตกค้างมากถึง 30.49 ล้านตัน รวมทั้งเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียที่ไม่ได้รับการบำบัด และระบบบำบัดน้ำเสียมีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาคุณภาพอากาศ โดยเฉพาะฝุ่นละออง และสารอินทรีย์ระเหยง่ายในพื้นที่วิกฤต อาทิ พื้นที่อุตสาหกรรมและแหล่งชุมชนหนาแน่น การจัดการมลพิษทั้งขยะ น้ำ และอากาศ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เป้าหมายคือการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจรายสาขา กำหนดให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและมีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวสูงขึ้น โดยกำหนดตัวชี้วัดให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 3 ล้านล้านบาท และอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (The Travel & Tourism Competitiveness Index : TTCI) ไม่ต่ำกว่าอันดับที่ 30

แนวทางการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ กำหนดให้การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ ดำเนินการส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพจากทั่วโลก เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดความคุ้มค่าต่อประสบการณ์มากกว่าการท่องเที่ยวที่คุ้มค่าเงิน รวมทั้งสนับสนุนให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น เพื่อลดการพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ

แผนงานสำคัญของภาคบริการและการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรองของประเทศ เนื่องด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 25.9 ล้านคนในระหว่าง พ.ศ. 2551 – 2558 ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและเป็นประโยชน์ต่อการจ้างงานในภาคบริการเกี่ยวเนื่อง อย่างไรก็ตาม จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว และแผนงานศึกษาแนวทางการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นไปตามขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Carrying Capacity) เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากที่อยู่ในพื้นที่เชิงอนุรักษ์กำลังประสบปัญหาจากความแออัดของนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบโดยตรง

ต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น มาตรการที่จำเป็นในเบื้องต้นคือการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ

2. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กำหนดให้ทุนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงานและขนส่ง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ภายในปี 2563 เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณหรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้น และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ การเพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจกและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัย

4. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579)

เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยขับเคลื่อนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว และสังคมคาร์บอนต่ำ” คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2560 เห็นชอบ (ร่าง) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ออนไลน์, 2560) ซึ่งมีนโยบายหลัก 4 ข้อ คือ

4.1 การจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างสมดุล ยั่งยืน และเป็นธรรม เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ

4.2 การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน มุ่งเน้นการผลิต การบริโภคและการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Lifestyle) และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.3 การขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสังคมคาร์บอนต่ำ เน้นการปรับรูปแบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศโดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การบริโภค การลงทุน และการใช้พลังงานจากการพึ่งพาฐานทรัพยากรสู่เศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4.4 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ กลไกกฎหมายและระบบฐานข้อมูลและการสื่อสาร ตลอดจนการร่วมมือกับอาเซียนและประชาคมโลก

5. นโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พลเอก สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์)

สำนักอุทยานแห่งชาติ (2560) กล่าวถึงนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พลเอก สุรศักดิ์ กาญจนรัตน์) ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้

“มั่นคงทุกระดับ กระชับวิธีการ ดำเนินงานโปร่งใส ใส่ใจกลยุทธ์ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชปณิธานสูงสุดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีดังนี้

1. ปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสม ทันเหตุการณ์ มีบทลงโทษการกระทำผิดที่ชัดเจน และสร้างบรรทัดฐานในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

2. บูรณาการแผนงานระหว่างหน่วยงานภายในและภายนอกกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกัน ป่าไม้ และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ลดการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน

3. กำหนดมาตรการ/เพิ่มประสิทธิภาพการป้องกัน ป่าไม้ และอนุรักษ์ให้มีความชัดเจน นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง พื้นที่ที่ยังไม่ถูกบุกรุกให้มุ่งเน้นการป้องกัน

4. ใช้มาตรการปราบปรามโดยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อผู้กระทำผิดและลงโทษเจ้าหน้าที่ทุกระดับชั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดอย่างเฉียบขาดและรวดเร็ว

5. ลดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้และที่ดินของรัฐ สร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและเอกชนในการปลูกป่า จัดการป่าชุมชน และปลูกป่าเศรษฐกิจ

6. สร้างความสมดุลของระบบนิเวศโดยจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดิน และน้ำให้เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเพื่อลดความสูญเสียของชีวิตและทรัพย์สินจากปัญหาน้ำท่วมภัยแล้งและหมอกควันไฟป่า

นโยบาย 5S

1. Stability (มั่นคงทุกระดับ) สร้างขวัญกำลังใจและความมั่นคงให้แก่บุคลากร ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับชั้น ให้เกียรติคนทำงาน สนับสนุนและยกย่องผลงานที่มีคุณภาพ

2. Strengthening (กระชับวิธีการ) คือ ปฏิบัติภารกิจด้วยความรวดเร็ว กระชับ ตรงประเด็น และมีมาตรฐานทางด้านวิชาการ ทั้งในมิติของการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นผลสัมฤทธิ์เป็นหลัก

3. Show Transparency (ดำเนินงานโปร่งใส) หมายถึง สัตว์ป่า ความเข้มแข็ง การดำรงพันธุ์ ความเมตตาของแม่ที่มีต่อลูก ลูกช้างเป็นช้างเผือก หมายถึง ความเป็นพิเศษ เป็นตัวแทน อส. โดยเฉพาะเรื่องของสัตว์ป่า อ.อ.ป. (เรื่อง คชบาล) และองค์การสวนสัตว์ (อสส.)

4. Strategy (ใส่ใจกลยุทธ์) คือ วางแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานให้สามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อนำไปสู่ผลงานที่เป็นรูปธรรมอย่างเป็นขั้นตอนและมีประสิทธิภาพสูงสุด (ทำก่อน ทำจริง ทำทันที มีผลสัมฤทธิ์)

5. Sustainable Management (บริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติสูงสุดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน) คือ บริหารจัดการ สงวน อนุรักษ์ พันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นรากฐานของสังคมคุณภาพและการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน

นโยบายเร่งด่วน

1. ดำเนินการในเรื่องสิทธิของบุคลากรทุกระดับ ปรับปรุงสภาพการทำงาน/สภาพความเป็นอยู่ของบุคลากรชั้นผู้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ทุรกันดารหรือพื้นที่เสี่ยงภัย

2. ดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเต็มสามารถ

3. ป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า ลำสัตว์และตัดไม้ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการรักษาแหล่งต้นน้ำ ผืนป่า สัตว์ป่า และเร่งฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม

4. ใช้มาตรการปราบปรามโดยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อผู้กระทำความผิดและลงโทษเจ้าหน้าที่ทุกระดับชั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดอย่างเฉียบขาดและรวดเร็ว

5. ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยุง และสำรวจไม้พะยุงของกลางเพื่อเตรียมการแปรรูปและส่งมอบให้รัฐบาลเพื่อใช้ประโยชน์

6. เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนและป้องกันการบุกรุก

7. สำรวจพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้แล้วเสร็จภายใน 1 เดือน เพื่อดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลต่อไป

8. ปฏิบัติตามแผนการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ทุกครัวเรือนตามยุทธศาสตร์พัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศให้สำเร็จตามกำหนดเวลา

9. ปรับปรุงหน่วยงานที่จัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว (อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ ฯลฯ) ให้เป็นสากล มีการควบคุมการบริหารจัดการที่เป็นระบบ

10. ดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างสะสมในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่วิกฤติให้แล้วเสร็จตามแผนฯ 26 จังหวัด

11. ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ CITES ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาอย่างเคร่งครัด และให้ทุกหน่วยงานให้ความร่วมมืออย่างเต็มความสามารถ

12. ทุกหน่วยงานระดับกรมจัดทำโครงการกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) ให้ครอบคลุมถึงหน่วยงานระดับพื้นที่ เช่น อุทยานแห่งชาติ

13. ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

14. ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และความน่าเชื่อถือของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ ทส. โดยเฉพาะความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

15. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการถือครองสิทธิ์ที่ดินทับซ้อนอันเนื่องมาจากการออกเอกสารสิทธิ์ แผนที่ ข้อกฎหมาย และการทุจริตของเจ้าหน้าที่ ฯลฯ

16. เร่งรัดและผลักดันการนำ “โครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ” มาใช้แก้ไขปัญหาเขตที่ดินทับซ้อนและแนวเขตพื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจน อันก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ

17. บริหารงานงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ทันตามกำหนดเวลาของรัฐบาล ดำเนินงานอย่างสุจริต โปร่งใส และตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

อนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ

นโยบายระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติมีอยู่หลายฉบับ แต่ในที่นี้จะมุ่งเน้นเฉพาะนโยบายในระดับอนุสัญญาที่มีความสำคัญ มีภาคีอยู่มากพอสมควร และมีเจตนารมณ์ที่มุ่งในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นอนุสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี อนุสัญญาเหล่านี้ โดยภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่ามีบทบาทสำคัญครอบคลุมในหลายเรื่อง แต่พอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า อนุสัญญาส่วนใหญ่เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพใน 2 ลักษณะ คือ การอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ (Species Conservation) และการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย (Habitat Conservation)

1. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity, 1992)

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นอนุสัญญาที่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในระดับนานาชาติที่ลงลึกไปจนถึงระดับพันธุกรรมด้วย ถือได้ว่าเป็นอนุสัญญาที่มีความสำคัญมาก ชุมเจตน์ (2539) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1.1 ความเป็นมา อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับการลงนามรับรอง เมื่อปี ค.ศ. 1992 จากที่ประชุม UNCED หรือ Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล อนุสัญญาฉบับนี้อาจจะถูกเรียกว่าเป็น “Framework Convention” เช่นเดียวกับอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Framework Convention on Climate Change) เนื่องจากอนุสัญญานี้มีบทบาทสำคัญส่วนใหญ่เป็นเพียงกรอบกว้าง ๆ (Framework) อีกทั้งยังกำหนดวัตถุประสงค์ และพันธกรณีของอนุสัญญาไว้ค่อนข้างกว้างอีกด้วย ซึ่งจะเป็นการนำไปสู่การกำหนดรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านทางกลไกของพิธีสาร (Protocol) ข้อมติ (Resolutions) ข้อตกลงระดับภูมิภาค (Regional Agreements) และการออกกฎหมายภายในของรัฐภาคี (National

Legislation) ในโอกาสต่อ ๆ ไป แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติบางประการของอนุสัญญานี้ก็มีการกำหนดที่เฉพาะเจาะจงชัดเจนในบางเรื่องเช่นกัน

1.2 วัตถุประสงค์ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 1 ดังนี้ วัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ คือ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม ทั้งนี้ โดยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเหมาะสม และโดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม โดยการคำนึงถึงสิทธิเหนือทรัพยากรและเทคโนโลยีนั้น และโดยการให้ความสนับสนุนด้านเงินทุนอย่างเหมาะสม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาจะครอบคลุมเรื่องราวต่าง ๆ คือ

1.2.1 การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (The Conservation of Biological Diversity)

1.2.2 การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (The Sustainable use of Components of Biological Diversity)

1.2.3 ความเสมอภาคและยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมโดยวิธีการที่เหมาะสมในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม (Access to Genetic Resources) การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สอดคล้องเหมาะสม (Transfer of Relevant Technologies) และเงินทุนสนับสนุน (Funding)

1.3 สาระสำคัญของอนุสัญญา อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่อนุรักษ์โดยสรุปมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ดังนี้

1.3.1 มาตรา 3 อนุสัญญาได้กำหนดหลักการ ซึ่งเป็นการนำมาจากแผนปฏิบัติการที่ 21 (Agenda 21) ของปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) กล่าวคือ หลักการนี้เป็นกรอบกว้าง ๆ ให้ภาคีจะต้องคำนึงถึงและปฏิบัติ เป็นการยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐใด ๆ ต่อทรัพยากรของตนเองตามนโยบายของรัฐนั้น ๆ ซึ่งการใช้ทรัพยากรนั้น อาจจะมีทั้งการสงวนรักษา (Preserve) การใช้ประโยชน์ (Exploit) และการทำลาย (Destroy) อำนาจอธิปไตยดังกล่าวนี้ ตกอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายระหว่างประเทศ (Subject to Principle of International Law) กล่าวคือ ถึงแม้รัฐจะมีอำนาจอธิปไตยอย่างเต็มที่ในดินแดนของตนเองก็ตาม แต่บางกรณีก็จะต้องถูกจำกัดหรือถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) กำหนดเขตทะเลอาณาเขต เขตเศรษฐกิจจำเพาะ (EEZ) เขตทะเลหลวง (High Sea) เหล่านี้ ประเทศต่าง ๆ ก็จะต้องปฏิบัติตามหลักของอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเล UNCLOS

นอกจากนั้น ยังต้องมีความรับผิดชอบที่จะรับประกันว่า กิจกรรมภายในเขตอำนาจรัฐ หรือภายใต้การควบคุมของรัฐจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของรัฐอื่นหรือบริเวณอื่นที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐใด ๆ

1.3.2 มาตรา 4 ภายใต้สิทธิของรัฐอื่น ๆ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติใด ๆ ในอนุสัญญานี้ ได้ยกเว้นไว้ บทบัญญัติของอนุสัญญานี้กำหนดให้ภาคีสมาชิกจะต้องปฏิบัติ ในกรณีขององค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ ภาคีมีอำนาจอย่างเต็มที่ต่อองค์ประกอบของความหลากหลายทาง

ชีวภาพ ที่อยู่ภายในเขตอำนาจของรัฐตน ซึ่งในข้อนี้ มีประเด็นที่จะต้องวิเคราะห์ คือ คำว่า องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ “Components of Biological Diversity” ซึ่งหมายถึง ความหลากหลายในระบบนิเวศ (Ecosystem Diversity) ความหลากหลายในชนิดพันธุ์ (Species Diversity) และความหลากหลายในพันธุกรรม (Genetic Diversity)

บทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (The Conservation of Biological Diversity) ของอนุสัญญาฯ กำหนดไว้ในมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 14 และมาตรา 22 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.3.3 มาตรา 6 กำหนดกรอบวิธีปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ สำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (Conservation and Sustainable Use) ภาควิชาพันธุ์กรรมต้องปฏิบัติคือ

1.3.3.1 พัฒนานโยบายของชาติ แผนการหรือโครงการเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ

1.3.3.2 ผนวกการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนขององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพเข้ากับแผนการย่อย โครงการย่อย หรือนโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3.4 มาตรา 7 การจำแนกวินิจฉัย (Identification) และตรวจสอบ (Monitoring) องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ เพื่อดำเนินการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.3.5 มาตรา 8 การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (In situ Conservation) โดยวางมาตรการต่าง ๆ คือ

1.3.5.1 การจัดตั้งระบบพื้นที่คุ้มครอง (Protected Areas) ซึ่งต้องการดำเนินการด้วยมาตรการพิเศษ

1.3.5.2 การควบคุมดูแล (ของเอกชน) หรือจัดการ (ของรัฐ) ทรัพยากรชีวภาพที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเป็นหลักประกันให้แก่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (ในการนี้หมายความว่า แหล่งปริมาณสำรองของสัตว์น้ำ ป่าธรรมชาติ ดั้งเดิม ดิน เป็นต้น ต้องได้รับการควบคุมดูแลเพื่อเป็นหลักประกันแก่การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ)

1.3.5.3 พื้นที่ระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม และส่งเสริมการทำนุบำรุงชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม

1.3.5.4 ป้องกันการนำชนิดพันธุ์จากต่างถิ่นต่างประเทศเข้ามาปล่อย

1.3.5.5 สนับสนุนและธำรงรักษาการดำเนินการที่เกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่น

1.3.6 มาตรา 9 การอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ แต่ละรัฐภาคี มีพันธผูกพันที่จะต้องสนับสนุนการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ “เหนืออื่นใดเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานควบคุมไปกับการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ” และเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในประเทศซึ่งเป็นถิ่นกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศ

กำลังพัฒนาและเพื่อช่วยฟื้นฟูและนำชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามกลับเข้าไปใหม่ ในการนี้ต้องมีการควบคุมดูแลการดำเนินการรวบรวม สะสมชนิดพันธุ์และมีการสนับสนุนการร่วมมือทางการเงิน

1.3.7 มาตรา 10 การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มาตรการนี้ได้วางมาตรการหลายประการ ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยภาคี เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ในการนี้รวมถึงการเชื่อมประสานนโยบายการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนให้เข้ากับการพิจารณาตัดสินใจดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในการหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

1.3.8 มาตรา 11 การสร้างเสริมแรงจูงใจ มาตรการนี้เป็นมาตราที่สำคัญที่เรียกร้องให้แต่ละภาคีรับเอามาตรการซึ่งเป็นแรงจูงใจการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนมาปฏิบัติ

1.3.9 มาตรา 14 การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มาตรการนี้กำหนดให้แต่ละภาคีรับเอาวิธีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) มาปฏิบัติสำหรับโครงการที่ “มีแนวโน้มจะมีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยพิจารณาถึงการหลีกเลี่ยงหรือการลดผลกระทบดังกล่าว” ประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการชดเชยค่าเสียหายได้รับการอนุโลมให้ขยายรายละเอียดในพิธีสาร

1.3.10 มาตรา 22 วรรค 1 เป็นบทบัญญัติที่ยอมรับสิทธิและพันธกรณีของรัฐต่ออนุสัญญาอื่น ๆ ที่รัฐนั้น ๆ เป็นภาคีอยู่ อนุสัญญาดังกล่าว ได้แก่ อนุสัญญาไซเตส (CITES) อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Conservation) ตลอดจนอนุสัญญาอื่น ๆ ที่แม้จะไม่มีเรื่องของการอนุรักษ์ เช่น แกตต์ (GATT) ก็ตาม แต่ถ้าหากกรณีปรากฏว่าสิทธิและพันธกรณีใด ๆ ก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างรุนแรง (Serious Damage) หรือเป็นการคุกคาม (Threat) ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนี้ ภาคีจึงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งในกรณีดังกล่าวถือว่าอนุสัญญาดังกล่าวมีความสำคัญกว่าอนุสัญญาอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ก็จะต้องมาตีความ (Define) คำว่า “Serious Damage” หรือ “Threat” ว่าคืออะไร แค่นั้น เพียงไร

1.4 การดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ประเทศไทยได้กำหนด นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรงธรรม สุขสว่าง, มกราคม 2551 โดยได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ ให้สอดคล้องกับกรอบการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์อนุสัญญาฯ ซึ่งจะผลักดันให้มีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสู่การปฏิบัติต่อไป

นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551 - 2555 มี วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และตัวชี้วัด ดังนี้
วิสัยทัศน์ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และพัฒนาก้าวหน้าในการศึกษาและวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ

วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของการดำรงชีวิตของคนไทย ควบคู่กับการวิจัยคุณค่าความหลากหลายทาง

ชีวภาพให้นำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างกลไกในการเข้าถึง และมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพให้กับประเทศอย่าง ยุติธรรมและเท่าเทียม

เป้าหมายหลัก ลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพลงอย่างมี นัยสำคัญโดยสามารถธำรงรักษาระบบนิเวศประเภทต่าง ๆ ชนิดพันธุ์ แหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ และคุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพที่เกี่ยวข้องไว้ได้อย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด

1. มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ
2. พื้นที่ทะเลและชายฝั่งอย่างน้อยร้อยละ 20 ของพื้นที่น่านน้ำไทยได้รับการ ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง
3. แหล่งหญ้าทะเลและพะยูนได้รับการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองอย่างน้อย 1 แห่ง
4. พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้รับการขึ้นทะเบียนเพิ่มขึ้น อย่างน้อย 5 แห่ง
5. มีพื้นที่ป่าชายเลน 50,000 ไร่
6. ชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์/เฉพาะถิ่น อย่างน้อย 10 ชนิด มีจำนวนประชากร เพิ่มขึ้น และได้รับการคุ้มครองและฟื้นฟูในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ
7. ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้รับการส่งเสริม/ฟื้นฟู เพื่อการใช้สอย เป็นวัตถุดิบ เป็นแหล่งพลังงานทดแทน และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ อย่างน้อย 10 แหล่ง
8. มีทะเบียนแห่งชาติว่าด้วยความรู้ที่สืบทอดตามธรรมเนียม ประเพณี หรือความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง ยั่งยืน ภายในปี 2555
9. มีกลไก แนวทางปฏิบัติ หลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่สนับสนุนการใช้ ประโยชน์ การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ได้รับการยอมรับ และนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ อย่างน้อย 1 กลไก
10. มีแนวทางปฏิบัติว่าด้วยการวิเคราะห์ผลกระทบต่อความหลากหลายทาง ชีวภาพ
11. มีนโยบายระยะยาวของประเทศไทยเกี่ยวกับการปรับตัวและบรรเทา ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อความหลากหลายทางชีวภาพ
12. มีกลไก เกณฑ์ กฎระเบียบเพื่อควบคุม ดูแล กำจัดและติดตามตรวจสอบ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ
13. มีกรอบการดำเนินงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ที่สนับสนุนการปฏิบัติงานในการใช้ประโยชน์และควบคุมดูแลสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมของประเทศ
14. มีแนวทางเชิงปริมาณด้านการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ อย่างมีประสิทธิภาพ

15. มีและใช้ระบบการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

16. มีและใช้ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสนับสนุนการบริหารโครงการด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ ภายในปี 2563

17. มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายฐานข้อมูลและอนุกรมวิธานอย่างน้อย 2 ระบบ

18. มีโครงการรณรงค์เพื่อเสริมสร้างความตระหนักโดยผ่านกิจกรรมและสื่อต่าง ๆ อย่างน้อย 10 โครงการ

19. ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพจัดตั้งคณะกรรมการความหลากหลายทางชีวภาพ

20. มีรายงานแสดงความสำเร็จของการดำเนินงานของประเทศไทยเพื่อบรรลุเป้าหมายความหลากหลายทางชีวภาพ ปี 2020

21. มีกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ (CHM) ศูนย์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางชีวภาพของประเทศ (BCH) และมีการเชื่อมโยงเครือข่าย

2. อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat)

ทรงธรรม และ Mcneely (2559) ; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (ออนไลน์, 2561) ; องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (ออนไลน์, 2561) กล่าวถึงอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ว่าเป็นอนุสัญญาที่ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก โดยความเป็นมา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ การดำเนินงานต่าง ๆ ของอนุสัญญา มีดังนี้

2.1 ความเป็นมา อนุสัญญา Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat หรือ “อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ” โดยทั่วไปแล้วถูกเรียกสั้น ๆ ว่า “Ramsar Convention” เพราะตั้งตามชื่อสถานที่จัดให้มีการประชุมเพื่อรับรองอนุสัญญาในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) คือเมือง Ramsar ประเทศอิหร่าน แรกเริ่มเดิมทีนั้นความคิดริเริ่มในการกำหนดให้มีอนุสัญญาฉบับนี้เกิดจากปัญหาประชากรของนกน้ำ (Waterfowl) โดยเฉพาะนกเป็ดน้ำ มีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงตอนต้นทศวรรษ พ.ศ. 2503 จึงทำให้มีแนวความคิดที่จะคุ้มครองอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำที่มีการอพยพย้ายถิ่น (Conservation of Habitats of Migratory waterfowl) ดังนั้น ในชื่อเรียกของอนุสัญญาจึงมีคำว่า “Especially as Waterfowl Habitat” อยู่ข้างท้ายชื่ออนุสัญญาด้วย

อนุสัญญาฉบับนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยมีองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นผู้รับผิดชอบ (Depositary for the Convention) ซึ่งอนุสัญญานี้จะกำหนดเค้าโครง (Framework) เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างนานาชาติในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ

2.2 วัตถุประสงค์ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat) เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาล ซึ่งกำหนดกรอบการทำงานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อร่วมมือในการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เริ่มต้นเน้นการดำเนินการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่ออนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำ ต่อมาขอบเขตการดำเนินการของอนุสัญญา ได้ขยายให้กว้างขึ้นโดยเน้นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาดในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนเพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก โดยมีพันธกิจที่สำคัญของอนุสัญญากล่าวถึง “ในการดำเนินงานระดับชาติโดยความร่วมมือระดับนานาชาติ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกภูมิภาคทั่วโลก”

อนุสัญญานี้ได้ให้คำนิยามของพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ไว้ว่า ลักษณะทางภูมิประเทศที่มีรูปแบบเป็นพื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่ฉ่ำน้ำ มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายทะเล และพื้นที่ของทะเลในบริเวณ ซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร จากคำนิยามของพื้นที่ชุ่มน้ำจะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำครอบคลุมลงไปจนถึงในทะเลระดับน้ำลึก 6 เมตร พื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติทางทะเล จึงได้แก่ ฝั่งทะเล ชายหาด ชายเกาะ เกาะแก่งต่าง ๆ แก่งหิน หาดเลน ปากแม่น้ำ ป่าชายเลน ป่าพรุ ซึ่งในบริเวณนี้จะมีทรัพยากรหลากหลายทั้งทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรสัตว์ป่า ทรัพยากรประมง ทรัพยากรการเกษตร ทรัพยากรน้ำ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วย

2.3 การดำเนินงานของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำขึ้น โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบเป็นฝ่ายเลขานุการคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมได้พยายามเป็นอย่างยิ่งในการประสานการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งในระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกันเอง ระหว่างภาครัฐกับประชาชน การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องพื้นที่ชุ่มน้ำ การดำเนินการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งซึ่งอยู่ในภาวะวิกฤติ ตลอดจนการผลักดันในเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเข้าสู่นโยบายและแผนระดับชาติ โดยได้จัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนปฏิบัติการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2540 และได้ดำเนินโครงการสำรวจและจัดทำบัญชีรายชื่อสถานภาพและฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำทั่วประเทศ ในปี 2539 – 2542 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลประเทศเดนมาร์ก และงบประมาณของรัฐบาลไทย

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาแรมซาร์เป็นลำดับที่ 110 ในปัจจุบัน มีประเทศต่าง ๆ จากภูมิภาคทั่วโลกเข้าร่วมเป็นภาคีทั้งสิ้น 169 ประเทศ โดยพันธกรณีของอนุสัญญามีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 ซึ่งไทยได้เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำพรุควนขันเสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็น Ramsar Site แห่งแรกของประเทศไทย ต่อมา มีการเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศเพิ่มเติม รวมมี 14 แห่ง

3. อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora : CITES)

ทรงธรรม และ Mcneely (2559) ; กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, (ออนไลน์, 2561) กล่าวถึงอนุสัญญา CITES ว่าเป็นอนุสัญญาที่ใช้ดูแลการอนุญาตส่งออก นำเข้า และการค้าขายระหว่างประเทศของสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าและพืชป่า เป็นอนุสัญญาที่ช่วยการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพไว้ โดยความเป็นมา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ การดำเนินงานต่าง ๆ ของอนุสัญญา มีดังนี้

3.1 ความเป็นมา CITES เป็นคำย่อของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า อนุสัญญาวอชิงตัน (Washington Convention) เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975

อนุสัญญานี้เริ่มมาจากความคิดที่จะควบคุมการค้าสัตว์ป่าระหว่างประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เนื่องจากมีการล่าและค้าขายสัตว์ป่าอย่างมากมาย การขาดการควบคุมอย่างมีระบบ เช่น ช้างแอฟริกัน แรด และสัตว์อีกหลายชนิดที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก ซึ่งอาจสูญพันธุ์ไปจากโลก เพราะความสนุกสนานจากการล่า และผลประโยชน์มหาศาลจากการค้า

มีการพิจารณาเรื่องนี้ในการประชุมสหพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากร (International Union for Nature and Natural Resources : IUCN) ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งในองค์การสหประชาชาติ และได้มีการประชุมอย่างจริงจังที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ในปี พ.ศ. 2415 หลังจากนั้นอีก 1 ปี คือในปี พ.ศ. 2516 ได้มีการประชุมที่กรุงวอชิงตัน ดี ซี โดยมีประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม 88 ประเทศ และมี 21 ประเทศ ได้ลงนามในอนุสัญญานี้ทันที

จากนั้น ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 องค์กร UNEP (United Nation Environment Programme) ได้จัดตั้งเลขาธิการ CITES ถาวรขึ้น ณ กรุงโลซานน์ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์

3.2 วัตถุประสงค์ เป้าหมายของอนุสัญญาไซเตส คือการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าในโลก เพื่อประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติโดยเน้นทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ หรือถูกคุกคามทำให้ปริมาณลดน้อยลงจนอาจเป็นเหตุให้สูญพันธุ์ วิธีการอนุรักษ์กระทำโดยสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ (International Trade) ทั้งสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์ แต่อนุสัญญาไซเตสไม่ควบคุมการค้าภายในประเทศสำหรับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Native Species)

3.3 ระบบการควบคุมของไซเตส อนุสัญญานี้มีขึ้นเพื่อติดต่อยุติธรรมเมื่อประสานงานในการดำเนินการควบคุมการค้าการส่งออกสัตว์ป่าและพืชป่าระหว่างประเทศ เพื่อมิให้เกิดการทำลายล้างอย่างไม่มีขอบเขต อนุสัญญานี้จะให้ความคุ้มครองต่อชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ โดยมีข้อตกลงระหว่างประเทศภาคีอนุสัญญาในการกำหนดมาตรการควบคุม นำเข้า การส่งออก ตลอดจนการนำผ่านแดน และการบรรจุหีบห่อเพื่อการขนส่งชนิดพันธุ์นั้น ๆ เพื่อมิให้กระทบกระเทือนเกิดความเสียหายหรือเสียชีวิต และการกำหนดชนิดพันธุ์แนบท้ายเป็น 3 บัญชี คือ

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 เป็นชนิดพันธุ์ที่ห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด ยกเว้นกรณีพิเศษ เช่น เพื่อการศึกษา วิจัย หรือเพาะพันธุ์ เพราะเป็นสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ การนำเข้า หรือส่งออกต้องได้รับการยินยอมจากประเทศที่จะนำเข้าก่อน ประเทศที่ส่งออกจึงจะออกใบอนุญาตส่งออกให้การพิจารณาให้นำเข้าส่งออกของทั้ง 2 ประเทศ ต้องคำนึงถึงความอยู่รอดของชนิดพันธุ์นั้น ๆ เป็นความสำคัญหากไม่ปฏิบัติตามนี้จะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกกฎหมาย ตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่แนบท้ายบัญชีนี้ ได้แก่ จระเข้ น้ำจืด จระเข้ น้ำเค็ม ช้างเอเชีย กระตัง ลิงอุรังอุตัง กอริลลา หมูป่าแดง ปลาวาฬยักษ์ เสือชีตาร์ เสือดาว เสือโคร่ง กล้วยไม้หายากบางชนิด เป็นต้น

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 2 เป็นชนิดพันธุ์ที่ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์ อนุญาตให้ทำการค้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดจำนวนของชนิดพันธุ์นั้น อย่างรวดเร็วจนถึงจุดใกล้จะสูญพันธุ์ โดยประเทศที่จะส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้ง จะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้น ๆ ในธรรมชาติ ตัวอย่างชนิดพันธุ์ได้แก่ นกแก้ว นม ชะมด ค้างคาวแม่ไก่ทุกชนิด ลิง ค่าง นกหลายชนิด นาก โลมา พืชประเภทหม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น

ชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอความร่วมมือประเทศภาคีสมาชิกให้ช่วยดูแล การส่งออกต้องได้รับการอนุญาต และมีหนังสือรับรองเพื่อการส่งออกจากประเทศถิ่นกำเนิดว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความอยู่รอดตามธรรมชาติของชนิดพันธุ์นั้น ๆ เช่น ควาย (เนปาล) นกขุนทอง (ไทย) นกกระทาดง (มาเลเซีย) เป็นต้น

การค้าขายระหว่างประเทศของสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่า และพืชป่าตามบัญชีหมายเลข 1, 2 และ 3 ดังกล่าว จะถูกควบคุมโดยระบบใบอนุญาต (Permit) ซึ่งหมายถึงว่า สัตว์ป่า และพืชป่าที่ CITES ควบคุมจะต้องมีใบอนุญาตในการ นำเข้า (Import) ส่งออก (Export) นำผ่าน (Transit) และส่งกลับออกไป (Re - export)

3.4 การดำเนินงานของประเทศไทย ประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม และรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ. 2518 และได้ให้สัตยาบันในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2526 โดยเป็นสมาชิกอันดับที่ 80 ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2527 กรมป่าไม้ได้เชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องประชุม เพื่อแบ่งความรับผิดชอบ โดยได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้ กรมป่าไม้ รับผิดชอบเรื่องสัตว์ป่า กรมวิชาการเกษตร รับผิดชอบเรื่องพืช และกรมประมง รับผิดชอบเรื่องสัตว์ทะเล

แต่ในขณะนั้นประเทศไทยไม่ได้มีการดำเนินการใด ๆ ในการควบคุมการค้าสัตว์ป่า และพืชป่า ทำให้ไทยถูกพิจารณาลงโทษจากกลุ่มประเทศภาคีสัญญา CITES ด้วยการห้ามทำการค้าขายสัตว์ป่า พืชป่า และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าและพืชป่ากับประเทศไทย (Trade Ban) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2534

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 2535 ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านซึ่งชนิดสัตว์ป่า ที่ CITES ควบคุม และกรมป่าไม้ได้ชี้แจง ทำความเข้าใจกับสำนักเลขาธิการ CITES และแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะถือปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ CITES ต่อไปในอนาคต เป็นผลให้สำนักเลขาธิการ

CITES ประกาศยกเลิก Trade Ban ต่อประเทศไทย ตั้งแต่เดือนเมษายน 2535 และผลเสียหายที่เกิดจาก Trade Ban ครั้งนี้ประมาณว่าหลายล้านบาท

ปัจจุบันภายหลังจากการปฏิรูประบบบริหารราชการ ได้มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับงาน CITES ในประเทศไทยให้แก่ส่วนราชการต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

4. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)

ทรงธรรม และคมกริช (2558) ; ทรงธรรม และ Mcneely (2559) กล่าวถึงความเป็นมา อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ว่าเพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ภาคีในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมทั้งด้านนโยบาย การบริการเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษาคู่ครอง และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ ให้คงอยู่ต่อไป โดยความเป็นมา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ การดำเนินงานต่าง ๆ ของอนุสัญญา มีดังนี้

4.1 ความเป็นมา อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ได้รับการลงนามรับรอง เมื่อปี ค.ศ. 1972 และต่อมาในปี ค.ศ. 1976 องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับโลก โดยมีชื่อว่า “คณะกรรมการมรดกโลก” (The World Heritage Committee) พร้อมทั้งจัดตั้ง “กองทุนมรดกโลก” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว คณะกรรมการดังกล่าว จะมีหน้าที่พิจารณามรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เสนอมาจากภาคีให้เข้าร่วมอยู่ในการคุ้มครองภายใต้ อนุสัญญาฯ โดยแบ่งการขึ้นบัญชีหรือขึ้นทะเบียนเป็น 2 ประเภท คือ บัญชีมรดกโลกและบัญชีมรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตราย นอกจากนี้ คณะกรรมการมรดกโลกยังมีหน้าที่พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศภาคีในการพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกโลกที่ตั้งอยู่ในประเทศนั้น ๆ ด้วย

คณะกรรมการมรดกโลก ประกอบด้วย คณะกรรมการกลางของ คณะกรรมการมรดกโลก (Bureau of the World Heritage Committee) ซึ่งมีการประชุมทุก ๆ กลางปีที่สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยจะทำหน้าที่กลั่นกรองงานต่าง ๆ เสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งจะมีการประชุมทุก ๆ ปลายปีตามภาคีต่าง ๆ ที่มีความพร้อม สามารถรับเป็นเจ้าภาพได้

4.2 วัตถุประสงค์ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ภาคีในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมทั้งด้านนโยบาย การบริการเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษาคู่ครอง และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไป

4.3 ประเภทของมรดกโลก มรดกโลก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) และมรดกที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Mix Heritage) ซึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก มีสาระสำคัญดังนี้ คือ

4.3.1 มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็งานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำหรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้างที่แยกหรือเชื่อมต่อกัน อันมีความเป็นเอกลักษณ์ หรือแหล่งสถานที่สำคัญอันอาจเป็นผลงานฝีมือมนุษย์ หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าล้ำเลิศทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ มานุษยวิทยา หรือวิทยาศาสตร์

4.3.2 มรดกทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทางกายภาพ และชีวภาพอันมีคุณค่าเด่นชัดในด้านความงามล้ำเลิศ หรือวิทยาศาสตร์ หรือสถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่า เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งถูกคุกคามหรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืชหรือสัตว์ที่หายาก เป็นต้น

4.3.3 มรดกที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติ หมายถึง พื้นที่ที่มีลักษณะโดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ มีความสำคัญทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเท่า ๆ กัน มีลักษณะเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) หรือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integrity) ทั้งในส่วนของพื้นที่ และวิธีการป้องกันและการจัดการ

4.4 บรรทัดฐานในการกำหนดให้เป็นมรดกโลก (World Heritage Criteria)

การที่จะกำหนดให้แหล่งใดเป็นแหล่งมรดกโลกแหล่งนั้น ๆ จะต้องมีความสมบัติเหมาะสมตามบรรทัดฐานของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ในแง่ของลักษณะทางธรรมชาติ มีสาระสำคัญดังนี้ คือ

4.4.1 แหล่งทางธรรมชาตินั้น มีความสำคัญในแง่ที่แสดงถึงวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ทางธรณีวิทยา ความเป็นมาของโลกผ่านจากยุคต่าง ๆ มาอย่างไร

4.4.2 แหล่งทางธรรมชาตินั้นเป็นตัวแทน แสดงถึงกระบวนการที่สำคัญทางนิเวศ และชีวภาพที่กำลังดำเนินอยู่ในวิวัฒนาการ และพัฒนาการของทั้งระบบนิเวศบนบก น้ำจืด ชายฝั่งและชุมชนพืชและสัตว์

4.4.3 แหล่งทางธรรมชาตินั้นแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติซึ่งมีความสวยงามเป็นพิเศษ

4.4.4 แหล่งทางธรรมชาตินั้นจะต้องเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งพืชและสัตว์ที่ถูกคุกคามซึ่งมีคุณค่าอย่างมากในมุมมองของวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

5. ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (The ASEAN Agreement on the Conservation of Nature and Natural Resources, 1985)

ทรงธรรม (อัดสำเนา, 2556) ; ทรงธรรม และ Mcneely (2559) กล่าวถึงความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติว่าเพื่อผนวกเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไปในแผนการพัฒนาแนวทางในการปฏิบัติ จะดำเนินการให้ทุกประเทศในภูมิภาคอาเซียนจัดการสิ่งแวดล้อมไปในทิศทางเดียวกัน โดยความเป็นมา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ การดำเนินงานต่าง ๆ ของอนุสัญญา มีดังนี้

5.1 ความเป็นมา สืบเนื่องจาก Manila Declaration, 1981 ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สิ่งแวดล้อมของภูมิภาค ASEAN ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ ภายภาพ และสังคม เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภูมิภาคอาเซียน ภาครัฐจึงต้องผูกพัน ในการกำหนดให้มีกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การพัฒนา โครงการให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปฏิบัติการตามโครงการสิ่งแวดล้อมของอาเซียน

ต่อมา Bangkok Declaration, 1984 ได้เรียกร้องให้มีการขยายความร่วมมือ ในระดับภูมิภาคในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยที่วัตถุประสงค์ของปฏิญญานี้จะเน้นเรื่องการผนวก เรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไปในแผนการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติ จะดำเนินการให้ทุกประเทศในภูมิภาค อาเซียนจัดการสิ่งแวดล้อมไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเล สิ่งแวดล้อมใน เมืองอุตสาหกรรม การศึกษาและการฝึกอบรม นอกจากนั้น ปฏิญญานี้ยังกำหนดให้ภาครัฐ มีกฎหมายที่เหมาะสมต่อการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการให้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐด้วย

5.2 วัตถุประสงค์ ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ Bangkok Declaration ดังที่กล่าว ข้างต้นโดยแนวทางปฏิบัติก็คือกำหนดให้ภาครัฐต้องรวบรวมกฎหมายที่มีอยู่ ปรับปรุงกฎหมายใหม่ และ ใช้กฎหมายที่มีอยู่เป็นเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อม

5.3 สาระสำคัญของข้อตกลง บทบัญญัติของความตกลงอาเซียนว่าด้วยการ อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติครอบคลุมสิ่งแวดล้อม ทุกประเภท โดยแบ่งเป็นหมวด ดังนี้ คือ หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์และการพัฒนา การอนุรักษ์ ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศ การอนุรักษ์ขบวนการนิเวศวิทยา การดำเนินการวางแผนสิ่งแวดล้อม และ การดำเนินการสนับสนุน

ซึ่งบทบัญญัติหลักที่เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย

5.3.1 มาตรา 3 เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมของชนิดพันธุ์ (Species - Genetic Diversity)

5.3.2 มาตรา 4 เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของชนิดพันธุ์ (Species- Sustainable Use)

5.3.3 มาตรา 5 เป็นการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ และชนิดพันธุ์ที่พบ ในประเทศ (Species - Endangered and Endemic)

5.3.4 มาตรา 6 เป็นการอนุรักษ์พืชและทรัพยากรป่าไม้ (Vegetation Cover and Forest Resource)

6. ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยอุทยานและพื้นที่คุ้มครองทางมรดก (ASEAN Declaration on Heritage Parks and Reserves)

ทรรธรรม และ Mcneely (2559) ; กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, (ออนไลน์, 2561) ; กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ออนไลน์, 2561) กล่าวถึงปฏิญญาอาเซียนว่าด้วย อุทยานและพื้นที่คุ้มครองทางมรดกกว่าเพื่อคุ้มครองความเป็นเอกลักษณ์ ความหลากหลาย คุณค่าที่ โดดเด่นของพื้นที่คุ้มครองแห่งกลุ่มประเทศอาเซียน โดยความเป็นมา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ การ ดำเนินงานต่าง ๆ ของอนุสัญญา มีดังนี้

6.1 ความเป็นมา ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยอุทยานและพื้นที่คุ้มครองทางมรดก (ASEAN Declaration on Heritage Parks and Reserves) เป็นปฏิญญาที่ได้รับการลงนามเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 โดยรัฐมนตรีอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อม 6 ประเทศในขณะนั้น ได้แก่ ไทย บรูไนดารุสซาลาม ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ซึ่งในปฏิญญาดังกล่าวได้มีการประกาศพื้นที่มรดกแห่งอาเซียนจำนวน 11 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติตะรุเตาของประเทศไทยด้วย ต่อมาเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อม (ASEAN Senior Officials on the Environment : ASOEN) ได้เสนอให้ทบวงปฏิญญาดังกล่าวโดยให้รวมประเทศอาเซียนใหม่อีก 4 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา พม่า ลาว และเวียดนาม ซึ่งรัฐมนตรีอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมทั้ง 10 ประเทศ ได้ลงนามในปฏิญญา เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ณ กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า

6.2 วัตถุประสงค์ เพื่อคุ้มครองความเป็นเอกลักษณ์ ความหลากหลาย คุณค่าที่โดดเด่นของพื้นที่คุ้มครองแห่งกลุ่มประเทศอาเซียน เพื่อให้เกิดความตระหนักอย่างสูงสุดในความสำคัญของพื้นที่ดังกล่าว ให้ได้รับความชื่นชมในระดับภูมิภาค และในระดับนานาชาติ นับเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายของระบบนิเวศในท้องถิ่นที่อยู่สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นไปตามเป้าหมายของ World Declaration Summit on Sustainable Development 2002 ที่จะลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ภายในปี 2010 โดยความสนับสนุนและร่วมมือระหว่างประเทศ

พื้นที่คุ้มครองซึ่งมีความสำคัญควรค่าแก่การอนุรักษ์อย่างมากที่ได้รับการรักษาไว้เป็นตัวแทนของระบบนิเวศของภูมิภาคอาเซียน ได้ถูกกำหนดเป็นอุทยานมรดกอาเซียน (ASEAN Heritage Parks : AHP) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และเพื่อคุ้มครองความหลากหลาย ความเป็นเอกลักษณ์ หรือคุณค่าที่โดดเด่นของพื้นที่มรดกทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของภูมิภาคอาเซียน และเพื่อสร้างความร่วมมืออันดีระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียนในการสงวนมรดกทางธรรมชาติร่วมกัน สำหรับพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทยที่ได้ประกาศเป็น ASEAN Heritage Parks ได้แก่

6.2.1 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531

6.2.2 อุทยานแห่งชาติตะรุเตา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531

6.2.3 กลุ่มอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ - หมู่เกาะสิมิลัน - อ่าวพังงา เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2546

6.2.4 กลุ่มป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน - กุยบุรี - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2546

6.3 หลักเกณฑ์สำหรับการพิจารณาเป็นพื้นที่ ASEAN Heritage Parks
นี้มีหลายประการ แต่มีข้อพิจารณาเบื้องต้นได้แก่

6.3.1 มีความสมบูรณ์ทางนิเวศวิทยา (Ecological Completeness)

6.3.2 ความเป็นตัวแทนของภูมิภาค (Representativeness)

6.3.3 ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness)

6.3.4 มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์อย่างสูง (High Conservation Importance)

6.3.5 มีขอบเขตทางกฎหมายชัดเจน (Legally Gazette Areas)

6.3.6 มีแผนการจัดการพื้นที่ (Approved Management Plan)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประยูร มีเดช พลตรี (2533) ได้ศึกษาการเสริมสร้างยุทธศาสตร์ชาติในระดับหมู่บ้าน กรณีศึกษา หมู่บ้าน จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า วิธีการที่มีคุณภาพระดับหนึ่งในการที่จะพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้แนวทางในการดำเนินการหรือการบริหารของรัฐบาล โดยมีบุคคลเป็นทรัพยากร บุคคลที่ได้รับการพัฒนาแล้ว สามารถเป็นผู้นำกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ได้ การพัฒนาและเสริมสร้างยุทธศาสตร์ชาติในระดับหมู่บ้านนี้ ได้มีแนวความคิดในการดำเนินการพัฒนาในลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียง เช่น การพัฒนาหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนา การดำเนินการตามโครงการอาสาพัฒนาป้องกันหมู่บ้าน (อพป.) ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) กองทุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ (กนช.) และชมรมผู้ผ่านการศึกษาอบรมความมั่นคงของชาติแล้ว จากการวิเคราะห์ในข้อมูลต่าง ๆ ในทุกโครงการยังมีจุดอ่อน และยังไม่ได้ทำตามโครงการในการใช้ยุทธศาสตร์ชาติอย่างสมบูรณ์ การใช้ยุทธศาสตร์ชาติในการพิจารณาปัญหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร สังคมจิตวิทยา และนำปัญหาต่าง ๆ จัดทำเป็นโครงการ โดยภายใต้การนำของคนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว จะเป็นการใช้ยุทธศาสตร์ชาติระดับหมู่บ้านอย่างสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะ การดำเนินการพัฒนาและเสริมสร้างยุทธศาสตร์ชาติในระดับหมู่บ้าน มีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดแผนงาน/โครงการของแต่ละหมู่บ้านตามเป้าหมายที่กำหนด ด้วยการศึกษาค้นคว้าปัญหาของแต่ละหมู่บ้านให้แน่ชัดว่าในแต่ละหมู่บ้านนั้น มีความต้องการโครงการและความเร่งด่วนเพียงไร ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องพิจารณา เพื่อเสนอโครงการที่จำเป็น และตามความเร่งด่วนตามสภาพความเป็นจริงของหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะปัญหาของแต่ละหมู่บ้านไม่เหมือนกัน เมื่อพิจารณากำหนดโครงการ/แผนงานแล้ว จะต้องพิจารณาถึงการสนับสนุนว่าสามารถทำได้เองหรือไม่ หากไม่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนสามารถให้การสนับสนุนได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะเป็นลักษณะที่วางแผนการดำเนินการจากล่างไปสู่บน โดยจะเป็นผลดีในการปฏิบัติ และถูกต้องตามที่หมู่บ้านต้องการ ในทางตรงข้าม หากทางราชการเป็นผู้กำหนด หรือแผนจากบนสู่ล่างนั้น จะทำให้การดำเนินการของหมู่บ้านทุกหมู่บ้านเหมือนกันหมด ซึ่งจะได้โครงการตามความต้องการอย่างแท้จริงของหมู่บ้าน อีกประการหนึ่ง หน่วยงานที่จะรับผิดชอบการดำเนินการดังกล่าว จะต้องกำหนดให้ জনท. รับผิดชอบและแน่นอน เหมาะสม โดยมีการควบคุมการปฏิบัติอย่างมีเอกภาพ ทั้งในเวลาปกติ และยามสงคราม สามารถปฏิบัติงานได้ในระยะยาว มีความผูกพันกับกลุ่มหมู่บ้านที่เป็นผู้นำเป็นอย่างดี การพิจารณาเลือกสรรบุคคลที่จะต้องเข้าร่วมการด้วย จำเป็นต้องเลือกสรรบุคคลที่มีความสามารถ มีความรู้ มีประสบการณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และประกันความสำเร็จในการปฏิบัติตามโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยแน่นอน

ประวิตร วงษ์สุวรรณ พลตรี (2541) ได้ศึกษาการจัดระเบียบหมู่บ้านป้องกันชายแดน เพื่อความมั่นคงของประเทศ กรณีศึกษา ในเขตรับผิดชอบของกองทัพภาคที่ 1 พบว่า การดำเนินงานในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน ตามแนวคิดในระบบการต่อสู้เบ็ดเสร็จที่ผ่านมามีการริเริ่มจัดตั้งโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถรอดพ้นจากสภาวะวิกฤติในขณะนั้นไปได้

ซึ่งโครงการดังกล่าวได้จัดตั้งตามห้วงระยะเวลาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จึงมีความแตกต่างกันทั้งในแนวความคิดและการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ของโครงการ หน่วยงานที่รับผิดชอบรวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณของแผนงาน/โครงการซึ่งมีความแตกต่างกัน ก่อให้เกิดเป็นปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินงานดังนี้ 1) โครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) มีกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน งบประมาณได้รับการสนับสนุนตามสายงานปกติโดยผ่านสภาตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากการวิเคราะห์มีสาเหตุดังนี้ ประการที่ 1 โครงการหมู่บ้าน อพป. ไม่ได้จัดที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ราษฎร ประการที่ 2 การพัฒนาอาชีพให้กับราษฎรยังไม่เพียงพอ ประการที่ 3 สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในหมู่บ้านยังไม่สมบูรณ์ 2) โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา (ปชต.) มีสำนักงานเลขาธิการโครงการหมู่บ้านป้องกันชายแดนศูนย์อำนวยการร่วมกองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นหน่วยงานหลัก ดำเนินงานร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริม ซึ่งจัดตั้งในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาประสบกับปัญหาสำคัญ ดังนี้ ประการที่ 1 มีหมู่บ้านที่ไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐโดยตรง ประการที่ 2 การฝึกจัดตั้งกำลังประชาชนยังไม่เป็นรูปธรรม เนื่องจากราษฎรไปทำงานในเมืองหลวงและเขตอุตสาหกรรมหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ประการที่ 3 ยังไม่มีการจัดหาอาวุธปืนเพื่อใช้ในการป้องกันให้กับกำลังประชาชน 3) โครงการทับทิมสยาม มีสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ศูนย์รับผู้อพยพชาวกัมพูชาเดิมให้กลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์เป็นประโยชน์ต่อประชาชนตามแนวชายแดน โดยดำเนินการในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 4) โครงการ ซึ่งการดำเนินงาน ที่ผ่านมาประสบกับปัญหาบางประการ ดังนี้ ประการที่ 1 การจัดที่อยู่อาศัยให้กับราษฎรยังไม่เพียงพอ ประการที่ 2 ระบบการป้องกันไม่สามารถกระทำได้อย่างสมบูรณ์ สรุปได้ว่า จากการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวข้างต้นยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร มีข้อขัดข้องที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ดังนี้ 1) หน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานตามโครงการฯ ไม่เป็นหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งทำให้ขาดเอกภาพในการปฏิบัติงาน 2) การดำเนินงานของแต่ละโครงการที่ไม่อยู่ในกรอบเดียวกัน โดยเป็นลักษณะต่างหน่วยต่างทำ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ทำให้การจัดทำแผนแม่บทไม่สามารถดำเนินไปในทิศทางเดียวกันได้ 3) แผนงาน/โครงการ และงบประมาณเกิดความซ้ำซ้อน เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้าร่วมกันจัดทำ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานโครงการไม่บรรลุเป้าหมาย ข้อเสนอแนะ 1) ควรจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบในการบริหารงานเพียงองค์กรเดียว เพื่อให้เกิดเอกภาพในการปฏิบัติงาน 2) ควรดำเนินการพัฒนาทั้ง 3 ระบบ คือ ระบบประชากร ระบบป้องกันระบบพัฒนา ให้มีความเข้มแข็ง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นให้หมู่บ้านได้รับการจัดตั้งถูกต้องตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานภายในหมู่บ้าน ให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนในหมู่บ้านมีความรู้ 3) จัดทำแผนแม่บทให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดให้มีสายงานงบประมาณเดียวกันอย่างชัดเจน เพื่อขจัดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานอันจะเป็นการประหยัดงบประมาณของชาติ

ถวิล เปลี่ยนศรี (2547) ได้ศึกษาการจัดระเบียบชายแดนเพื่อความมั่นคงของชาติ พบว่า ความแตกต่างในระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการสั่งสมของปัญหาที่ตั้งแต่อดีต เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาความมั่นคงชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ปัจจุบันแม้ว่า ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเพื่อนบ้านจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหมดแล้ว แต่ ระดับของการพัฒนาและลักษณะเฉพาะของระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมก็ยังคงมีอยู่ และทำให้ ปัญหาความมั่นคงชายแดนยังคงมีอยู่ และเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการความร่วมมือใหม่ ๆ กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในรูปทวิภาคี และพหุภาคี รวมทั้งการสานต่อโครงการความร่วมมือเดิมเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และมีผลในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์และปัญหาความมั่นคงชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยตรงนั้น สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ ได้พิจารณากำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ขึ้นมาดำเนินการหลายเรื่อง โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนซึ่งคณะรัฐมนตรีเห็นชอบเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2544 นั้น เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาภูมิคุ้มกันในพื้นที่ชายแดน โดยให้ความสำคัญกับการจัดระบบป้องกันในพื้นที่ให้สอดคล้องกับแผนป้องกันประเทศ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของคน ชุมชนในพื้นที่เป้าหมายให้สามารถพึ่งพาตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นของตน การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในพื้นที่ชายแดน ในการเปลี่ยนหรือนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ นอกจากยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นกรอบและแนวทางในภาพรวมอย่างกว้าง ๆ แล้ว สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดทำแผนพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เพื่อให้เป็นแผนแม่บทในการกำหนดรายละเอียดในการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติทั้งในเรื่องการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ แนวทางการดำเนินการ การจัดให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ เพื่อบูรณาการองค์กร และกลไกการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้เป็นเอกภาพ รวมไปถึงการจัดทำแผนและงบประมาณด้านการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในเชิงบูรณาการ เพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณมีเป้าหมายที่ชัดเจน ประหยัด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และวัดผลได้ การมีทั้งนโยบายหรือยุทธศาสตร์ มีกรอบการดำเนินงานในลักษณะของแผนแม่บท มีองค์กรและกลไกการบริหารจัดการที่เป็นเอกภาพ และมีระบบแผนและงบประมาณที่บูรณาการการทำงานทุกเรื่องมาไว้ด้วยกัน เชื่อว่าจะทำให้การแก้ไขปัญหาความมั่นคงชายแดนเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะ 1) แนวทางการจัดระเบียบความมั่นคงชายแดนที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ควรได้รับการสนับสนุนให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นการแก้ไขปัญหาที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นเอกภาพ เป็นยุทธศาสตร์ในเชิงรุกเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ 2) ควรมีการปรับยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนให้ทันกับสถานการณ์และปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์อื่น ๆ ต่อประเทศเพื่อนบ้านของรัฐบาลด้วย 3) กองทัพและจังหวัดจะต้องมีการประสานงานและทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อกำหนดลำดับความเร่งด่วนของพื้นที่ และประเด็นปัญหาในการดำเนินการ โดยเฉพาะการจัดระบบหมู่บ้านที่มีการประสานงานพัฒนาและงานการป้องกันเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความพร้อมของหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน และเป็น

งานที่ต้องมีการดำเนินการตั้งแต่ภาวะปกติ เพื่อให้มีความพร้อมของพื้นที่ตั้งแต่ภาวะปกติไปจนถึงภาวะไม่ปกติ 4) สนับสนุนให้คนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการพัฒนาและป้องกันตนเองของหมู่บ้าน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานในเรื่องนี้ จึงควรมีการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 5) ระบบการจัดทำแผนและงบประมาณด้านการพัฒนาในเรื่องการบูรณาการ เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุดอยู่แล้ว จึงควรผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการกำหนดกรอบและแนวทางการดำเนินงาน เป้าหมาย และพื้นที่ดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้สามารถบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ต่อไป 6) ปัจจัยแห่งความสำเร็จประการหนึ่งในการปฏิบัติงานเพื่อสถาปนาความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนคือ การมีบุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เหมาะสม จึงควรให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อระบบการสรรหาคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสมเข้าไปปฏิบัติงาน ซึ่งรวมไปถึงระบบการฝึกอบรมและพัฒนา และระบบค่าตอบแทน และการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพด้วย ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการจัดการปัญหาชายแดน 7) ควรจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถสะท้อนผลสำเร็จ และอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่อไป

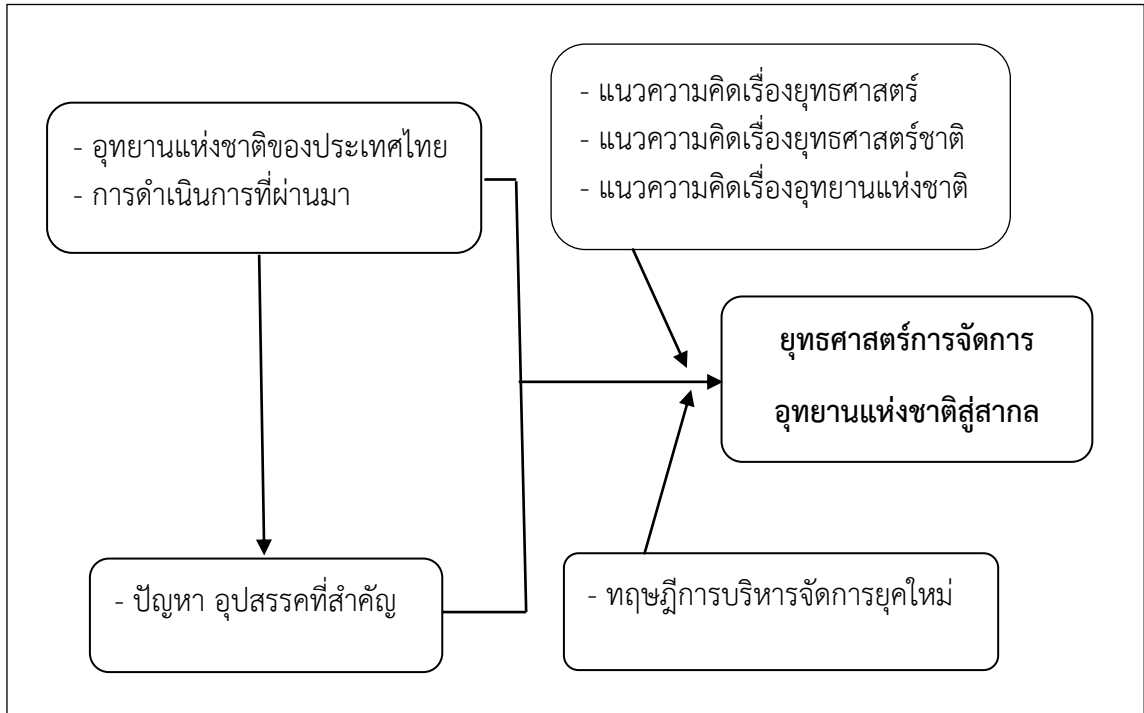
ธวัชชัย สมุทรสาคร พลตรี (2549) ได้ศึกษาแนวทางการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนตามยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน กรณีศึกษา ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ยังคงดำรงอยู่ โดยมีปัญหาที่เกิดขึ้นเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ปัญหายาเสพติด ปัญหาหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาโจรกรรมรถยนต์/รถจักรยานยนต์ข้ามชาติ ปัญหาลักลอบซื้อขายสินค้าหนีภาษี สำหรับปัญหาแรงงานเถื่อน ปัญหาโจรก่อการร้าย ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาโรคระบาด และปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองจากการสู้รบมีเพียงเล็กน้อย และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในพื้นที่สามารถควบคุมได้ โดยประเด็น 4 ปัญหาแรกในช่วงต้นนั้น เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกินขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ เป็นปัญหาที่ประชาชนมีความมุ่งหวังจะเห็นการแก้ไขปัญหาให้เป็นผลสำเร็จ และเป็นรูปธรรมโดยเร็ว ดังนั้นการดำเนินงานจะต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนทั้งในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จังหวัดและรัฐบาล ในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรให้มีความเหมาะสมต่อการดำเนินงาน แต่ถึงกระนั้นแล้วก็ยังไม่ใช่ว่าจะยืนยันหรือประกันความสำเร็จได้ หากประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งเมื่อดำเนินการแล้วจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนงาน/โครงการในการดำเนินงานการจัดระบบป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนของพื้นที่เป็นประจำทุกปี ข้อเสนอแนะควรมีการปรับปรุงและพัฒนาแผนงานความมั่นคงขององค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องการจัดระบบป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนของชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและเท่าทันกับสถานการณ์ของประเทศและของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สุรพล ฤกษ์สำราญ พลตรี (2550) ได้ศึกษาการแปลงยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนสู่การปฏิบัติด้วยการบริหารโครงการในระดับพื้นที่ในเขตกองทัพภาคที่ 2 จากการวิเคราะห์โครงการจำนวน 409 โครงการ พบว่า มีโครงการที่สอดคล้องกับ 6 ประเด็นกลยุทธ์ จำนวน 38 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 9 ของโครงการทั้งหมด ซึ่งมีโครงการที่ดำเนินการเป็นตัวอย่างตามกลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1

การจัดระบบหมู่บ้าน อพป. ได้แก่ โครงการฝึกทบทวนและจัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาระบบป้องกันและการสื่อสารระดับตำบล ได้แก่ โครงการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนงานด้านความมั่นคงชุมชนชายแดน กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ โครงการก่อสร้างและซ่อมแซมถนนสายยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคง ได้แก่ โครงการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนชายแดน กลยุทธ์ที่ 5 การเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกกระดับ ได้แก่ โครงการประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย กลยุทธ์ที่ 6 การพัฒนาระบบการควบคุมและกำกับดูแล ได้แก่ โครงการติดตามและประเมินผลการฝึกทบทวนและจัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ปัญหาข้อขัดข้องในการบริหารโครงการที่มีความสำคัญ 2 ประเด็น คือ 1. ความสอดคล้องของโครงการกับประเด็นกลยุทธ์ความมั่นคงชายแดน สาเหตุเนื่องมาจากการบริหารจัดการสมัยใหม่ได้ปรับรูปแบบและวิธีการบริหารโดยผ่านการจัดแปลงยุทธศาสตร์ให้ได้แผนกลยุทธ์ก่อน จึงจะดำเนินการต่อในเรื่องของการนำเอากลยุทธ์มาจัดทำเป็นแผนงาน/โครงการ ซึ่งในอดีตได้ดำเนินการตามแผนแม่บทการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนเป็นแผนหลักในการดำเนินงาน และไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจน ทำให้โครงการไม่มีความสอดคล้องกัน 2. การเขียนโครงการไม่มีความถูกต้องตามหลักการ เนื่องจากบุคลากรขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้จากหน่วยเหนือไม่ถึงผู้ปฏิบัติ จึงทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดและจัดตั้งโครงการขาดหลักการในการเขียนโครงการ ทำให้ไม่มีความถูกต้องสมบูรณ์ของโครงการ ข้อเสนอแนะ 1. หน่วยอำนวยการควรส่งมอบกลยุทธ์ให้กับจังหวัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดและจัดตั้งโครงการก่อน จึงจะช่วยลดปัญหาความไม่สอดคล้องเชื่อมโยงได้ 2. ควรนำแนวทางการบริหารโครงการไปประยุกต์ใช้ เนื่องจากการศึกษาวิจัยนำเสนอการปรับปรุงเฉพาะโครงการที่ดีที่สุดในแต่ละประเด็นกลยุทธ์เท่านั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการให้กับจังหวัดชายแดนเพื่อนำไปปฏิบัติให้มีความถูกต้อง สอดคล้องและเชื่อมโยงต่อไปได้ในอนาคต 3. ควรมีการอบรมบุคลากรด้านความมั่นคงในทุกกระดับ เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการดำเนินงานซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการในยุคปัจจุบัน 4. ควรพิจารณาแผนงานในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดให้ครบในทุกมิติ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาเกิดความสมดุลในพื้นที่ของจังหวัดชายแดน โดยเฉพาะแผนงานด้านความมั่นคง

จิระศักดิ์ ชมประสพ พลตรี (2551) ได้ศึกษาการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนอีสานตอนล่างกรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การดำเนินงานด้านความมั่นคงชายแดนนั้น ทุกภาคส่วนจะต้องมีแผนงานที่เชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจและสังคมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน ผลสำเร็จสุดท้ายที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องจัดลำดับความสำคัญความเร่งด่วน และความต่อเนื่องในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจำเป็นต้องบูรณาการแผนงานกับทุกภาคส่วนในระดับจังหวัดให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และเอกชนในการร่วมกันพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะคือ ควรขยายผลการดำเนินการในลักษณะเดียวกันนี้ไปยังจังหวัดชายแดนอื่น โดยส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและรักษาความมั่นคง รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่นของตน เพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในยามปกติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุป

การจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากลต้องสามารถตอบสนองร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ทฤษฎีการบริหารจัดการงานสมัยใหม่ รัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมาย นโยบายรัฐบาล แผนแม่บทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวพระราชดำริและหลักการทรงงาน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ และอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

การศึกษาในบทที่ 3 จะศึกษาอยู่ในบริบทของวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ ในระดับสากล ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติ ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล โดยมีลำดับการศึกษา ดังนี้

1. ประวัติการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. การดำเนินการที่ผ่านมา
4. ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
5. สรุป

ประวัติการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่คุ้มครองที่รัฐ โดยกรมป่าไม้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่า และภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป จึงจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศต่าง ๆ เช่น การอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า พื้นที่แนวปะการัง หาดทรายเลน ป่าชายเลน และชายหาด นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติยังเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยความสะดวกต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยว และนันทนาการที่มีเอกลักษณ์เดิมตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้

แนวความคิดในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย เริ่มขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ผลที่ตามมา คือ การหักล้างสภาพเปลี่ยนแปลงเป็นไร่นาและสวน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี มีการใช้อาวุธที่ทันสมัย ล่าสัตว์ป่าอย่างล้างผลาญ สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และบางชนิดได้สูญพันธุ์ไป รัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า จึงให้มีการจัดตั้งสวนรุกขชาติวนอุทยาน และอุทยานแห่งชาติ โดยกำหนดให้ป่าภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นวนอุทยานแห่งแรกในปี

พ.ศ. 2486 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการขาดแคลนงบประมาณ และกำลังเจ้าหน้าที่จึงทำให้ยังไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้สั่งการให้กระทรวงเกษตรและกระทรวงมหาดไทย ร่วมกันพิจารณากำหนดพื้นที่ป่าเพื่อจัดตั้งอุทยานแห่งชาติขึ้น

คณะรัฐมนตรีสมัยนั้นได้ประชุมปรึกษาและลงมติเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2502 ให้แต่งตั้งคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติขึ้น เพื่อจัดทำโครงการและดำเนินงานเกี่ยวกับการสงวนและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วย

1. ประธาน ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
2. กรรมการโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย อธิบดีกรมป่าไม้ กรมที่ดิน ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตร กระทรวงคมนาคม กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงบประมาณ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และสมาคมโรงแรม
3. กรรมการผู้มีเกียรติได้รับแต่งตั้ง ประกอบด้วย นายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล นายเล็ก จุณณานนท์ พลตรีเสถียร พจนานนท์ พันเอกหลวงวิจิตรวาทการ พันเอกทวนชัย สาริกขานนท์ และนาวาโทประสพ พรหมประวัติ รน.

คณะกรรมการได้เลือกให้หัวหน้ากองบำรุง กรมป่าไม้เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ โดยตำแหน่ง ผลการประชุมของคณะกรรมการได้กำหนดให้จัดอุทยานแห่งชาติขึ้น รวม 14 แห่ง ได้แก่ ป่าดอยสุเทพ ป่าดอยอินทนนท์ ป่าดอยขุนตาล ป่าลานสาง ป่าน้ำหนาว ป่าทุ่งแสลงหลวง ป่าภูกระดึง ป่าเขาภูพาน ป่าเขาใหญ่ ป่าเขาสระบาป ป่าเขาคิชฌกูฏ ป่าเทือกเขาสลอบ ป่าเขาสามร้อยยอด และป่าเขาหลวง การคัดเลือกพื้นที่ป่าดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือจาก ดร.จอร์จ รูส์เลย์ ผู้เชี่ยวชาญทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2504 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งมีผลบังคับใช้ถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2504 เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ กรมป่าไม้จึงได้ตั้งหมวดสวนพฤกษศาสตร์และวนอุทยานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในสังกัดกองบำรุง หลังจากนั้นก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้พื้นที่ป่าต่าง ๆ เป็นอุทยานแห่งชาติตามลำดับ สำหรับอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งแรกของประเทศไทย คือ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอนที่ 53 วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2509

ในปี พ.ศ. 2508 หมวดงานสวนพฤกษศาสตร์ และวนอุทยานได้รับการยกฐานะจากหมวดงานขึ้นเป็นฝ่ายจัดการอุทยานแห่งชาติ สังกัดกองบำรุง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2515 งานฝ่ายจัดการอุทยานแห่งชาติได้ยกระดับเป็นกองอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นชื่อเดิม ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 282 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 และจากการขยายตัวของกระแสนุรักษ์ในระยะเวลาดังกล่าว ทำให้มีการประกาศให้พื้นที่ต่าง ๆ ที่มีความสมบูรณ์สวยงามของธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเลเป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก อีกทั้งกระแสความนิยมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ปริมาณการใช้อุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเริ่มสูงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเล นับว่าเป็นแหล่งที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ทำให้การดูแลรักษาและการจัดการทรัพยากรยุ่งยากซับซ้อนยิ่งขึ้น กรมป่าไม้ได้เล็งเห็นความจำเป็นในการขยายงานด้านอุทยานแห่งชาติทางทะเล จึงได้มีคำสั่งที่ 914/2536 ลงวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2536 จัดตั้ง

ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล โดยอยู่ภายใต้สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและแบ่งแยกพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตติดกับทะเลหรือชายฝั่งให้เข้ามาอยู่ภายใต้หน่วยงานเดียวกัน

ต่อมารัฐบาลมีความมุ่งหมายต้องการให้ระบบราชการเป็นกลไกสำคัญของประเทศ เพื่อผลักดันแนวทางในการบริหารประเทศให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ อีกทั้ง เพื่อให้การดำเนินการตามแนวนโยบายของรัฐเกิดผลสำเร็จ ยังประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมสืบไป จึงได้เกิดการปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งในส่วนของ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่นับเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของประเทศ แต่เดิมได้กระจัดกระจายอยู่หลายกระทรวง อีกทั้ง โครงสร้างในการบริหารจัดการได้รวมงานด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ไว้ด้วยกัน กอปรกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันทำให้ประชาชนต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการดำรงชีวิต ดังนั้น การปฏิรูประบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถอำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืนและสืบเนื่องตลอดไป รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 หมวด 9 มาตรา 5 จัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 และตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 หมวด 9 มาตรา 23 ได้แบ่งส่วนราชการในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น 10 ส่วนราชการ และ 3 รัฐวิสาหกิจ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช นับเป็นหนึ่งในส่วนราชการของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้กลุ่มภารกิจทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2545 โดยประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 119 ตอนที่ 99 ก

วัตถุประสงค์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยได้มีการประกาศจัดตั้ง เพื่อให้เป็นแหล่งสงวนหรือคุ้มครองระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพ และทัศนียภาพอันสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ สำหรับให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์แบบชื่นชมสืบเนื่องไปอย่างยั่งยืน

ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงมีกรอบสำหรับการปฏิบัติอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาความรู้ และเพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการ สำหรับประชาชนทั่วไป

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ระบุว่า อุทยานแห่งชาติ หมายถึง “ที่ดินซึ่งรวมความทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นที่ที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ และมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวก็เพื่อให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติ เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งการศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป”

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่คุ้มครองตามกฎหมายประเภทหนึ่ง มีวัตถุประสงค์สำคัญของการประกาศจัดตั้งตามระบุในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ
2. เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ วิจัย
3. เป็นแหล่งนันทนาการเพื่อความรื่นรมย์ของประชาชน

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เป็นต้นไป

มาตรา 3 บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้ว ในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

(1) “ที่ดิน” หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเลด้วย

(2) “อุทยานแห่งชาติ” หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

(3) “ไม้” หมายความว่า รวมถึงพันธุ์ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของไม้

(4) “สัตว์” หมายความว่า สัตว์ทุกชนิด ตลอดจนส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ สิ่งที่เกิดจากสัตว์ และสิ่งที่สัตว์ทำขึ้น

(5) “พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

(6) “อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

(7) “รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ และออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 6 เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ”

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

มาตรา 7 การขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช้เป็นการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดงเขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย

มาตรา 8 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตอุทยานแห่งชาติไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ

หมวด 2 คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 9 ให้มีกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ” ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้แทนกรมมหาดไทย ผู้แทนกรมที่ดิน และกรรมการอื่นไม่เกินสิบเอ็ดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง

มาตรา 10 กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 11 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 10 กรรมการพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) คณะรัฐมนตรีให้ออก
- (4) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่คดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ คณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้งผู้อื่นแทนได้ กรรมการผู้ได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อนอยู่ในตำแหน่งตามวาระเท่าที่ผู้ที่ตนแทน

มาตรา 12 การประชุมคณะกรรมการ ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุม หรือไม่อยู่ในที่ประชุม ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุม ให้ถือเอาเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 13 การประชุมทุกคราว ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนของกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา 14 คณะกรรมการจะตั้งอนุกรรมการเพื่อพิจารณา หรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้

มาตรา 15 คณะกรรมการมีหน้าที่ให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีในเรื่องต่อไปนี้

(1) การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ และการขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ

(2) การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

(3) เรื่องที่รัฐมนตรีปรึกษา

หมวด 3 การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

(1) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงกันสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า

(2) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น

(3) นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์

(4) ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย

(5) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมตื้น หรือเหือดแห้ง

(6) ปิดหรือทำให้เกิดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก

(7) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว

(8) เก็บ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้

(9) นำยานพาหนะเข้าออกหรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(10) นำอากาศยานขึ้นลงในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(11) นำหรือปล่อยปศุสัตว์เข้าไป

(12) นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

(13) เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(14) ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ

(15) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

(16) ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง

(17) ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อน รำคาญแก่คนหรือสัตว์

(18) ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่าง ๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น

(19) ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

มาตรา 17 ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่งพนักงาน เจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย หรือไร้ประโยชน์

มาตรา 18 บุคคลซึ่งเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงาน เจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

มาตรา 19 บทบัญญัติในมาตรา 16 และมาตรา 17 มิให้ใช้บังคับแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษา หรือวิจัย ทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการทัศนจรหรือการพักผ่อน หรือเพื่ออำนวยความสะดวก หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของ รัฐมนตรี

มาตรา 20 การจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงาน เจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 21 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 16 ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 22 ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่ หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่สภาพ เดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกัน หรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใด อย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

หมวด 4 เบ็ดเตล็ด

มาตรา 23 ถ้าเห็นเป็นการสมควรให้ประชาชนชำระเงิน เนื่องในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ ให้บริการหรือให้ความสะดวกต่าง ๆ ในอุทยานแห่งชาติ หรือให้บุคคลใดเสียค่าธรรมเนียมหรือ ค่าตอบแทนสำหรับการที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการหรือพักผ่อนอยู่ในอุทยานแห่งชาติ อธิบดีมี อำนาจกำหนดอัตราและวางระเบียบเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการ ค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทน ดังกล่าวได้ ทั้งนี้โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

เงินที่เก็บได้ตามวรรคก่อน เงินที่มีผู้บริจาคเพื่อบำรุงอุทยานแห่งชาติ เงินค่าปรับ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบตามมาตรา 28 และเงินรายได้อื่น ๆ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี อากรใด ๆ และเก็บรักษาไว้ใช้จ่ายในการบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

หมวด 5 บทกำหนดโทษ

มาตรา 24 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 25 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (6) (7) (9) (10) (11) มาตรา 17 หรือมาตรา 18 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 26 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (2) (3) (4) หรือ (7) ถ้าปรากฏว่าสัตว์หรือทรัพย์สินที่เก็บหาหรือนำออกมีราคาเพียงเล็กน้อย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา 27 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 16 (8) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) หรือ (19) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา 28 บรรดาความผิดตามมาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้

มาตรา 29 บรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้และยานพาหนะใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 16 (1) ฐานแส้วกลางหรือเผาป่า หรือตามมาตรา 16 (2) ฐานทำให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ หรือตามมาตรา 16 (3) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์ หรือตามมาตรา 16 (4) ฐานทำให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวดหรือทราย ให้ริบเสียทั้งสิ้นโดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

บทเฉพาะกาล

มาตรา 30 ใบอนุญาต อาชญาบัตร และประทานบัตร ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ หรือสัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม ซึ่งได้ออกให้แก่บุคคลใดไว้แล้วก่อนวันที่พระราชกฤษฎีกาซึ่งออกตามความในมาตรา 6 ใช้บังคับ ให้คงใช้ต่อไป เพียงเท่าที่กำหนดอายุของใบอนุญาต อาชญาบัตร ประทานบัตร หรือสัมปทานนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ผู้รับใบอนุญาต อาชญาบัตร ประทานบัตร หรือสัมปทานดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 16 (13) ก่อน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พ.ศ. 2532

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ได้กำหนดให้สัมปทาน อาชญาบัตร ประทานบัตร และใบอนุญาตที่ทางราชการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ตามกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งออกให้แก่บุคคลใดไว้แล้วก่อนที่จะมีการกำหนดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติในพื้นที่ที่อนุญาตดังกล่าว ยังคงมีผลใช้บังคับต่อไปตราบเท่าอายุของสัมปทาน อาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตนั้น ๆ แต่เนื่องจากได้มีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532 และได้มีบทบัญญัติกำหนดให้สิทธิในการทำกิจการที่ได้รับสัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ต้องสิ้นสุดลงหากพื้นที่สัมปทานเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ สมควรแก้ไขมาตรา 30 ดังกล่าว ให้สอดคล้องกับการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2504 และโดยที่เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ และเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้

พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545

มาตรา 129 ในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้แก้ไขคำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร” เป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” คำว่า “ปลัดกระทรวงเกษตร” เป็น “ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” คำว่า “อธิบดีกรมป่าไม้” เป็น “อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช”

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติให้จัดตั้งส่วนราชการขึ้นใหม่โดยมีภารกิจใหม่ ซึ่งได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม นั้นแล้ว และเนื่องจากพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติให้โอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐมนตรีผู้ดำรงตำแหน่งหรือผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการเดิมมาเป็นของส่วนราชการใหม่ โดยให้มีการแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่โอนไปด้วย ฉะนั้น เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามหลักการที่ปรากฏในพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว จึงสมควรแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกับการโอนส่วนราชการ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความชัดเจนในการใช้กฎหมายโดยไม่ต้องไปค้นหาในกฎหมายโอนอำนาจหน้าที่ว่าตามกฎหมายใดได้มีการโอนภารกิจของส่วนราชการหรือผู้รับผิดชอบตามกฎหมายนั้นไปเป็นของหน่วยงานใดหรือผู้ใดแล้ว โดยแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้มีการเปลี่ยนชื่อส่วนราชการ รัฐมนตรี ผู้ดำรงตำแหน่งหรือผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการให้ตรงกับการโอนอำนาจหน้าที่ และเพิ่มผู้แทนส่วนราชการในคณะกรรมการให้ตรงตามภารกิจที่มีการตัดโอนจากส่วนราชการเดิมมาเป็นของส่วนราชการใหม่ รวมทั้งตัดส่วนราชการเดิมที่มีการยุบเลิกแล้ว ซึ่งเป็นการแก้ไขให้ตรงตามพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

2. ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยว และพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ ไว้เป็นทางปฏิบัติ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 (13) มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 21 มาตรา 22 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2545 อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 เป็นต้นไป

ข้อ 3 บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งหรือความตกลงอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

“การบริการนำเที่ยว” หมายความว่า การนำทางหรืออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อการศึกษา ชมธรรมชาติ หรือชมสัตว์ป่า ในอุทยานแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงการบริการอื่น ๆ ในอุทยานแห่งชาติด้วย

ข้อ 5 ให้อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจตีความ วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้

หมวด 1 การขออนุญาตและการอนุญาต

ข้อ 6 ผู้ใด เข้าไป หรือนำสัตว์พาหนะหรือยานพาหนะใด ๆ เข้าไปในอุทยานแห่งชาติ หรือได้รับอนุญาตให้เข้าพักอาศัยในบ้านพัก หรือที่พักอาศัยของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือใช้พื้นที่ตั้งกระโจม หรือกางเต็นท์ในที่ที่จัดไว้ในอุทยานแห่งชาติ หรือใช้บริการเกี่ยวกับการบริการนำเที่ยวโดยเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติต้องเสียค่าบริการ หรือค่าตอบแทน แล้วแต่กรณี ตามที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชประกาศกำหนดไว้สำหรับอุทยานแห่งชาตินั้น ๆ แต่ไม่เกินอัตราตามบัญชีที่ 1 ท้ายระเบียบนี้

ข้อ 7 ในกรณีที่กลุ่มบุคคล คณะนักศึกษา หรือคณะนักเรียน ซึ่งรวมกันเพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ทางราชการสนับสนุน ประสงค์จะพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ โดยขอลดค่าบริการ หรือค่าตอบแทน ให้อธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายมีอำนาจสั่งลดได้ไม่เกินครึ่งหนึ่งของอัตราที่กำหนด

ข้อ 8 ความในข้อ 6 และข้อ 7 มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการป่าไม้

ข้อ 9 การขออนุญาตและการอนุญาตตามระเบียบนี้ ให้ดำเนินการในบริเวณที่จัดไว้เป็นเขตบริการในอุทยานแห่งชาติ โดยให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติกำหนดจุดที่ตั้ง จัดทำแผนผัง กำหนดจำนวนแปลงเพื่อกิจการต่าง ๆ แล้วรายงานกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อพิจารณาอนุมัติ

สำหรับกิจการที่จะอนุญาตให้บุคคลเข้าไปดำเนินการในบริเวณที่ได้อนุมัติให้กำหนดไว้เป็นเขตบริการในอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

- ก. การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก
- ข. ที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว
- ค. การบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

ข้อ 10 ผู้ขออนุญาตเข้าไปดำเนินการตามข้อ 9 ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

ก. บุคคลธรรมดา

(1) มีสัญชาติไทย และมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

(2) ไม่เป็นโรคเรื้อน วัณโรคระยะอันตราย โรคพิษสุราเรื้อรัง ตีดยาเสพติดให้โทษอย่างร้ายแรง โรคเท้าช้าง หรือโรคผิวหนังที่น่ารังเกียจ

(3) ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลล้มละลาย

(4) ไม่เป็นผู้เคยถูกสั่งเพิกถอนใบอนุญาตตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการป่าไม้

ข. นิติบุคคล

(1) ต้องจดทะเบียนตามกฎหมายไทยและมีสำนักงานอยู่ในราชอาณาจักรไทย

(2) ในกรณีที่ เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ผู้เป็นหุ้นส่วนต้องมีสัญชาติไทย

(3) ในกรณีที่ เป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้เป็นหุ้นส่วนจำกัดไม่จำกัดความรับผิดชอบต้องเป็นบุคคลธรรมดา มีสัญชาติไทย และมีทุนรวมกันอยู่ในห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น เกินกว่าร้อยละห้าสิบ

(4) ในกรณีที่ เป็นบริษัทจำกัด กรรมการต้องมีสัญชาติไทย และทุนของบริษัทจำกัดเกินกว่าร้อยละห้าสิบต้องเป็นของบุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติไทย

(5) หุ้นส่วนจำกัด หรือกรรมการผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ก.

ข้อ 11 ผู้ใดประสงค์จะเข้าไปดำเนินการใดๆ ในอุทยานแห่งชาติ ตามข้อ 9 ต้องยื่นคำขอตามแบบท้ายระเบียบนี้ ต่อหัวหน้าอุทยานแห่งชาตินั้น พร้อมด้วยหลักฐานดังต่อไปนี้

(1) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวอย่างอื่นที่ทางราชการออกให้

(2) สำเนาทะเบียนบ้าน

(3) แผนงานหรือโครงการ (กรณีกำหนดให้มีแผนงานหรือโครงการ)

(4) แบบแปลนการก่อสร้าง (กรณีกำหนดให้มีแบบแปลนการก่อสร้าง)

(5) หนังสือรับรองการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลพร้อมหลักฐานต่าง ๆ ตาม (1) และ (2)

ของกรรมการผู้จัดการ หรือหุ้นส่วนผู้จัดการ

(6) หลักฐานอื่น ๆ ที่เห็นสมควร

เมื่อหัวหน้าอุทยานแห่งชาติที่สังกัดสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือ สำนักอุทยานแห่งชาติ ได้รับคำขอพร้อมหลักฐานประกอบคำขอครบถ้วนแล้ว ให้จัดทำรายงานพร้อม ทั้งความเห็นเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือผู้อำนวยการสำนัก อุทยานแห่งชาติ แล้วแต่กรณี ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับคำขอ

ข้อ 12 เมื่อผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือผู้อำนวยการ สำนักอุทยานแห่งชาติ ได้รับรายงานตามข้อ 11 แล้ว ให้ตรวจสอบพิจารณาและทำความเข้าใจเสนอ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับรายงานจาก หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ

ข้อ 13 ผู้ยื่นคำขอต้องชำระเงินค่าบริการแบบแปลนของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตามอัตราที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประกาศกำหนด แต่ไม่เกินอัตรา ตามบัญชีที่ 2 ท้ายระเบียบนี้

เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้รับอนุญาตต้องชำระเงินค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ค่าตอบแทน รายเดือนในวันที่ได้รับอนุญาต ตามสัดส่วนที่ได้รับอนุญาตในเดือนแรก สำหรับในเดือนถัดไปให้ชำระ ภายในวันที่ 5 ของเดือนนั้น หรือภายในระยะเวลาที่อธิบดีกำหนด ตามอัตราที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประกาศกำหนด แต่ไม่เกินอัตราตามบัญชีที่ 2 ท้ายระเบียบนี้

ในกรณีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประกาศปิดการท่องเที่ยวอุทยาน แห่งชาติใดเป็นเวลาเกินกว่า 15 วันต่อเนื่องกัน ให้ลดจำนวนเงินค่าตอบแทนรายเดือนในวรรคสอง ตามสัดส่วนวันที่ประกาศปิดการท่องเที่ยว

ข้อ 14 การอนุญาต ให้เป็นอำนาจของอธิบดี หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย

ในกรณีที่มีความจำเป็นและเร่งด่วน การเข้าไปดำเนินการตามข้อ 9 ก เป็นการ ชั่วคราวที่ไม่มีสิ่งก่อสร้าง และมีระยะเวลาดำเนินการต่อเนื่องกันไม่เกิน 15 วัน ให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณาอนุญาตได้เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย แล้วรายงานให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช ทราบภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่อนุญาต

การอนุญาตตามข้อ 9 ข ผู้ยื่นคำขอต้องได้รับอนุญาต หรือจดทะเบียนตามกฎหมาย เฉพาะว่าด้วยการนั้นก่อน

ข้อ 15 การอนุญาตตามข้อ 9 ก. และข้อ 9 ข. ให้ใช้ใบอนุญาตตามแบบ อ.ช. 3 และการ อนุญาตตามข้อ 9 ค. ให้ใช้ใบอนุญาตตามแบบ อ.ช. 4 ท้ายระเบียบนี้

ใบอนุญาตให้กำหนดอายุดังนี้

ก. การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก

- (1) ไม่เกิน 3 ปี สำหรับพื้นที่ไม่เกิน 20 ตารางเมตร
- (2) ไม่เกิน 5 ปี สำหรับพื้นที่เกิน 20 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 200 ตารางเมตร
- (3) ไม่เกิน 10 ปี สำหรับพื้นที่เกินกว่า 200 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 500 ตารางเมตร

ข. ที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว

- (1) ไม่เกิน 5 ปี สำหรับพื้นที่ไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร
- (2) ไม่เกิน 15 ปี สำหรับพื้นที่เกิน 2,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 8,000 ตารางเมตร

(3) ไม่เกิน 30 ปี สำหรับพื้นที่เกินกว่า 8,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 32,000 ตารางเมตร

ค. ไม่เกิน 3 ปี สำหรับการบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

ข้อ 16 ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการท่องเที่ยว หรือพักอาศัย หรือให้ความรู้แก่ประชาชน อธิบดีมีอำนาจอนุญาตให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดำเนินการให้มีสิ่งปลูกสร้างตามแบบที่อธิบดีเห็นชอบ โดยให้บุคคลอื่นซึ่งได้ยื่นคำขออนุญาตตามข้อ 11 ไว้แล้ว เป็นผู้ลงทุนก่อสร้างแทน และให้กรรมสิทธิ์สิ่งปลูกสร้างดังกล่าวตกเป็นของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทั้งนี้ให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับบุคคลผู้ลงทุน

ให้บุคคลผู้ลงทุนตามวรรคหนึ่งได้รับอนุญาตเข้าไปดำเนินการเพื่อหาผลประโยชน์จากสิ่งก่อสร้างนั้นตามเงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด โดยเสียค่าธรรมเนียมใบอนุญาตและค่าตอบแทนตามระเบียบนี้

หมวด 2 การขออนุญาตและการอนุญาตกรณีใบอนุญาตเดิมสิ้นอายุ

ข้อ 17 การขออนุญาตในหมวดนี้ ผู้รับอนุญาตต้องยื่นคำขออนุญาตตามข้อ 11 ก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุไม่น้อยกว่า 30 วัน เพื่อให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตรวจสอบให้ได้หลักฐานที่เป็นข้อมูลปัจจุบัน พร้อมกับตรวจสอบการดำเนินงานของผู้รับอนุญาตว่าได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ แล้วเสนอความเห็นไปยังผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ท้องที่ หรือผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับคำขอ แล้วให้สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องที่ หรือผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ พิจารณาและจัดทำความเห็นเสนออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับความเห็นจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ

ในระหว่างการพิจารณาของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หากใบอนุญาตสิ้นสุดลงผู้รับอนุญาตจะประกอบกิจการต่อไปก็ได้จนกว่าจะได้รับอนุญาตใหม่ หรือได้รับหนังสือแจ้งไม่อนุญาต

ข้อ 18 การอนุญาต ให้ผู้อนุญาตออกใบอนุญาตใหม่ มีระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ โดยให้นำบทกำหนดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมใบอนุญาต และค่าตอบแทนรายเดือนมาใช้บังคับด้วย

ในกรณีที่ไม่สามารถอนุญาตให้ผู้ขออนุญาตเข้าไปดำเนินการได้ด้วยเหตุใด ๆ ก็ดี ให้แจ้งเหตุผลเป็นหนังสือให้ผู้ขออนุญาตทราบโดยไม่ชักช้า

ข้อ 19 ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตไม่ยื่นคำขออนุญาตเข้าไปดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือไม่ประสงค์จะดำเนินการต่อไป นับตั้งแต่ใบอนุญาตสิ้นอายุ หรือได้รับหนังสือแจ้งไม่อนุญาต ผู้รับอนุญาตพร้อมด้วยบริวารต้องออกจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้างหรือหยุดดำเนินการ ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ หรือได้รับหนังสือแจ้งไม่อนุญาตแล้วแต่กรณี

หมวด 3 ใบแทนใบอนุญาต

ข้อ 20 ในกรณีที่ใบอนุญาตให้เข้าไปดำเนินการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ สูญหาย ชำรุด หรือถูกทำลาย ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ จนไม่สามารถอ่านสาระสำคัญได้ ให้ผู้รับ

อนุญาตยื่นหนังสือขอรับใบแทนใบอนุญาตต่อหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่รู้ถึงการสูญหาย ชำรุด หรือถูกทำลาย

เมื่อหัวหน้าอุทยานแห่งชาติได้รับหนังสือแล้ว ให้พิจารณาเสนอผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับแจ้งเป็นหนังสือ แล้วให้สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือสำนักอุทยานแห่งชาติพิจารณาและจัดทำความเห็นเสนออธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับแจ้งจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ

ข้อ 21 การอนุญาตให้ออกใบแทนใบอนุญาต ให้ผู้อนุญาตออกใบแทนใบอนุญาตตามแบบใบอนุญาตเดิม แต่ให้เขียนหรือประทับคำว่า “ใบแทน” ด้วยอักษรสีแดงไว้ตอนบนใบอนุญาตนั้น โดยมีข้อความและเงื่อนไขถูกต้องตรงกับใบอนุญาตเดิมทุกประการ เว้นแต่วันที่ออกใบแทนใบอนุญาตและผู้ลงนามอนุญาตให้เป็นไปตามขณะที่ออกใบแทนใบอนุญาต และให้หมายเหตุไว้ในใบแทนอนุญาตถึงเหตุผลที่ออกใบแทนใบอนุญาตด้วย

ผู้รับอนุญาตต้องชำระค่าธรรมเนียมใบแทนใบอนุญาตตามอัตราที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนด แต่ไม่เกินอัตราตามบัญชีที่ 2 ท้ายระเบียบนี้

หมวด 4 การโอนใบอนุญาต

ข้อ 22 ห้ามมิให้โอนใบอนุญาต เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย การโอนใบอนุญาตให้กระทำโดยสลักหลังใบอนุญาต

ผู้รับโอนใบอนุญาตต้องมีคุณสมบัติตามข้อ 10 และต้องชำระค่าธรรมเนียมการโอนใบอนุญาตครั้งอัตราค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น

ข้อ 23 ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตตายก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุ ผู้รับพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรม หรือผู้จัดการมรดกสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ไม่เกิน 45 วัน นับตั้งแต่วันที่ผู้รับอนุญาตตาย ไม่ว่าใบอนุญาตนั้นจะมีอายุเหลืออยู่เท่าใด ถ้าผู้รับพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรมหรือผู้จัดการมรดกประสงค์จะดำเนินกิจการต่อไปอีก ให้ยื่นหนังสือขอรับโอนใบอนุญาตก่อนกำหนดระยะเวลาดังกล่าว สิ้นสุดลง และให้ประกอบกิจการต่อไปได้ในระหว่างพิจารณาจนกว่าจะได้รับหนังสือแจ้งไม่อนุญาต

กรณีไม่อนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้แจ้งเหตุผลเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับโอนทราบด้วย

ถ้าไม่มีการดำเนินการภายในระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง หรือมีการสั่งไม่อนุญาต ให้นำความในข้อ 19 มาใช้บังคับ

หมวด 5 เบ็ดเตล็ด

ข้อ 24 เมื่อมีการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติตามระเบียบนี้แล้ว ให้ผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ท้องถิ่น หรือผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติแล้วแต่กรณี พิจารณาสั่งเจ้าหน้าที่ออกไปดำเนินการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการอนุญาตอย่างสม่ำเสมอ และให้เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางออกไปดำเนินการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการอนุญาตอีกทางหนึ่ง อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ข้อ 25 การอนุญาตให้ดำเนินกิจการใดๆ ในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งได้ออกใบอนุญาตให้แก่บุคคลใดไว้แล้วก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้ถือว่ายังคงได้รับอนุญาต และถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และกำหนดระยะเวลาการอนุญาตให้เป็นไปตามระเบียบนี้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547
 (ลงนาม) สมชัย เพียรสถาพร
 (นายสมชัย เพียรสถาพร)
 อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

บัญชีที่ 1

บัญชีอัตราค่าบริการ และค่าตอบแทน

ข้อ 1. ค่าบริการ

- 1.1 สำหรับบุคคลเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ คนละ 500 บาท
- 1.2 ในการนำสัตว์พาหนะเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ ตัว/เชือก/หน่วยละ 1,000 บาท
- 1.3 ในการนำยานพาหนะเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ คัน/ลำ/หน่วยละ 5,000 บาท
- 1.4 ในการใช้บริการเกี่ยวกับการบริการนำเที่ยว และอื่น ๆ ครั้งละ 5,000 บาท

ข้อ 2. ค่าตอบแทน

- 2.1 การเข้าพักอาศัยในบ้านพักหรือที่พักอาศัยของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
 - 2.1.1 หลัง/วันละ 10,000 บาท
 - 2.1.2 คน/วันละ 1,000 บาท
- 2.2 การใช้พื้นที่ตั้งกระโจมหรือกางเต็นท์เพื่อการพักแรมต่าง ๆ คน/วันละ 200 บาท

บัญชีที่ 2

บัญชีอัตราค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าตอบแทน

ข้อ 1. ค่าบริการ

- 1.1 แบบแปลนสถานที่จำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก ชุดละ 50,000 บาท
- 1.2 แบบแปลนสถานที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว ชุดละ 100,000 บาท

ข้อ 2. ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต

- 2.1 การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก ฉบับละ 100,000 บาท
- 2.2 ที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว ฉบับละ 100,000 บาท
- 2.3 การบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ฉบับละ 200,000 บาท
- 2.4 กิจการอื่น ๆ ตามข้อ 9 ก. ในกรณีจำเป็นและชั่วคราว
 ครั้งละ ไม่เกิน 15 วัน ฉบับละ 200 บาท

ค่าธรรมเนียมใบแทนใบอนุญาต

- 2.5 การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก ฉบับละ 5,000 บาท
- 2.5 ที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว ฉบับละ 5,000 บาท
- 2.6 การบริการนำเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ฉบับละ 10,000 บาท

ข้อ 3. ค่าตอบแทน

- 3.1 ที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว ตารางเมตรละ 30 บาท/เดือน

การดำเนินการที่ผ่านมาในการจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย

เริ่มต้นจากในปี พ.ศ. 2510 นายแอร์โรวด์ เจ คูลลิคัจ ประธานคณะกรรมการว่าด้วยอุทยานแห่งชาติของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ให้คำแนะนำแก่นายจอร์จ ซี รูธเล่ ว่า ควรเดินทางไปสู่ประเทศไทยเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทย “นิคมไพรสมาคม” (สมาคมสำหรับการอนุรักษ์สัตว์ป่า) และองค์กรต่าง ๆ จำนวนหนึ่ง เพื่อก่อรูปร่างระบบอุทยานแห่งชาติขึ้นในประเทศนั้น ยิ่งไปกว่านั้น นายรูธเล่ควรใช้ความพยายามเพื่อช่วยเหลือหน่วยงานราชการไทย ระบุหน่วยงานที่ร่วมกันทำงานเพื่อให้เกิดโครงการอนุรักษ์ที่เป็นประโยชน์ในประเทศไทยทั้งภาคเอกชนและหน่วยงานระดับนานาชาติ โดยเฉพาะนายรูธเล่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าที่หายากและสูญหายไปจากพื้นที่

ด้วยความพยายามช่วยเหลือของนายคูลลิคัจและคณะกรรมการสากลของ IUCN ว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ เงินบริจาคจำนวน 2,000 เหรียญสหรัฐ ก็ได้รับมาจากกองทุนภาคเอกชนก้อนหนึ่ง เงินจำนวนนี้สำหรับใช้จ่ายเป็นค่าเดินทางระหว่างประเทศร้อยละ 60 ส่วนที่เหลือจำนวนร้อยละ 40 ใช้เป็นค่าขนส่ง ผนวกเข้ากับค่าใช้จ่ายด้านอาหารและที่พักที่นายรูธเล่ต้องจ่ายด้วยเงินของตนเอง

กรมป่าไม้ของประเทศไทยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและค่าที่พักตลอดจนค่าขนส่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย อีกทั้งจัดที่ทำงานในสำนักงาน รถยนต์คันหนึ่งพร้อมคนขับรถ มัคคุเทศก์ ล่ามและพนักงานขนส่งสัมภาระเท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ค่าเช่าเหล่านี้ สมาคมเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า (นิคมไพรสมาคม) และผู้อำนวยการบริหารของสมาคม นายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล เสนอให้นายรูธเล่ใช้ห้องสมุดชั้นเยี่ยม ชุดตัวอย่างเพื่อการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง อุปกรณ์กล้องส่องทางไกลและโต๊ะเก้าอี้เพื่อใช้ทำงาน เจ้าหน้าที่ของสมาคมเหล่านี้ให้ความเป็นมิตรและต้อนรับเป็นอย่างดี ทั้งมีความสนใจต่าง ๆ เกินกว่าที่นายรูธเล่คาดไว้แต่เดิม นายแพทย์บุญส่งยังออกค่าใช้จ่ายเพื่อการเดินทางและค่าอาหารระหว่างการเดินทางในวันสุดสัปดาห์หลายต่อหลายครั้งเมื่อการเดินทางเหล่านั้นเป็นที่สนใจของเขาและนิคมไพรสมาคมด้วย ยิ่งไปกว่านั้น แผนกวัฒนธรรมขององค์การสื่อสารแห่งสหรัฐอเมริกา แผนกธรณีวิทยาของคณะปฏิบัติงานแห่งสหรัฐอเมริกา (USOM) ตลอดจนกรมชลประทานของประเทศไทยได้กรุณาให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะบรรดาหนังสือแผนที่ภาพถ่าย ตลอดจนคำแนะนำต่าง ๆ ที่ร้องขอไป อีกทั้งกรมชลประทานของไทยออกค่าใช้จ่ายเพื่อการเดินทางโดยการให้ใช้เครื่องบินของกรมฯ ค่าอาหาร ค่าที่พัก ตลอดจนเอกสารเกี่ยวกับโครงการเขื่อนยันฮีอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งดีเยี่ยม หน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมงานก่อสร้างเขื่อนดังกล่าวในประเทศไทยยังให้ความช่วยเหลือในการเดินทางสำรวจเส้นทางหลวงสายออบหลวง-แม่สะเรียงที่อยู่ในระหว่างก่อสร้าง การเดินทางด้วยเครื่องบินไปสู่กรุงโซ่งอนเพื่อร่วมประชุมกับนายคูลลิคัจได้รับเงินค่าใช้จ่ายจากองค์การ USOM

การสะกดชื่อสถานที่ในรายงานฉบับนี้ใช้ตัวอักษรให้สอดคล้องตรงกันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยสอบถามให้ตรงกับ “พจนานุกรมด้านแผนที่ของหน่วยสำรวจข้อมูลลับเบื้องต้นแห่งชาติประเทศไทย” คณะกรรมการแห่งสหรัฐอเมริกาว่าด้วยชื่อภูมิประเทศ กรุงวอชิงตัน ดี ซี กรกฎาคม

ปี พ.ศ. 2495 ชื่อและตัวสะกดอื่น ๆ ที่เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ไทยให้ไว้ก็ถูกนำมาใช้ในที่นี้ด้วย เส้นระดับความสูงต่ำของแผ่นดินใช้ตามผังเดินอากาศฉบับเก่าของกองทัพอากาศสหรัฐ

แผนการเมื่อเดินทางถึงกรุงเทพฯ แผนการฉบับนี้ถูกร่างขึ้นดังต่อไปนี้

1. สัมภาษณ์บุคคลสำคัญเพื่อยืนยันการให้ความช่วยเหลือและวางพื้นฐานการทำงานของโครงการ บรรดาบุคคลที่ให้คำปรึกษาหารือ ได้แก่ ตัวแทนของรัฐบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมดำเนินการด้วยกันโดยเฉพาะทางฝ่ายอเมริกัน

2. แสวงหาความเห็นต่าง ๆ จากบุคคลแต่ละรายที่ได้ประสานงานไว้เกี่ยวกับพื้นที่โดดเด่นต่าง ๆ ที่มีความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ

3. สสำรวจตรวจสอบพื้นที่ดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ภายในเวลา ความสะดวก และงบประมาณที่จำกัด

4. ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานที่เหมาะสมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ค้นพบ

5. แพร่กระจายข้อมูลที่ได้โดยผ่านการประชุม บรรยายให้ความรู้ ตลอดจนใช้บทความสำหรับสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์

ในเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน ปี พ.ศ. 2502 นายรุฐเฒ่าเริ่มตรวจสอบแหล่งที่ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะเป็นไปได้ทุกแหล่ง นายเดวิด เดวีส์ ศาสตราจารย์ภาษาอังกฤษที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผู้ซึ่งพูดภาษาไทยได้แตกฉานให้ความช่วยเหลือนายรุฐเฒ่าในเวลาที่ต้องการได้อย่างดีมาก นายรุฐเฒ่าใช้เวลาคืนหนึ่งเต็ม ๆ ปรึกษาหารือโครงการนี้กับนายคูลิดจ์ นายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล ผู้ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ผลักดันริเริ่มโครงการนี้เป็นคนแรกในขณะนั้นอยู่ในทวีปยุโรป ดังนั้น จึงไม่อาจเข้าร่วมปรึกษาหารือด้วยได้

ภายหลังความยุ่งยากสับสนต่าง ๆ ในระยะแรก นายรุฐเฒ่าก็ได้มีโอกาสให้เข้าพบเพื่อสัมภาษณ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร นายสวัสดิ์ มหาผล ผู้ซึ่งล่องลับไปในเวลาต่อมาไม่นาน เขาเป็นผู้ที่กระตือรือร้นให้ความเอาใจใส่ในโครงการเป็นอย่างมาก อีกทั้งเสนอให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ได้แก่ บ้านพักหลังหนึ่ง คนรับใช้ ค่าที่พัก รถยนต์พาหนะ พนักงานขับรถคนหนึ่งและมัดคุเทศก์ต่าง ๆ เมื่อจำเป็นด้วยคำยืนยันที่ทำให้สบายใจได้เช่นนี้ นายรุฐเฒ่าออกลาเพื่อเดินทางไปประเทศอินโดนีเซียเพื่อปฏิบัติภาระหน้าที่เป็นเวลา 6 เดือนกับหน่วยงานอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ในประเทศนั้นและกลับสวนพฤกษศาสตร์แห่งชาติอันยิ่งใหญ่ที่เมืองโบกอร์ นำเสียชีวิต ขณะที่นายรุฐเฒ่าอยู่ในอินโดนีเซีย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรของไทยถึงแก่อนิจกรรม เมื่อกลับจากทวีปยุโรป นายแพทย์บุญส่งได้ยื่นคำร้องขอไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรคนต่อมา นายพลสุรจิต จารุเศรณี เพื่อให้ขยายความช่วยเหลือแก่นายรุฐเฒ่าต่อไป เมื่อนายรุฐเฒ่าเดินทางกลับมาที่กรุงเทพฯ ในเดือนพฤศจิกายน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรได้กำหนดให้ความช่วยเหลือดังกล่าวผ่านทางนายเฉลิม ศิริวรรณ อธิบดีกรมป่าไม้ของไทยในเวลานั้น คำยืนยันมั่นเหมาะด้านความคิดต่าง ๆ สำหรับอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนพื้นที่ที่เป็นไปได้ดำเนินไปพร้อมกันกับการแสวงหาความช่วยเหลือ ความเห็นต่าง ๆ ของฝ่ายทางการไทยและทางฝ่ายชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศได้รับการรวบรวมและนำมาถกกันกรอง พื้นที่ที่คัดเลือกได้เพื่อการเดินทางสำรวจตรวจสอบต่อไปจากพื้นที่หลายต่อหลายแห่งที่มีผู้แนะนำไว้มีดังนี้

1) พู่แสดหลวง ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพิษณุโลก ตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร และจังหวัดเพชรบูรณ์

2) เขาใหญ่ พื้นที่ระหว่างทางหลวงสายมิตรภาพและนครนายก ในจังหวัดสระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี และจังหวัดนครราชสีมา

3) เขาสลับ ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกาญจนบุรี ในจังหวัดกาญจนบุรี

4) ดอยสุเทพและดอยปุย ในจังหวัดเชียงใหม่

5) กลุ่มดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่

6) ออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่

7) ภูกระดึง ที่ราบสูงโบราณบนภูเขา ในจังหวัดเลย ในพิภพ 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก 16 องศา 55 ลิปดาเหนือ

8) พื้นที่แนวยาวตามเส้นทางหลวงสายตะวันออก-ตะวันตก ด้านทิศตะวันออกของพิษณุโลก ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกับขอบเขตด้านทิศเหนือของพู่แสดหลวง

9) ร่องแม่น้ำปิงเหนือสถานที่ก่อสร้างเขื่อนยันฮี ในจังหวัดตาก

10) คอคอดกระ ในภาคใต้ของประเทศไทย พื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างอ่าวไทยและทะเลอันดามัน

11) ภูมิภาคจันทบุรี ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย

บรรดาพื้นที่ต่าง ๆ ที่อาจมีศักยภาพ แต่เป็นพื้นที่ซึ่งนายรัฐเลไม่อาจไปเยี่ยมชมเยือนได้ ได้แก่

1) ภูมิภาคตามแนวถนนหลวงไปสู่อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ภูเขาไฟที่มียอดเขา ขรุขระและกำเนิดภูเขาที่แปลกตาพร้อมด้วยสิ่งมีชีวิต พืช และสัตว์ที่น่าสนใจเป็นจำนวนมาก พื้นที่นี้ รวมถึงพื้นที่น้ำพุร้อนแห่งหนึ่งห่างจากเมืองฟางไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ 5 ไมล์ (บ่อน้ำพุร้อนฟาง)

2) พื้นที่ดั้งเดิมที่ทुरกันดารระหว่างเมืองฟางและเชียงราย (ดอยสะเก็ด)

3) ดอยเวียงผา ด้านทิศตะวันตกของแม่ชีและดอยเชียงดาวพร้อมด้วยหน้าผาที่ขรุขระสูงชัน และชนิดพืชและสัตว์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

4) ดอยคำ ด้านทิศตะวันตกของดอยอินทนนท์ พร้อมด้วยหน้าผา น้ำตก ป่าไม้สมบูรณ์ และสัตว์ป่าต่าง ๆ

5) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดเขตแดนประเทศพม่าพร้อมด้วย ป่าไม้ดั้งเดิมที่มีทัศนียภาพงดงามและสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก

6) พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเชียงดาว

7) ภูมิภาคด้านทิศตะวันตกของเมืองเลย ทัศนียภาพงดงามที่มีชื่อเสียงและป่าดงดิบที่สมบูรณ์

8) พื้นที่ภูเขาหินแกรนิต ด้านทิศเหนือของจันทบุรี

9) พื้นที่คัดเลือกไว้แล้วในคาบสมุทรภาคใต้ อาทิ เขาหลวง สุราษฎร์ธานี และเขาช่อง ในจังหวัดตรัง

10) น้ำตกเอราวัณ ตามลำน้ำแควน้อย

11) พื้นที่แห่งหนึ่งด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโคราช ซึ่งมีผู้เชื่อมั่นว่ามีภูปริหลงเหลืออยู่ เป็นพื้นที่ใกล้กับแหล่งภูปริตามถิ่นที่อาศัยของสัตว์ชนิดนี้ในประเทศกัมพูชา

นายรัฐเล่งได้ให้คำแนะนำพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีได้กล่าวไว้ในรายงานฉบับนี้แก่ทางการรัฐบาลไทยเพื่อให้ก่อตั้งขึ้นในฐานะเป็นอุทยานระดับจังหวัด ในฐานะเป็นศูนย์ศึกษาเรียนรู้และเสริมสร้างสุขภาพเป็นสถานีนบนภูเขา เป็นแหล่งสงวนสัตว์ป่า เป็นป่าสงวน เป็นอนุสรณ์สถาน ตลอดจนเป็นแหล่งประวัติศาสตร์อีกด้วย

ในพื้นที่ซึ่งได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ พื้นที่สุโขทัยอุดมไปด้วยซากโบราณสถานยุคสุโขทัยในประวัติศาสตร์ของไทย (ประมาณปี พ.ศ. 1781 ถึง พ.ศ. 1893) ซึ่งสำหรับชาวไทยเป็นจำนวนมากเชื่อว่านี่เป็นจุดกำเนิดของชนเผ่าไทยที่โดดเด่นเผ่าหนึ่ง พื้นที่พิมายใกล้นครราชสีมาที่มีคุณค่าควรแก่ความสนใจเช่นเดียวกัน

ประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง แม้อยู่นอกขอบเขตรายงานฉบับนี้ ได้แก่ แหล่งปราสาทพระวิหาร ผลงานสำคัญอย่างเอกของสถาปัตยกรรมชนเผ่าจามขึ้นนี้ ตั้งอยู่บนขอบหน้าผาดงเร็กซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเขตแดนระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศไทย อันเป็นเรื่องพิพาทที่สร้างความขมขื่นใจเรื่องหนึ่งระหว่างประเทศทั้งสอง ข้อพิพาทนี้ซึ่งถูกนำไปสู่การฟ้องร้องกันต่อสหประชาชาติเพื่อหาข้อยุตินั้นได้รับคำพิพากษาตัดสินในปี พ.ศ. 2506 โดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่กรุงเฮกที่ซึ่งศาลดังกล่าวพิจารณาแล้วประกาศให้กัมพูชามีอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงยินยอมถอนสิทธิออกจากพื้นที่ดังกล่าว

พื้นที่ต่าง ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติและพื้นที่สงวนประเภทต่าง ๆ

ทุ่งแสลงหลวง

พื้นที่แห่งนี้ที่มีชื่อเสียงด้านสัตว์ป่าชุกชุม ได้รับการเสนอชื่อจากบรรดาเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของฝ่ายไทยให้เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศ นายรัฐเล่งแนะนำให้จัดตั้งพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งหนึ่งขึ้นโดยทันที เพื่อให้มีมาตรการต่าง ๆ คุ้มครองชีวิตพืชและสัตว์ป่าให้เข้มงวดกวาดขัน และเพื่อให้มีการศึกษาหาทางพัฒนาพื้นที่อย่างชาญฉลาดต่อไป บริเวณที่เป็นภูเขาคินปุนที่มีทัศนียภาพงดงามด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่ควรได้รับการผนวกเข้ามาและแหล่งต้นน้ำที่มีความสำคัญอย่างสูงตามแนวเส้นทางหลวงสายตะวันออก-ตะวันตก (สายพิษณุโลก - หล่มสัก) ไปจรดสันเขาที่เป็นสันปันน้ำควรสงวนรักษาไว้ในสภาพดั้งเดิมนี้ ทางหลวงสายนี้ให้โอกาสที่ยอดเยี่ยมแก่การใช้ประโยชน์ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์เพื่อเป็นแม่เหล็กดึงดูดผู้มาเยี่ยมชมจากทั่วโลกได้เป็นอย่างมาก

นายรัฐเล่งได้แนะนำด้วยว่าพื้นที่บริเวณหมู่ไม้สน (แคมป์สน) บนเส้นทางหลวงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของทุ่งแสลงหลวงควรจัดตั้งเป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อน (recreation area) และเส้นทางอุทยาน (parkway) ตลอดทางหลวงตั้งแต่กิโลเมตรที่ 10 ของแม่น้ำวังทองไปจรดสวนรุกขชาติ (วังนกแอ่น) ที่กิโลเมตร 33.5 พื้นที่แห่งนี้จะต้องเวนคืนที่ดิน ซึ่งบัดนี้ถูกครอบครองโดยบรรดาผู้บุกรุกให้กลับคืนมาเสียก่อน พื้นที่เพื่อการพักผ่อนควรกำหนดให้มีการพัฒนาบริเวณน้ำตกที่สวยงามน่าสนใจ 3 แห่งตามเส้นทางหลวง ได้แก่ แก่งโสภาน้ำตกปอยใกล้บ้านเกตุ และแก่งซอง ภายหลังการนำเสนอรายงานของนายรัฐเล่งเมื่อปี พ.ศ. 2504 แล้ว กรมป่าไม้ของประเทศไทยรายงานว่ทุ่งแสลงหลวงได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งหนึ่งในปี พ.ศ. 2506 และมีมาตรการต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อทำการคุ้มครองรักษาพื้นที่ต่อไป

ป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่

ไม่ว่าด้วยพระราชกฤษฎีกาหรือด้วยประกาศของกรมป่าไม้ พื้นที่ภูเขาจำนวน 200 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดสระบุรี นครนายก นครราชสีมาและปราจีนบุรี ได้รับการกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าหนึ่งด้วยทัศนียภาพที่งดงามยิ่ง ประกอบกับป่าไม้สมบูรณ์ดั้งเดิมและสัตว์ป่าประจำถิ่นนานาชนิด พื้นที่ป่าดงพงไพรแห่งนี้ควรได้รับการสงวนรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพที่ไม่บอบช้ำเสียหาย เพื่อให้เป็นแหล่งตัวอย่างของธรรมชาติดั้งเดิมในประเทศไทย ยอดเขาที่สูงที่สุด ได้แก่ เขาแหลม ไกล่พิกิต 14 องศา 30 ลิปดาเหนือ 101 องศา 27 ลิปดาตะวันออก มีความสูง 4,357 ฟุต แผ่นดินสูงที่ยกตัวเหนือที่ราบแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของขอบแอ่งที่ราบสูงโคราช ซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุดของประเทศ การใช้ประโยชน์พื้นที่ด้วยประการใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาตินี้อย่างยิ่ง จึงควรพิจารณาด้วยความรอบคอบรัดกุม

นายรัฐเลไปเยือนพื้นที่แห่งนี้หลายครั้งด้วยกัน เดินลึกเข้าไปในป่าดิบจากทุกขอบของเขตพื้นที่ ป่ายปีนเขาสูงหลายแห่ง เดินเรื่อยไปตามลำธารสายต่าง ๆ สู่ที่ต่ำลงไป ตลอดจนทำการศึกษาป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าและธรณีวิทยา ถนนสายหนึ่งกำลังก่อสร้างจากปากช่องขึ้นสู่ยอดที่ราบสูง ทำให้สะดวกแก่การเข้าถึงพื้นที่ภายในของป่าดงดิบ ในเดือนมกราคมปี พ.ศ. 2504 คณะของเราประกอบด้วยนายแพทย์บุญส่งและหม่อมเจ้าหญิงจุมภฏต่างพากันเดินไปตามทางในป่าให้ทั่วพื้นที่ หม่อมเจ้าหญิงทรงเป็นเจ้าของคฤหาสน์หลังงามใกล้น้ำตกนางรอง ซึ่งท่านทรงพยายามแผ้วถางเพื่อให้พ้นจากหญ้าคา (*Imperata arundinacea*) ที่ขึ้นปกคลุมรุงรัง ท่านทรงเป็นผู้สนับสนุนอย่างแข็งขันรายหนึ่งเพื่อโครงการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย และควรได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทยในความพยายามของท่านเพื่อสงวนรักษาคุณค่าอันดีเยี่ยมที่สุดของประเทศทั้งคุณค่าทางธรรมชาติและคุณค่าทางวัฒนธรรม

ด้วยการพิจารณาเป็นอันดับแรกถึงความสำคัญพื้นฐานของเขาใหญ่ที่เป็นแหล่งคุ้มครองต้นน้ำและการอนุรักษ์ดิน พื้นที่ป่าสงวนแห่งนี้สามารถจำแนกย่อยออกเป็นส่วน ๆ ที่เหมาะสมแก่พัฒนาการและการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ที่รอบคอบรัดกุมต่อไปในอนาคต

1) พื้นที่ซึ่งมีความลาดชันสูงที่สุดตลอดจนพื้นที่ขรุขระทุรกันดารควรได้รับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ บริเวณนี้กินพื้นที่ประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร ซึ่งสามารถกำหนดให้เป็นแหล่งที่อาศัยของสิ่งมีชีวิตอย่างเต็มที่ การเดินทางสัญจรไปในพื้นที่อุทยานแห่งชาติบริเวณนี้ควรใช้เส้นทางเดินป่าเท่านั้น ไม่ควรให้มีค่ายพักแรม อาคารสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนถนนหนทางประเภทใด ๆ ภายในพื้นที่ ซึ่งเป็นการขัดแย้งกับธรรมชาติในพื้นที่เลย โดยที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ อุทยานแห่งชาติมีหน้าที่เป็นแหล่งกักเก็บและปล่อยน้ำในพื้นที่ตำแหน่งที่ต้องกำกับดูแลเข้มงวดอย่างยิ่ง ไม่ควรให้มีการฝ่าฝืนอีกทั้งเป็นถิ่นที่อาศัยทั้งมวลที่มีหน้าที่โดยอัตโนมัติต่อการคุ้มครองสัตว์ป่า พันธุ์นกและพืชพรรณประจำถิ่นที่หายากทั้งปวง ภายในถิ่นที่อาศัย ชนิดพันธุ์ สิ่งมีชีวิตจำนวนมากสามารถเพิ่มจำนวนแพร่ออกไปนอกถิ่นที่การคุ้มครองไม่มีหรือไม่สมบูรณ์ได้อีกด้วย

2) พื้นที่ภายนอกที่เหลือนอกรอบ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าควรจัดตั้งให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่สงวนพันธุ์สัตว์ใหญ่เพื่อจัดทำแผนเป็นพื้นที่อเนกประโยชน์ การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าต่าง ๆ อย่างชาญฉลาด จำกัดการเข้าถึงพื้นที่โดยทางถนน ตลอดจนการจัดตั้งเป็นพื้นที่พักผ่อนและศูนย์ศึกษาอื่น ๆ ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมภายในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินั้น อย่างไรก็ตาม ย้ำไว้

ในที่นี้ว่าการอนุรักษ์ดินและแหล่งต้นน้ำให้มีคุณภาพดีต้องมีหลักประกันที่เพียงพอด้วยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างฉลาดและแน่นอน

3) ผืนดินที่คัดเลือกไว้อย่างรอบคอบไม่จำกัดขอบเขตที่แน่นอน ควรกำหนดไว้เพื่อพัฒนาไปเป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อน เพื่อเป็นศูนย์กลางประเภทต่าง ๆ สำหรับใช้เฉพาะกลุ่มพิเศษต่าง ๆ อาทิ กลุ่มลูกเสือหรือกลุ่มนักเรียน หรือเพื่อเป็นสถานที่ซึ่งมีคุณสมบัติที่โดดเด่นใช้ประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์และทางการศึกษา พื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์พิเศษไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่หรือมีจำนวนหลายแห่งมากเกินไปเพื่อที่ผ่อนเบาไม่ทำให้ป่าไม้บอบช้ำมากจนเกินไป แต่ละพื้นที่ที่คัดเลือกไว้ควรได้รับการพิจารณาเป็นเอกเทศ พร้อมด้วยแผนการเฉพาะกำหนดไว้ให้พัฒนาไปได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ

ความสำคัญของภูมิภาคละแวกเขาใหญ่มีฐานะเป็นศูนย์กลางการพักผ่อนในอนาคตที่ควรได้รับการส่งเสริมเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ และเดินทางไปได้สะดวกใกล้กับแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ มีอากาศที่เย็นสบาย ช่วยให้ร่างกายสดชื่น ดึงดูดผู้คนให้ออกไปจากเมืองใหญ่ ๆ ไปพักผ่อนในฤดูแล้ง

4) ทางหลวงที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ป่าไม้ควรกำหนดไว้ให้เป็นเส้นทางอุทยานแห่งชาติ (parkways) ล้อมเป็นแนวเขตป้องกันป่าไม้สมบูรณ์ดั้งเดิมไว้ ทางหลวงเช่นนี้ทำหน้าที่เป็นทางเชื่อมเชิงนิเวศที่เกี่ยวและผ่อนคลายความเคร่งเครียดของบรรดาผู้ขับขี่รถยนต์ที่เบื่อหน่ายจำเจกับไรฟิซหรือทุ่งนาที่มีตลอดทางกระจายไปทั่วประเทศที่ได้มีโอกาสชมทัศนียภาพอันงดงามตลอดสองข้างทางอุทยาน ต้องตระหนักไว้ในประเด็นนี้ด้วยว่า เมื่อเส้นทางสายโคราช-กบินทร์บุรีได้รับการปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้นแล้ว เส้นทางสายนี้จะเป็นเส้นทางหลักขนส่งสินค้าจากด้านหนึ่งของเทือกเขาไปสู่อีกด้านหนึ่งของเทือกเขา การจัดทำแผนแม่บทควรคำนึงถึงประเด็นเรื่องเส้นทางอุทยานที่มีทัศนียภาพอันงดงามไว้เสมอ

5) มีรายงานว่าทางการทหารกำลังพิจารณาใช้ส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่เพื่อจุดประสงค์บางอย่างที่ไม่เปิดเผย ถ้าหากเป็นเช่นนั้น พื้นที่เขาใหญ่ส่วนไหนที่ควรกำหนดคัดเลือกไว้ใช้ทางการทหารและควรกำหนดหมายเขตไว้ โดยคณะกรรมการที่เหมาะสม ตามข้อเสนอดังกล่าวทั้งหมดข้างบนนี้ นายรัฐเลขาธิการแนะนำด้วยความมั่นใจว่า

(ก) การใช้พื้นที่ป่าสงวนเขาใหญ่เพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ ทางการศึกษาและทางการพักผ่อนสร้างแรงบันดาลใจของผู้คนพลเมือง ควรนำมาก่อนสิ่งอื่นใดและควรส่งเสริมในทุกวิถีทางที่เป็นไปได้

(ข) สิ่งมีชีวิตนอกถิ่นทุกชนิดไม่ควรยอมให้มีอยู่ในพื้นที่สงวนเลยแม้แต่น้อย ไม้ต้นในท้องถิ่น ไม้พุ่มและไม้พื้นล่างต่าง ๆ ควรถูกนำมาเป็นประโยชน์เพื่อผสมผสานกลมกลืนเข้ากับภูมิทัศน์ภาพและใช้สำหรับกรองความน่าเกลียดจาดตาด้วย ในกรณีอื่น ๆ ที่ถูกลาป หางนกยูงฝรั่ง และลั่นทม (ลีลาวดี) ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากตามสวนสาธารณะในเมืองใหญ่และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในเมืองนั้น ไม่ควรให้มีในพื้นที่สงวนใด ๆ เลย ป่าสงวนหรืออุทยานแห่งชาติควรมีแต่พันธุ์ไม้ป่าที่เกิดตามธรรมชาติเท่านั้น

(ค) พื้นที่เขาใหญ่ทั้งหมดควรเป็นพื้นที่สงวนพันธุ์สัตว์ป่าด้วย ในประเทศไทยไม่มีการดำเนินงานในเรื่องนี้เพื่อให้มีการสืบพันธุ์ต่อเนื่องให้แก่สัตว์ที่ลดจำนวนลงมาแล้วแต่อย่างใดเลย นี่เป็นเรื่องสำคัญที่สุดแก่ความคงอยู่อย่างถาวรของสัตว์พันธุ์นั้น ๆ ไม่ว่าจะเพื่อให้เนื้อ รายได้ การศึกษา

การกีฬา หรือเพื่อจรรโลงจิตใจ หากสัตว์ประจำถิ่นได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว สัตว์นั้น ก็จะมีจำนวนเต็มอ้อมในพื้นที่แล้วล้นขยายออกไปเพื่อแผ่แก่พื้นที่รอบข้างได้ เพื่อให้เป็นเหยื่อแก่ตัวห้ำ และแก่พรานที่ต้องการล่าสัตว์ได้อีกด้วย

(ง) การตกปลาอาจได้รับอนุญาตภายในพื้นที่ป่าสงวนเพื่อให้เป็นการกีฬาและเพื่อการพักผ่อนรื่นรมย์ด้วย

(จ) เครือข่ายของทางเดินศึกษาธรรมชาติควรวางโยให้ทั่วพื้นที่สงวนเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้คนสามารถเข้าถึงแหล่งสำคัญควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ของสาธารณชนและเพื่อคุณค่าที่ควรแก่การคุ้มครองรักษาไว้อย่างถาวร

(ฉ) การใช้ประโยชน์พื้นที่ควรกระตุ้นให้เกิดขึ้นเฉพาะประเภทการพักผ่อนกลางแจ้งเท่านั้น ซึ่งเป็นการพักผ่อนที่เหมาะสมกับสภาพป่าที่สงวนรักษาไว้ อาทิ การเดินทางไกล การพักผ่อน การถ่ายภาพและการศึกษาธรรมชาติ

(ช) เมื่อใกล้ความเป็นไปได้มากขึ้นเพียงใด พัฒนาการทั้งปวงภายในพื้นที่สงวน ควรดำเนินการไปให้สอดคล้องกลมกลืนกับภูมิทัศน์ดั้งเดิม สาธารณูปโภคต่าง ๆ ควรติดตั้งลงในสถานที่อย่างรอบคอบ รัศมีและให้มีสิ่งกำบัง (masking) ในทุกสถานที่เสมอเท่าที่จะทำได้ รอยต่างใด ๆ ในภูมิทัศน์ อาทิ การตัดถนน อ่างเก็บน้ำ รอยตัดแหล่งหิน และพื้นที่ใช้ประโยชน์พิเศษใด ๆ ควรให้มีเนื้อที่น้อยที่สุด มีที่กำบังกรองไว้ และตั้งอยู่ในที่ก่อความเสียหายน้อยที่สุดและรुकล้าที่คนียภาพดั้งเดิมของพื้นที่ให้น้อยที่สุดอีกด้วย

(ซ) เมื่อต้องมีการก่อสร้างที่จำเป็น หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความคิดเห็นทั้งปวงที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม เบ็ดเสร็จมีแบบแผนแบบในเมืองใหญ่ต้องกดไว้ไม่ให้เห็นเด่นชัดเสมอ อาคารต่าง ๆ ควรเป็นทรงต่ำ ใช้วัสดุในพื้นที่และไม่รुकล้าสภาพแวดล้อมเดิมของพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้กลมกลืนกับพื้นที่ให้มากที่สุด การทำแผนที่ที่ดีต้องรวมถึงการพิจารณาในประเด็นประโยชน์ใช้สอย (function) การเข้าถึง (access) แหล่งน้ำใช้ (water supply) ภูมิอากาศประจำถิ่น (subclimate) และมุมมองที่เห็น (view) สำหรับการอยู่อาศัยของเจ้าหน้าที่ ข้าพเจ้าแนะนำให้สร้างบังกะโลโดยใช้หินเป็นพื้นบ้านและมีทรงต่ำ มีหลังคาเตี้ยกว้างทำเทียมโดยมุงคาหรือมุงจาก เป็นความหวังของนายรุฐ์แล้วว่า รายการสื่อคุณค่าธรรมชาติที่มีรูปแบบอย่างที่ดีดำเนินการกันในอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาควรนำมาติดตั้งในพื้นที่สงวนของไทย ในที่สุด รายการทำนองเช่นนั้นจะช่วยหล่อหลอมให้เกิดความเข้าใจ (understanding) และซาบซึ้ง (appreciation) ในคุณค่าอย่างยอดเยี่ยมของพื้นที่นั้น ๆ ก่อให้เกิดผลดีแก่สาธารณชนและรับภาระในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองป้องกันพื้นที่สงวนต่อไปในอนาคต คุณลักษณะหลักของรายการ (สื่อคุณค่า) ควรประกอบด้วย การบรรยาย (lectures) การนำทาง (guided trips) นิทรรศการ (exhibits) กลไกทางโสตทัศนูปกรณ์ (audiovisual devices) ตลอดจนอุปกรณ์ทางการให้ข้อมูลข่าวสารที่สาธารณชนต้องการ (informational material) ป่าสงวนเขาใหญ่มีศักยภาพที่ท้าทายความพยายามของมนุษย์อันนับเป็นการตรวจวัดความเป็นรัฐบุรุษของบรรดาผู้นำในประเทศไทยในกรณีเช่นนี้ เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ที่เตรียมการเพื่อให้เป็นอุทยานแห่งชาติหรือโครงการอนุรักษ์อื่นใด ต้องถือผลประโยชน์ส่วนตัวไว้ทีหลังและถือเอาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสากลแล้ว อุทยานแห่งชาติของประเทศไทยจัดอยู่ในประเภทที่ II National Park ของการจัดแบ่งประเภทพื้นที่คุ้มครองของ IUCN (ทรงธรรม และ McNeely, 2559) ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติที่ประกาศจัดตั้งแล้วทั้งสิ้น 131 แห่ง และกำลังดำเนินการอีก 24 แห่ง (ดังแผนภาพที่ 3-1) รวมพื้นที่เป้าหมายที่จะประกาศจัดตั้งทั้งสิ้น 154 แห่ง ครอบคลุมประมาณ 46.65 ล้านไร่ หรือ ร้อยละ 14.50 ของพื้นที่ประเทศไทย (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2561) นับว่าเป็นพื้นที่คุ้มครองที่มีเนื้อที่มากที่สุดและมีความสำคัญที่สุดประเภทหนึ่งของไทย กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค และครอบคลุมระบบนิเวศธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏในประเทศไทย

หลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ

แนวคิดและหลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติมีดังต่อไปนี้

1. มีการกำหนดและดำเนินการตามมาตรการหรือแนวทาง เพื่อคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ ให้ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมีความยั่งยืน โดยเน้นหลักของการจัดการเชิงระบบนิเวศ เพื่อรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ให้ระบบนิเวศสามารถดำเนินกิจกรรมตอบสนองเป้าหมายของการอนุรักษ์พื้นที่สำหรับคนในปัจจุบันและสำหรับรุ่นต่อ ๆ ไป ตลอดจนกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ และกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ

2. มีการกำหนดและดำเนินงานตามมาตรการหรือแนวทาง เพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้มาเยือน และรูปแบบการใช้ประโยชน์สอดคล้องกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. มีการกำหนดและดำเนินงานตามมาตรการหรือแนวทาง เพื่อจัดการแก้ไขผลกระทบจากชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ

4. มีการกำหนดและดำเนินงานตามมาตรการหรือแนวทาง เพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาวิจัย สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. มีการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล

6. มีการใช้เครื่องมือและกลไกด้านต่าง ๆ เพื่อเอื้อให้การจัดการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เครื่องมือนี้นับได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ การให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ เช่น โปรแกรมสื่อความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และข้อมูลระยะไกล กลไกทางเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และมาตรการหรือแนวทางในการจัดการ

จากหลักการการจัดการอุทยานแห่งชาติ ได้มีการพิจารณาประเด็นสำคัญ เพื่อหามาตรการหรือแนวทางสำหรับจัดการ ซึ่งมีดังนี้

ตารางที่ 3-1 ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และมาตรการหรือแนวทางในการจัดการ

ประเด็นการจัดการอุทยานแห่งชาติ	มาตรการหรือแนวทาง
1. คุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม	1.1 กำหนดแนวเขตที่ชัดเจน 1.2 การผนวกหรือเพิกถอนพื้นที่ 1.3 จำแนกเขตการจัดการพื้นที่ 1.4 การตรวจตราลาดตระเวน 1.5 การบังคับใช้กฎหมาย
2. จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2.1 สำรวจและติดตามสถานภาพของทรัพยากร ชนิดพันธุ์ และระบบนิเวศที่สำคัญ ตลอดจนกำหนดเป้าของการอนุรักษ์ (Conservation Target) ของอุทยานแห่งชาติ 2.2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ โดยติดตั้งสถานีตรวจวัดอากาศภายในอุทยานแห่งชาติ 2.3 จัดการทรัพยากรน้ำ ดิน ป่าไม้ และสัตว์ป่าในอุทยานแห่งชาติ 2.4 จัดการไฟป่า 2.5 จัดการเกี่ยวกับการพึงพิงทรัพยากรภายในอุทยานแห่งชาติของชุมชนท้องถิ่น เช่น การเก็บหาของป่า การเลี้ยงสัตว์ในอุทยานแห่งชาติ 2.6 จัดการเกี่ยวกับกิจกรรมการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ ของประชาชนท้องถิ่นที่ดำเนินการในอุทยานแห่งชาติ เช่น การกรีดยาง การไถ้ พระบาทเขาพลวง เป็นต้น 2.7 พื้นฟูระบบนิเวศเสื่อมโทรม 2.8 การจัดการเกี่ยวกับไม้และสัตว์ต่างถิ่น ควบคุมการระบาดของไม้และสัตว์ต่างถิ่น
3. ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์	3.1 พัฒนาโปรแกรมสื่อความหมายสำหรับนักท่องเที่ยว 3.2 กิจกรรมค่ายเยาวชน 3.3 กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์

ตารางที่ 3-1 ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และแนวทาง/มาตรการในการจัดการ (ต่อ)

ประเด็นการจัดการอุทยานแห่งชาติ	แนวทาง/มาตรการ
<p>4. ศึกษาวิจัย</p> <p>5. นันทนาการและการท่องเที่ยว</p>	<p>4.1 กำหนดกรอบงานวิจัยที่สำคัญร่วมกับหน่วยงานวิจัย/สถาบันการศึกษา</p> <p>4.2 ดำเนินงานวิจัยหรือประสานให้เกิดงานวิจัย</p> <p>4.3 รวบรวมงานวิจัยที่มีการดำเนินการในอุทยานแห่งชาติ</p> <p>5.1 กำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ และประสบการณ์ท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับอุทยานแห่งชาติ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรและระบบนิเวศ เป็นประสบการณ์ที่ให้คุณค่าต่อการเรียนรู้และสร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกำหนดแนวปฏิบัติในการให้บริการ และการประกอบกิจกรรมนันทนาการเพื่อรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม</p> <p>5.2 จัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว</p> <p>5.3 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเหมาะสมกลมกลืนกับพื้นที่และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเขตบริการที่กำหนดไว้ มีการออกแบบวางผังบริเวณ</p> <p>5.4 กำหนดรูปแบบการจราจรที่เหมาะสมในอุทยานแห่งชาติ ประเภทของถนน ที่จอดรถ ป้ายเตือน และอื่น ๆ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสัตว์ป่า ภูมิทัศน์ และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว</p> <p>5.5 กำหนดแนวทางการจัดการขยะ สิ่งปฏิกูล และการบำบัดน้ำเสีย</p> <p>5.6 กำหนดมาตรการในการประหยัดพลังงานและทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ และมาตรการในการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ</p>

ตารางที่ 3-1 ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และแนวทาง/มาตรการในการจัดการ (ต่อ)

ประเด็นการจัดการอุทยานแห่งชาติ	แนวทาง/มาตรการ
	<p>5.7 กำหนดมาตรการด้านการรักษาความปลอดภัย การแจ้งเตือน และช่วยเหลืออุบัติเหตุต่าง ๆ</p> <p>5.8 การให้บริการข้อมูลข่าวสาร จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำ ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ป้ายข้อมูลและทิศทางต่าง ๆ</p> <p>5.9 ควบคุมให้การใช้ประโยชน์เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547</p> <p>5.10 กำหนดมาตรการจัดการเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคุมดูแลให้ นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ</p> <p>5.11 ติดตามและประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว</p> <p>5.12 กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว หรือขนาดของผลกระทบที่ยอมรับได้ในบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์เข้มข้น หรือมีแนวโน้มผลกระทบสูง รวมถึงมาตรการในการจัดการเพื่อควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวหรือแก้ไขผลกระทบจากการท่องเที่ยว</p>
<p>6. ประชากรรัฐ หรือชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย</p>	<p>6.1 การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการทำความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง</p> <p>6.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ</p> <p>6.3 การรวบรวมข้อมูลประชากรของชุมชน การประเมินสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ และการพึงพิงทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติของชุมชน</p> <p>6.4 กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ การให้ข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การบริการ การสร้างความตระหนักและความเข้าใจอันดี</p>
<p>7. การบริหารจัดการ</p>	<p>7.1 จัดทำสรุปลักษณะของอุทยานแห่งชาติด้านต่าง ๆ ตามกรอบวัตถุประสงค์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ สภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพทางด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว สภาพด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาวิจัย และสภาพของชุมชน/ประชาชนท้องถิ่นในอุทยานและโดยรอบโดยเฉพาะเรื่องการพึงพิงทรัพยากรและผลกระทบ</p>

ตารางที่ 3-1 ประเด็นสำคัญของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และแนวทาง/มาตรการในการจัดการ (ต่อ)

ประเด็นการจัดการอุทยานแห่งชาติ	แนวทาง/มาตรการ
8. คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติ	7.2 จัดทำแผนดำเนินงานรายปี จากแผนแม่บทการจัดการกลุ่มป่า 7.3 การพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะและความชำนาญที่เหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบ 7.4 การจัดการด้านการเงิน การจัดทำใบสำคัญและค่าของงบประมาณ การจัดเก็บและนำส่งเงินรายได้ การจัดหาสินค้าและบริการ 7.5 การจัดหาดูแลและซ่อมแซมครุภัณฑ์ อาคาร สิ่งก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับการบริหารจัดการ 7.6 การดูแลเกี่ยวกับสัญญาและข้อตกลงต่าง ๆ 7.7 การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามปัจจัยชี้วัดความสำเร็จของการจัดการอุทยานแห่งชาติ (park management effectiveness) 8.1 ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อต่าง ๆ 8.2 ประเมินคุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการท่องเที่ยว ทรัพยากรน้ำ และอื่น ๆ 8.3 พิจารณาความเป็นไปได้ในการยกระดับคุณค่าความสำคัญของพื้นที่สู่ความเป็นสากล เช่น การเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ เป็นต้น

กรอบแนวคิดการแบ่งเขตการจัดการในการจัดการอุทยานแห่งชาติ

การแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาและจัดการทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับลักษณะคุณค่าและศักยภาพของพื้นที่ โดยดำเนินการจัดจำแนกการจัดการและใช้ประโยชน์พื้นที่ ให้มีกิจกรรมในการจัดการและพัฒนาอุทยานแห่งชาติที่สอดคล้องและเหมาะสมกับลักษณะ คุณค่า และศักยภาพของพื้นที่ และให้เกิดผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เขตการจัดการอุทยานแห่งชาติแบ่งได้ 7 เขต ดังนี้

1. เขตบริการ (Intensive Use Zone)

เป็นเขตเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ควรเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะของธรรมชาติที่ไม่มีความสำคัญ สภาพแวดล้อมมีความทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนา อยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมหลัก เขตบริการ แยกเป็นเขตย่อย คือ เขตการบริหารงานของเจ้าหน้าที่ เขตพักอาศัยของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เขตที่พักแรมของนักท่องเที่ยว เขตการท่องเที่ยวและนันทนาการ และเขตโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

2. เขตเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้ (Outdoor Recreation Zone)

เป็นเขตที่พักผ่อนและศึกษาหาความรู้ของประชาชน เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นตามธรรมชาติและศึกษาหาความรู้ของประชาชน เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นตามธรรมชาติและประวัติศาสตร์ แต่ต้องไม่ใช่พื้นที่ที่มีพืชหรือสัตว์ชนิดมีค่าหายาก หรือพื้นที่ที่ต้องสงวนสภาพธรรมชาติไว้เป็นพิเศษ โดยจะมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเท่าที่จำเป็น และจะไม่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติมากนัก

3. เขตป่าเปลี่ยวหรือเขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive Zone)

เป็นเขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติดีเด่นสมบูรณ์ที่ควรจะรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป หากจะให้มีการใช้พื้นที่เฉพาะกรณีเท่านั้นเห็นว่าไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ

4. เขตหวงห้าม (Strict Nature Reserve)

เป็นเขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งอาจถูกทำลายให้เสียหายได้ง่าย และเมื่อถูกทำลายแล้วไม่อาจทำให้คืนสภาพที่ดีดังเดิมได้ง่าย ได้แก่ บริเวณที่มีสังคมพืชที่หายาก บริเวณที่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เปราะบาง เช่น บริเวณน้ำพุร้อน ป่าดงดิบที่สมบูรณ์มาก เป็นต้น

5. เขตฟื้นฟูธรรมชาติ (Recovery Zone)

เป็นเขตที่เคยมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญควรแก่การรักษาให้คงอยู่หรือฟื้นฟูให้กลับสภาพเดิม ในปัจจุบันได้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป ควรฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติเดิม ทั้งนี้ เพื่อควบคุมมิให้มีการบุกรุกหรือรบกวนสภาพธรรมชาติของพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก

6. เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Use Zone)

เป็นเขตที่มีกิจกรรมอื่น โดยหน่วยงานหรือเอกชนที่มีใช้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ รับผิดชอบ กิจกรรมเหล่านี้มีทั้งสอดคล้องและขัดแย้งกับหลักการของอุทยานแห่งชาติโดยอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เช่น เชื้อนหรืออ่างเก็บน้ำ สนามบิน การทำเหมืองแร่ สถานีอนามัย สถานศึกษา สถานีวิจัย สถานีโทรคมนาคม เป็นต้น

7. เขตกันชน (Buffer Zone)

เป็นเขตที่จัดขึ้นเพื่อรองรับผลกระทบที่อาจจะเกิดกับทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติในปัจจุบันส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้ชุมชน ซึ่งย่อมจะมีผลกระทบจากชุมชนเข้ามาในอุทยานแห่งชาติ เขตนี้จะอยู่ริมขอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชน หรือพื้นที่ทำกินของราษฎร

ปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

1. ปัญหาทั่วไปด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ

รากของปัญหาที่นำไปสู่สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

1.1 ประชาชนขาดความสนใจ และขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีทัศนคติเชิงลบต่อการประกาศเขตอนุรักษ์ ส่งผลให้ประชาชนไม่ใส่ใจใน

กติกาศองการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ขาดการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติซึ่งมักมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

1.2 ประสิทธิภาพธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ และงบประมาณไม่เพียงพอ ซึ่งนำไปสู่การขาดเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอต่อการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนไม่เชื่อมั่นในอุทยานแห่งชาติ และการไม่มีกติกาสื่อที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติที่เหมาะสม

1.3 มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการพื้นที่ ทั้งจำนวนบุคลากรและความรู้ความสามารถที่ไม่เพียงพอ

1.4 นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จึงไม่สามารถสร้างกติกาสื่อที่เหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การป้องกันผลกระทบจากการพัฒนารอบ ๆ เขต และภายในอุทยานแห่งชาติ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะร่วมมือกับชุมชนรอบเขตอุทยานแห่งชาติ

1.5 ขาดกลไกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เนื่องจากยังไม่มีแนวทางและนโยบายที่เหมาะสม หรือยังไม่ได้มีนโยบายที่เหมาะสมที่เคยใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้ดีมาใช้ในพื้นที่

1.6 ขาดการจัดการองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เช่น เภณท์ที่เหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์ และการป้องกันผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น น้ำทิ้ง และขยะ การแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร งานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ และการตรวจวัดสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ภาครัฐมีนโยบายการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาในพื้นที่เปราะบาง

1.7 ภาครัฐ ผู้ประกอบการ ผู้มาเยือนและประชาชนทั่วไปขาดทักษะ ความรู้ความตระหนัก ในการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความไม่รู้ถึงวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนค่านิยมของประชาชนและภาครัฐที่ไม่เหมาะสม

1.8 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในระดับโลก ไม่สามารถป้องกันได้ และระบบนิเวศอยู่ในสภาวะเครียด และมีความเสี่ยงต่อการตายสูง เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง

2. ปัญหาทางด้านกฎหมาย

2.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน การบังคับใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จะใช้บังคับครอบคลุมเต็มพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเป็นผืนแผ่นดินเดียวและการดำเนินการภายในอุทยานแห่งชาติ จะเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วทั้งอุทยานแห่งชาติ โดยไม่มีการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติไว้อย่างชัดเจน แต่ด้วยลักษณะของพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความแตกต่างกันของระบบนิเวศ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับพื้นที่ แต่เมื่อไม่มีการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติ จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายกับเขตอุทยานแห่งชาติมีความล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การใช้ประโยชน์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติและยังทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเขตอุทยานแห่งชาติระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน แม้ว่าแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติจะได้มีการกำหนด

เขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ เช่น เขตบริการ เขตนันทนาการ เขตฟื้นฟูธรรมชาติ เขตสงวนธรรมชาติ เป็นต้น แต่ก็ไม้อาจจะมีสภาพบังคับที่เข้มงวดดังเช่นกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติมีบทบาทความสำคัญต่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อบริหารจัดการเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดทำบริการสาธารณะ เพื่อสนองความต้องการของประชาชนทุกคน อีกทั้งยังช่วยให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้รู้ถึงขอบเขตประเภท และลักษณะพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติและเป็นการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทางหนึ่งด้วย การที่กฎหมายมิได้บัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่โดยไม่รู้ขอบเขตที่ชัดเจน อีกทั้งไม้อาจกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลต่อการที่ไม้อาจดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะได้ทั่วถึงทุกพื้นที่ หรือบางพื้นที่มีการใช้มาตรการที่ไม่เหมาะสม

2.2 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดแผนงานในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศไทยอยู่ภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวกลับไม่มีการกำหนดให้มีแผนงานอุทยานแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางที่จะนำมาใช้กำหนดมาตรการต่างๆ และไม่มีการกำหนดภารกิจงานอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งเพื่อบริหารจัดการ การจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นไปตามแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติ ซึ่งไม่มีสภาพบังคับให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่มีหน้าที่จัดทำและปฏิบัติตามแผนนั้น จึงทำให้การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นไปโดยไม่มีแผนงานอุทยานแห่งชาติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติถือเป็นภารกิจของรัฐด้านการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญเพื่อคุ้มครองประโยชน์มหาชนหรือประโยชน์สาธารณะ เพราะอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อประโยชน์ของส่วนรวมและของประชาชนทุกคน การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติจึงจำเป็นต้องมีแผนงานอุทยานแห่งชาติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมและมีสภาพบังคับที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางได้ ซึ่งการที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดให้มีแผนงานอุทยานแห่งชาติและไม่มีบทบัญญัติที่รองรับการนำแผนงานอื่น ๆ มาใช้ในการกำหนดแผนงานอุทยานแห่งชาติ ทำให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีภารกิจหน้าที่ในการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองรักษาอุทยานแห่งชาติไม่มีแผนงานอุทยานแห่งชาติเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางที่จะยึดถือเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งแผนที่ใช้ในปัจจุบันไม่สามารถทำให้อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งมีแผนงานอุทยานแห่งชาติที่สามารถนำมาใช้ได้จริง ส่งผลทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีระบบแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สะท้อนถึงการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่ไม่บรรลุตามเป้าหมายตามภารกิจของรัฐและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนจนถึงเจตนารมณ์แห่งการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ทำให้หน่วยงานของรัฐ

และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติต้องรับภาระที่มากเกินไปจนไม่สามารถดำเนินการครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ เพราะไม่มีความร่วมมือและขาดความเข้าใจระหว่างหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นและประชาชนที่ชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน อีกทั้งยังส่งผลให้ประชาชนไม่มีความตระหนักถึงหน้าที่และไม่มีจิตสำนึกในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งการดำเนินการกิจของรัฐเพื่อประโยชน์มหาชนหรือประโยชน์สาธารณะจะให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการฝ่ายเดียว อาจไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้ภารกิจของรัฐให้บรรลุผลตามเป้าหมาย จำเป็นต้องอาศัยประชาชนเป็นแรงขับเคลื่อนร่วมกันให้การดำเนินการกิจของรัฐบรรลุผล

2.4 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย มีการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่สำคัญ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จึงทำให้มีการกระทำความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท บทบัญญัติของกฎหมายเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติไว้เป็นสิ่งสำคัญ มากกว่าที่จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายยังไม่เต็มที่ เนื่องจากขาดบุคลากรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และการเครื่องมือเครื่องใช้ที่เพียงพอสำหรับป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิด และปัญหาความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ที่เคยอาศัยและทำกินมาก่อน ปัญหาอันเกิดจากราษฎรและนักท่องเที่ยว การไม่เคารพกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความเสื่อมโทรมให้แก่อุทยานแห่งชาติ ด้วยการทำลายทรัพยากรสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

3. ปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

3.1 การบุกรุกอันเกิดจากราษฎร

3.1.1 การเพิ่มขึ้นของประชากร ในระยะ 50 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีจำนวนการเพิ่มขึ้นของประชากรค่อนข้างสูง สิ่งที่เป็นผลตามมามีคือ ความต้องการที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเพิ่มตามไปด้วย จากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นนี้ เมื่อถึงวัยทำงานแล้วจะมีทางออกอยู่ 3 ทางในการทำมาหากิน คือ ทำเกษตรกรรม ทำงานรับจ้าง และทำงานด้านบริการ หากไม่สามารถหาทางออกในการเลี้ยงชีพได้ก็เป็นผู้ที่ว่างงาน สำหรับประเทศไทย พื้นฐานเดิมประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ฉะนั้นทางเลือกแรกของประชากรส่วนใหญ่มักจะเลือกอาชีพเกษตรกรรม แต่ก็ไม่อาจจะเป็นเกษตรกรได้ทั้งหมด เพราะจำกัดในเรื่องพื้นที่ทำกินมีจำกัด ดังนั้น ประชากรส่วนที่เหลือจากการเกษตรจึงโยกย้ายไปทำงานรับจ้าง ซึ่งส่วนมากอยู่ในภาคอุตสาหกรรมและอีกส่วนหนึ่งก็หันไปทำงานด้านบริการ สำหรับงานรับจ้างและงานบริการนั้นใช้พื้นที่ในการทำงานน้อย แต่ภาคเกษตรกรรมมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกค่อนข้างมาก ดังนั้น เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น และส่วนหนึ่งเลือกประกอบอาชีพเกษตรกร พื้นที่ที่ต้องการใช้การเพาะปลูกจึงเพิ่มความต้องการมากขึ้นด้วย เกิดการแสวงหาที่ทำกินใหม่ ในอดีตที่ใคร่ร้างว่างเปล่า ราษฎรสามารถเข้าไปบุกเบิกจับจองใช้เพาะปลูกได้อย่างอิสระ ปัจจุบันพื้นที่ว่างเปล่าแทบจะไม่มีเหลือ ยกเว้นที่สาธารณะ เช่น อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

3.1.2 ราษฎรมีระดับการศึกษาต่ำ หรือมีอัตราคนไม่รู้หนังสือมาก นับว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาใหญ่ ๆ หลายประการ เช่น ก่อให้เกิดปัญหาอัตราการเกิดของประชากรสูง ปัญหา

การขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมาย ปัญหาต่อการถูกปลูกระดม และปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ป่าไม้จะเป็นของรัฐบาล รัฐจะเป็นเจ้าของทรัพยากร อันเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ แต่จากการที่ประชาชนได้รับการศึกษาน้อยในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ประชาชนคิดว่า เมื่อป่าไม้เป็นของรัฐ ก็ควรจะเป็นส่วนกลางของราษฎรทุกคน ฉะนั้นทุกคนจึงควรจะได้รับสิทธิในป่า ซึ่งเป็นของรัฐ ดังนั้น เมื่อราษฎรต้องการที่ดินสำหรับการเพาะปลูก จึงบุกรุกพื้นที่ป่าไม้นำมาเป็นที่ดินทำกินของตน โดยไม่คำนึงถึงกฎหมาย แม้ว่าจะได้รับการตัดเตือนแล้วก็ตามหรือการศึกษาต่ำ ทำให้ไม่เข้าใจถึงความหมายจากการทำลายป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร หรือภัยจากความแห้งแล้งเมื่อป่าถูกทำลาย

3.1.3 ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร นับว่าการทำกสิกรรมในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนามีส่วนในการทำลายป่าไม้ ทั้งนี้ เพราะราษฎรยังใช้วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณ การเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นมักจะกระทำโดยการขยายพื้นที่ให้มากขึ้น การขยายพื้นที่เพราะปลูกมักจะนิยมโดยการบุกร้างถางป่า เพราะราษฎรถือว่าป่าเป็นของสาธารณะและเป็นพื้นที่เพาะปลูกที่มีสภาพดินอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตร ป่าที่ถูกบุกร้างถางใหม่ ๆ พื้นดินยังไม่มีมีการปรับให้ราบเรียบจึงยังทำนาได้ไม่ดี ราษฎรมักจะเลือกปลูกพืชไร่ และพืชไร่ที่นิยมปลูก คือ มันสำปะหลังซึ่งเป็นพืชที่ต้องการแร่ธาตุในดินมาก จึงทำให้ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ลงอย่างรวดเร็วกว่าปกติ

3.2 การบุกรุกเนื่องจากผู้มีอิทธิพล

3.2.1 การหาผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลต้องอาศัยราษฎรเป็นสำคัญ การซื้อพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติจะมีราษฎรเป็นคนซื้อ การขายมีการชักชวนราษฎรมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางครั้งมีการนำรถยนต์ไปรับมาเป็นคันรถ เพื่อให้ราษฎรมาซื้อป่าบุกเบิกเป็นที่ทำกิน นอกจากผู้มีอิทธิพลจะได้เงินจากการขายอุทยานแห่งชาติแล้ว ยังใช้ราษฎรเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจ คือ ถ้าจำนวนราษฎรไปอาศัยอยู่มากเท่าไร ก็จะเป็นเงื่อนไขในการต่อรองในการขับไล่หรือดำเนินตามกฎหมาย ราษฎรเมื่อเสียเงินไปแล้วก็จะดื้อรนต่อสู้ ถ้าจะมีการให้อภัยหรือย้ายไปอยู่ที่อื่น ทั้งนี้เพราะราษฎรส่วนมากขายที่ดินและบ้านเดิมและมาปักหลักตั้งฐานในที่ใหม่ ดังนั้น เมื่อมีการดำเนินการจากทางรัฐบาล ราษฎรเหล่านี้มักจะมียอมหรือดื้อดั่งต่อกฎหมาย เบื้องหลังของปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ผู้มีอิทธิพลจะเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะให้ชาวบ้านขัดขืนต่อกฎหมาย

3.2.2 นายทุนรับซื้อไม้เถื่อน นายทุนโรงเลื่อยจะรับซื้อไม้เถื่อนจากผู้มีอิทธิพลในอุทยานแห่งชาติ โดยมีชาวบ้านผู้เลื่อยไม้แปรรูปให้กับผู้มีอิทธิพลโดยมากจะมีการเลือกตัดไม้ที่มีค่าหรือไม้หวงห้ามหรือไม้สงวน เพราะไม้เหล่านี้ราคาสูงและหายาก เช่น ไม้พะยุง (*Dalbergia cochinchinensis*) ที่นำมาทำเฟอร์นิเจอร์ ถัดจากไม้มีค่าก็จะตัดไม้ขนาดใหญ่ที่ตลาดต้องการ บางหมู่บ้าน นายทุนจะเข้าไปติดต่อซื้อไม้โดยตรงจากชาวบ้าน นายทุนจะรับผิดชอบการขนไม้โดยนำรถเข้าไปขนไม้เถื่อนเอง สำหรับชาวบ้านจะได้เงินจากการทำไม้เถื่อนจำนวนไม่น้อย พบว่าพื้นที่ที่ถูกบุกร้างถางป่าเพื่อใช้ปลูกพืชไร่ นั้น เมื่อเทียบกับจำนวนราษฎรที่อาศัยอยู่ ผลผลิตที่ได้ไม่น่าจะพอเพียงกับการเลี้ยงชีพของราษฎรเหล่านั้น แต่ถ้าพิจารณาถึงชีวิตความเป็นอยู่ จะพบว่าหลายครอบครัวมีโทรทัศน์ มีรถจักรยานยนต์ ผู้มีอิทธิพลมีรถยนต์ขับ เป็นต้น หากเป็นการทำไร่ตามปกติ

สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีราคาสูงเช่นนี้คงจะหาซื้อมาได้ยาก คำตอบของแหล่งเงินก็น่าจะไม่พ้นเรื่อง การค้าไม้เถื่อนกับนายทุน

3.3 การบุกรุกอันเกิดจากนโยบายรัฐและการบริหารของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้มีการ ประกาศอนุรักษ์และกำหนดเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยรัฐบาลแล้วก็ตาม แต่การบุกรุกพื้นที่ป่า นั้น ยังคงมีขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติรับผิดชอบและดูแลอยู่ก็ตาม อาจด้วยปัจจัยหลาย ๆ สิ่งที่ทำให้การดูแลและปราบปรามผู้บุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติไม่ได้ผลเท่าที่ควร ประกอบด้วย

3.3.1 จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการดูแล พื้นที่ป่าที่มีมากกว่าเจ้าหน้าที่ จึงทำให้การดูแลเป็นไปอย่างล่าช้า

3.3.2 งบประมาณที่มีขีดจำกัด หรืองบประมาณที่ได้มาน้อยเกินไป ไม่พอกับการตรวจตราผู้กระทำผิดในพื้นที่ เช่น การเบิกจ่ายเพื่อเติมเชื้อเพลิงในการทำการตรวจพื้นที่ป่า

3.3.3 เจ้าหน้าที่ขาดแคลนครื่องมือและอาวุธ เนื่องจากเครื่องมือและอาวุธที่ด้อยกว่าผู้กระทำความผิด จึงทำให้ผู้กระทำผิดอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ การปราบปรามจึงไม่ค่อยได้ผล

3.3.4 อิทธิพลของผู้ค้าไม้ หากเจ้าหน้าที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวก็จะถูกลอบทำร้ายหรือถูกข่มขู่จึงทำให้ไม่มีเจ้าหน้าที่ที่จะกล้าปราบปราม

3.3.5 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่หากินกับราษฎรที่บุกรุกพื้นที่ป่า โดยการข่มขู่ราษฎรให้จ่ายเงินให้เจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นการผ่อนผันให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ เป็นต้น

3.3.6 การบุกรุกอันเกิดจากนโยบายของรัฐ เช่น นโยบายการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ โดยการก่อสร้างนี้บุกรุกเข้าไปในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

4. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

4.1 ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวแออัด มีสาเหตุจากการไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้มีปริมาณเหมาะสมกับเนื้อที่การประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีอยู่ หรือเอื้อให้เกิดประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าประทับใจ

4.2 ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจาก

4.2.1 จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปกว่าพื้นที่รองรับได้ และองค์ประกอบในระบบสิ่งแวดล้อม เช่น พืชพันธุ์ สัตว์ป่า น้ำ ดิน เป็นต้น ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับคงสภาพเดิมด้วยตัวของระบบเอง

4.2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกทรุดโทรม มีสภาพและรูปลักษณะไม่น่าดูและไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามที่ควรจะเป็น เช่น ห้องสุขาไม่มีประตู เป็นต้น

4.2.3 สภาพภูมิทัศน์ซึ่งไม่ได้รับการดูแลตามความเหมาะสม เช่น การสร้างศาลาพักผ่อนบดบังทิวทัศน์น้ำตกการขาดแคลนต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นแก่สถานที่ ขยะมูลฝอย ความสกปรกของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดสร้างอย่างไม่เป็นระเบียบ เป็นต้น

4.3 ปัญหามลภาวะและผลกระทบจากการพัฒนาและกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเสียจากที่พักและร้านอาหารที่เปิดบริการนักท่องเที่ยว แต่ไม่มีมาตรการจัดสร้างบ่อพักน้ำเสีย หรือการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรง ปัญหามลพิษในอากาศ

เนื่องจากควันทนดินในลานจอดรถนักท่องเที่ยว ปัญหาคราบน้ำมันในแหล่งน้ำ ปัญหามลพิษทางเสียง เป็นต้น สาเหตุเนื่องจากการพัฒนาที่ไร้ขีดจำกัดและไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มักเกิดขึ้นในบริเวณที่มีการพัฒนาเกินขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนมากเกินกว่าที่ระบบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติจะรองรับได้ และไม่มีมาตรการจัดการเพื่อแก้ไขหรือป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น หรือแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวไม่มีมาตรการจัดการป้องกันเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

4.4 ปัญหาการพัฒนาหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากเกินไปหรือไม่เหมาะสม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยว หรือมีความต้องการที่จะรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยไม่คำนึงถึงความกลมกลืนสวยงามของสิ่งก่อสร้าง ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเมือง มากกว่าที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือชนบท ทำให้เกิดความขัดแย้งกับภูมิทัศน์ธรรมชาติโดยรอบ และอาจนำไปสู่ปัญหาความแออัด และผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมา

4.5 ปัญหาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น เต็ด ทำลายต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หินงอก หินย้อยในถ้ำ หรือลักลอบนำของป่า เช่น กล้วยไม้ ออกจากพื้นที่อนุรักษ์ การขีดเขียน ลงบนแผ่นหิน ถ้ำ ต้นไม้ต่าง ๆ การไม่รักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ทิ้งขยะมูลฝอยเรี่ยราด เป็นต้น หรือการขว้างปาขวดแก้วลงในน้ำตก ก่อให้เกิดอันตราย ความไม่สวยงามของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ไม่น่าสนใจ และไม่เหลือทรัพยากรท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมต่อไป

4.6 ปัญหาการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการบริโภค เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน หรือสมุนไพร เกินกำลังการผลิตของป่าซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาดังกล่าวมักพบเห็นในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน และชุมชนนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรที่ได้มาจากป่าเพื่อการดำรงชีวิต หรือเพื่อเป็นรายได้ในการยังชีพ แต่การใช้ประโยชน์จากป่าไม่ได้มีมาตรการหรือแนวทางที่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรดังกล่าว นำไปสู่ความเสื่อมโทรมในระยะยาว จนไม่มีสิ่งน่าสนใจในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

4.7 ปัญหาความขัดแย้งการใช้ที่ดิน เป็นปัญหาของการมีทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความต้องการในการใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ทั้งจากประชาชนท้องถิ่นหรือภาครัฐ เช่น ชายหาดสวยงามในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาเป็นโรงไฟฟ้า หรือป่าที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมสำหรับการเดินป่าศึกษาธรรมชาติถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น

สรุป

การศึกษาในบทที่ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติ และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล ผลการศึกษาตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 สรุปได้ว่า

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ การเป็นแหล่งศึกษาวิจัยเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้คนที่ไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติ การเป็นแหล่งนันทนาการเพื่อความรื่นรมย์ของประชาชน และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ในการร่วมจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ภูมิทัศน์ และความงามของธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติให้คงอยู่ตลอดไป โดยมีกฎหมายคือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นกลไกในการบริหารจัดการ

ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 สรุปได้ว่า

ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วยประชาชนขาดความสนใจ และขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขาดประสิทธิภาพธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และขาดกลไกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ปัญหาด้านกฎหมาย ประกอบด้วยปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติ ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดแผนงานในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ และปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วยการบุกรุกอันเกิดจากราษฎร การบุกรุกเนื่องจากผู้มีอิทธิพล และการบุกรุกอันเกิดจากนโยบายรัฐและการบริหารของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วยปัญหาแหล่งท่องเที่ยวแออัด ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ปัญหาการพัฒนาหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากเกินไปจนความจำเป็น ปัญหาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการบริโภค และปัญหาความขัดแย้งการใช้ที่ดิน ซึ่งจะวิเคราะห์และนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากลในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และกำหนดยุทธศาสตร์ การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

การศึกษาในบทที่ 4 จะศึกษาอยู่ในบริบทของวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐาน เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแผนปฏิรูปประเทศ โดยมีลำดับการศึกษาดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และประเมินสถานการณ์ของอุทยานแห่งชาติ
2. แนวทางการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของต่างประเทศ
3. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของไทย
4. สรุป

การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และประเมินสถานการณ์ของอุทยานแห่งชาติ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยและให้สิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยเพิ่มเติมเรื่องการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ และปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 มาตรา 50 และมาตรา 57 ได้กำหนดให้รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟูบริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้ประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ และกำหนดให้บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น การปรับปรุงพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จึงเป็นการส่งเสริมให้รัฐและประชาชนเกิดความเข้าใจกัน และร่วมมือกันในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) เน้นการสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพ ในการฟื้นตัวปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยสนธิกำลังของทุกภาคส่วนนำระบบสารสนเทศมาใช้เพื่อ

การบริหารจัดการ บังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งผลักดันแนวทางการประเมินมูลค่าของระบบนิเวศ การสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ ลดความขัดแย้งเชิงนโยบาย ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยว การประมง และวิถีชีวิตของชุมชน โดยคำนึงถึงความจำเป็นและมูลค่าในอนาคต จึงมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้เกิดความสอดคล้องมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย และการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ

การศึกษาจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากลได้มีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติเข้าร่วมหารือ ให้คำแนะนำ และได้ทำการวิเคราะห์และการประเมินสถานการณ์ เพื่อนำไปสู่การจัดการยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล โดยการวิเคราะห์ปัญหาและประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอุทยานแห่งชาติ (SWOT Analysis) มีดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ

เป็นการวิเคราะห์และประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติโดยรวม และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการบริหารจัดการ ดังตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. จำนวนและขนาดเนื้อที่อุทยานแห่งชาติโดยรวมทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์สูงมาก โดยเฉพาะขนาดเนื้อที่รวมต่อพื้นที่ประเทศมีอัตราส่วนที่สูงเป็นลำดับต้น ๆ ของโลก	1. ขนาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็ก ไม่สามารถครอบคลุมถิ่นที่อาศัยของสัตว์ขนาดใหญ่ และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้ รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่กระจายในลักษณะเป็นหย่อม ๆ จึงง่ายต่อการบุกรุกทำลาย
2. อุทยานแห่งชาติโดยรวม ครอบคลุมระบบนิเวศธรรมชาติสำคัญทุกชนิดที่ปรากฏในประเทศไทย และเป็นแหล่งทรัพยากรชีวภาพอันหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์และหายาก	2. อุทยานแห่งชาติบางแห่งเริ่มเสื่อมโทรมหรือถูกเปลี่ยนแปลงสภาพจนด้อยคุณค่าความสำคัญลง เนื่องจากการใช้เกินขีดความสามารถในการรองรับ
3. มีการจัดทำแผนการจัดการหรือแผนแม่บท รวมทั้งแผนการจัดการกลุ่มป่าเชิงระบบนิเวศ สำหรับเป็นกรอบแนวทางดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติแล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของอุทยานแห่งชาติทั้งหมด โดยครอบคลุมสาระที่จำเป็นทุกด้าน	3. นโยบายและการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยรวมไม่ต่อเนื่อง และไม่ได้นำแผนการจัดการหรือแผนแม่บทไปใช้อย่างจริงจัง

ตารางที่ 4-1 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ (ต่อ)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>4. มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบโดยตรงทั้งในระดับกรมและกระทรวง และมีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการและความรับผิดชอบ ตลอดจนมีคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในเชิงนโยบาย โดยคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยราชการอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กรมการปกครอง กรมที่ดิน กรมประมง เป็นต้น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุทยานแห่งชาติจากภาคส่วนต่าง ๆ</p>	<p>4. ขาดการติดตามประเมินความคุ้มค่าและผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ในอุทยานแห่งชาติ นอกจากนี้กระบวนการจัดการ และ ระบบติดตามผล ยังไม่มีประสิทธิภาพ</p>
<p>5. มีหน่วยงานตามโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ และมีงบประมาณสำหรับพัฒนางาน</p>	<p>5. การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการและการตัดสินใจไม่ถูกนำมาใช้งาน</p>
<p>6. มีพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เป็นกฎหมายหลักในการประกาศจัดตั้ง คุ่มครองระบบนิเวศ และควบคุมการใช้ประโยชน์</p>	<p>6. การบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพ และบทลงโทษทางกฎหมายไม่สะท้อนสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน รวมทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่ยังขาดความเข้าใจในตัวบทกฎหมาย</p>
<p>7. มีเงินรายได้เพื่อบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติเพื่อใช้สนับสนุนการดำเนินงานในกรณีที่ไม่มียกงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ</p>	<p>7. การจัดสรรงบประมาณปกติไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับปริมาณงานที่ได้รับ และกระบวนการจัดสรรงบประมาณและเงินรายได้หลายขั้นตอนไม่ทันต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน</p>
<p>8. บุคลากรมีความเข้มแข็ง มีประสบการณ์ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจ</p>	<p>8. ระบบการบริหารบุคคลไม่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการ รวมทั้งนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้น้อย นอกจากนี้ระบบการพัฒนาบุคลากรยังไม่เพียงพอและไม่ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตลอดจนไม่เกิดการทำงานเป็นทีม</p>
<p>9. มีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในระดับสากล</p>	<p>9. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ระบบสื่อความหมายไม่สอดคล้องกับการจัดการเชิงระบบนิเวศและความต้องการของนักท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 4-1 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ (ต่อ)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
	<p>10. ระบบการจองที่พัก การบริการที่พัก และการบริการด้านกิจกรรมนันทนาการยังไม่เต็มศักยภาพ รวมทั้งไม่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ</p> <p>11. เทคโนโลยีการสื่อสารระยะไกล และอุปกรณ์ประเภทอื่นมีไม่เพียงพอ ไม่มีประสิทธิภาพ และขาดการบำรุงรักษา</p> <p>12. ระบบการจัดการความรู้และการถ่ายทอดไม่ได้รับการส่งเสริมและเผยแพร่ หลักวิชาการ การแบ่งเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ (Zoning) นำไปสู่การปฏิบัติได้น้อยมาก</p> <p>13. แนวเขตอุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากมีหลายหน่วยงานต่างจัดทำแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้ไม่มีเอกภาพ ส่งผลให้การรับรองแนวเขตยังไม่เสร็จสิ้น แม้ว่าจะมีแผนที่ one map</p>

2. สภาพแวดล้อมภายนอกอุทยานแห่งชาติ

เป็นการวิเคราะห์และประเมินโอกาสและข้อจำกัดหรือภัยคุกคามของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการเมือง สภาพเศรษฐกิจ สังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยว และกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ดังตารางที่ 4-2

ตารางที่ 4-2 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกอุทยานแห่งชาติ

โอกาส	ข้อจำกัด / ภัยคุกคาม
<p>1. ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เอื้อต่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ</p> <p>2. รัฐธรรมนูญ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ</p>	<p>1. การบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติของประชาชน ผู้ประกอบการบางส่วน ก่อให้เกิดผลกระทบหรือสร้างความเสื่อมโทรมแก่ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ</p> <p>2. ขาดการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติอย่างเป็น</p>

ตารางที่ 4-2 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกอุทยานแห่งชาติ (ต่อ)

โอกาส	ข้อจำกัด / ภัยคุกคาม
<p>3. หน่วยงานภายนอก เช่น ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด สื่อมวลชน เป็นต้น ให้มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ งบประมาณการดำเนินการ</p> <p>4. กระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยตื่นตัวสูง</p> <p>5. มีวัฒนธรรมประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>6. มีองค์กรต่างประเทศให้การสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติหลายด้าน เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศเยอรมัน (GIZ) เป็นต้น</p>	<p>ระบบตามหลักเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้นำเสนอของบประมาณในการลงทุนสำหรับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวและการศึกษาหาความรู้ของประชาชน</p> <p>3.1 หน่วยงานบางหน่วยของรัฐยังให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพนักท่องเที่ยว</p> <p>3.2 นโยบายของรัฐบาลบางโครงการยังขัดแย้งกับการอนุรักษ์ โดยการส่งเสริมการปลูกพืชเกษตรต่าง ๆ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง เป็นต้น</p> <p>3.3 กฎหมายอื่นบางฉบับขัดแย้งกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ เช่น สัมปทานรังนก</p> <p>4. ผู้ประกอบการมุ่งผลประโยชน์มากกว่าการอนุรักษ์ รวมทั้งประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการยังขาดการเรียนรู้และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ตลอดจนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีน้อย</p> <p>5. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ปะการังฟอกขาว การกัดเซาะชายฝั่ง น้ำท่วมดินถล่ม เป็นต้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเสื่อมโทรม</p> <p>6. ได้รับอิทธิพลจากหน่วยงานภายนอก เช่น นักการเมืองระดับท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ สื่อมวลชน ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ</p>

ตารางที่ 4-2 การวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกอุทยานแห่งชาติ (ต่อ)

โอกาส	ข้อจำกัด / ภัยคุกคาม
7. มีแนวทางการพัฒนาร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ	7. ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกันในการแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติยังมีน้อย
8. มีโอกาสในการขยายพื้นที่ปลูกป่า	

อย่างไรก็ดี ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทั่วไป ซึ่งมีสาเหตุมาจากความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ระบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวยังไม่มีประสิทธิภาพ การจัดเก็บและกำจัดขยะ และปัญหาด้านบุคลากรและงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ รัฐต้องกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น ปรับขึ้นค่าธรรมเนียมการเข้าใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติให้เหมาะสม และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บและกำจัดสิ่งปฏิกูลให้ถูกต้องเหมาะสมตามวิธีการ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อม มาตรการทั้งหลายดังกล่าวมานี้จะเป็นการสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ และการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ เป็นการยกระดับอุทยานแห่งชาติของไทยไปสู่สากลสามารถรองรับนักท่องเที่ยวนานาชาติจากทั่วโลก

ในเบื้องต้นสามารถกำหนดแนวทางทั่วไปที่จะแก้ไขปัญหามหาในอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ การเสริมสร้าง การอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การสร้างองค์ความรู้ และนำข้อมูลทางวิชาการมาเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะต้องสร้างความตระหนัก และเสริมความรู้ที่เหมาะสมสำหรับภาครัฐ ผู้ประกอบการ ประชาชน และนักท่องเที่ยว รวมถึงสร้างกลไกการบริหารจัดการองค์การภายในกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชให้มีระบบการบริหารงานและการจัดการทั่วไปที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล ปรับปรุงนโยบาย แผนงาน และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอต่อความต้องการ

ดังนั้น จะเห็นว่าในระบบการบริหารจัดการอุทยานชาตินั้น จำเป็นต้องให้ทุกภาคส่วนมีหน้าที่ร่วมกันบริหารจัดการอย่างมีระบบ เพราะหากมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีบุคลากรที่มีความรู้ และมีคุณภาพ ย่อมทำให้บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อภาครัฐและประชาชน เมื่อไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม และให้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการจำกัดแต่เพียงหน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียว ย่อมทำให้ส่งผลเสียต่อการบริหารจัดการที่ไม่ครอบคลุมทั่วถึง โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐที่มีข้อจำกัดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอัตรากำลังพนักงานเจ้าหน้าที่ต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือจำนวนงบประมาณที่มีจำนวนจำกัดและต้องจัดสรรไปดำเนินการภารกิจของรัฐด้านอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้ ทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญและมีศักยภาพสูง หากมีการร่วมมือร่วมใจกัน โดยไม่ต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดเรื่องจำนวนคนหรือ

งบประมาณ อีกทั้งประชาชนทุกคนมีความผูกพันแบบพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด ย่อมต้องการที่จะคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มียุ่ต่อไป แต่ด้วยข้อจำกัดของกฎหมายที่ไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้ประชาชน ถอยห่างจากความคิดที่จะคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงาน ภาครัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียวเท่านั้น จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระทบต่อ การบริหารจัดการที่ขาดการสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งเป็นกลไกขั้นพื้นฐานที่สำคัญสู่การบูรณาการ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันอย่างยั่งยืน ดังนั้น รัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการให้ข้อคิดเห็นแนะนำและบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง และให้ผู้แทนชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ ควรเพิ่มพีดาน โทษตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติให้สูงขึ้นและให้รางวัลนำจับ ตลอดจนปรับแก้บทบัญญัติให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยให้สามารถออกกฎกระทรวงกำหนดรูปแบบความผิดใหม่ ๆ ได้ นอกจากนี้ ควรมีการรวบรวมกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้บังคับแก่อุทยานแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องให้เป็น หมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการใช้บังคับ และเป็นการแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนและกระจัดกระจายของ กฎหมายในการแก้ไขปัญหา รัฐควรใช้มาตรการป้องกันโดยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่เยาวชนและแทรกเข้าไปในระบบการศึกษา ควรจัดให้มีการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวก่อนเข้าอุทยานแห่งชาติทุกครั้ง นอกจากนี้ ควรใช้มาตรการส่งเสริมให้ ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ และจัดตั้งพื้นที่แนวกันชนป่าอนุรักษ์เพื่อ พัฒนาเป็นป่ากันชนในอนาคต

แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของต่างประเทศ

การจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากประเทศไทยได้ใช้กรอบแนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ ดังนั้น ในการศึกษาจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติ สู่สากลจึงใช้แนวทางการจัดการของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของโลก คือ เยลโลว์สโตน (Yellowstone) ในปี 2415 โดยรัฐสภาได้สถาปนาพื้นที่มากกว่า 12.5 ล้านไร่ เป็น “อุทยานสาธารณะ หรือพื้นที่ที่รื่นรมย์เพื่อประโยชน์และความเพลิดเพลินของประชาชน : a public park or pleasuring ground for the benefit and enjoyment of the people” และอีก 44 ปีต่อมา คือในปี 2459 รัฐสภาได้จัดตั้ง “กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา” (The National Park Service) ขึ้นโดยสังกัด กระทรวงมหาดไทย

นโยบายการจัดการในกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน โดย นาย แฟรงคลิน เค. เลน (Franklin K. Lane) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในจดหมายฉบับหนึ่ง ที่มีไปยัง นาย สตีเฟน ที. มาเธอร์ (Stephen T. Mather) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาคนแรก เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2461 เป็นมรดุพจน์ที่ยังคงไว้ชั่วงกาลนาน (An Enduring Message) ว่า “นโยบายด้านการบริหารควรยึดมั่นต่อหลักการกว้าง ๆ สามประการในกฎหมายก่อตั้งกรมอุทยานแห่งชาติ

สหรัฐอเมริกา ปี 1916 ประการแรก คือ อุทยานแห่งชาติต้องได้รับดูแลรักษาไว้โดยมิให้บอบช้ำอย่างแท้จริง เพื่อการใช้ประโยชน์ของอนุชนในอนาคต พร้อมกับเหล่าผู้ที่อยู่ ณ กาลเวลานี้ของเรา ประการที่สอง คือ อุทยานแห่งชาติได้รับการจัดไว้ต่างหากเพื่อการใช้ประโยชน์ การชื่นชม สุขภาพ และความเพลิดเพลินของประชาชน และประการที่สามคือ ผลประโยชน์ของชาติต้องอยู่เหนือการตัดสินใจทั้งปวงที่กระทบกิจการของสาธารณะหรือบุคคลในอุทยานแห่งชาติ”

อุทยานแห่งชาติในสหรัฐอเมริกายังคงมีวิวัฒนาการและเจริญก้าวหน้าอยู่เรื่อยไป ในอนาคตจะยังมีพื้นที่อุทยานแห่งใหม่จะได้รับการเพิ่มเติมไว้ และพื้นที่เหล่านั้นจะมีเหตุผลในการผนวกเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับอุทยานแห่งชาติเดิมที่จัดตั้งอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อการผนวกพื้นที่ของตนไว้ในระบบอุทยานแห่งชาติ หลักการที่ท่านรัฐมนตรี เชน ได้กล่าวไว้ยังคงเหตุผลอย่างมูลฐาน และหลักการเหล่านั้นยังช่วยเตือนความทรงจำที่เป็นประโยชน์ที่จำเป็นสำหรับข้อผูกมัดที่คำจูนการคุ้มครองทรัพยากรอุทยานแห่งชาติ เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้ความรื่นรมย์กับอนุชนรุ่นหลังต่อไป

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการ “ระบบอุทยานแห่งชาติ” (The National Park System) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 84.4 ล้านเอเคอร์ หรือ 338,000 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่มากกว่า 4.3 ล้านเอเคอร์ หรือ 17,000 ตารางกิโลเมตร เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ปัจจุบันสหรัฐอเมริกามีหน่วยต่าง ๆ อยู่ในระบบอุทยานแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 417 แห่ง หน่วยแต่ละแห่งได้รับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ (National Park) ซึ่งมีจำนวน 59 แห่ง นอกจากนั้นมีอนุสรณ์สถานแห่งชาติ (National Monument) เขตสงวนแห่งชาติ (National Preserve) ชายทะเลสาบแห่งชาติ (National Lakeshore) ชายฝั่งทะเลแห่งชาติ (National Seashore) แม่น้ำที่มีทิวทัศน์สวยงามแห่งชาติ (National Wild and Scenic River) เส้นทางเดินป่าแห่งชาติ (National Trail) แหล่งประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Site) อุทยานทางทหารแห่งชาติ (National Military Park) สมรภูมิแห่งชาติ (National Battlefield) อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historical Park) พื้นที่นันทนาการแห่งชาติ (National Recreation Area) อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National Memorial) และอุทยานข้างทางหลวงแห่งชาติ (National Parkway) ทั้งนี้ รัฐสภาได้ประกาศไว้ในกฎหมายอำนาจหน้าที่ทั่วไปเกี่ยวกับระบบอุทยานแห่งชาติ ปี 2513 (National Park System General Authorities Act of 1970) ว่า “พื้นที่ที่จะผนวกไว้ในระบบอุทยานแห่งชาติจะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นมรดกที่โดดเด่นระดับชาติ”

กฎหมายที่ใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยทั่วไป (The Laws Generally Governing Park Management) เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายจัดตั้งกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ปี 2459 (NPS Organic Act of 1916) และกฎหมายอำนาจหน้าที่ทั่วไปของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ปี 2513 (NPS General Authorities Act of 1970) รวมถึงฉบับแก้ไขเพิ่มเติมปี 2521

แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของพลเมือง

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกามีการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยอยู่บนหลักการการดูแลรักษาทรัพยากรที่เป็นมรดกของชาติ บนความเชื่อมั่นในความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกากับสังคมชาวอเมริกัน การมีส่วนร่วมของพลเมืองช่วยสร้างและการค้าจูนความสัมพันธ์กับอุทยานแห่งชาติ โดยมีการสื่อสารทั้งสองทางต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของพลเมืองเกิดขึ้นในหลายระดับ เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจและความสัมพันธ์ของทรัพยากร

และคุณค่าอุทยานแห่งชาติ ช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้กับกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาต่อความเป็นผู้พิทักษ์ทรัพยากรที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ

2. การเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อม

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมทั้งด้านการจัดทำนโยบาย การวางแผน การบริหารจัดการ การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดการความเป็นธรรมชาติดั้งเดิม การสื่อความหมาย การออกแบบ การก่อสร้าง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการผู้มาเยือน โดยอยู่บนหลักการการจัดการอุทยานแห่งชาติและการดำเนินงานเชิงธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องมีความพร้อมตั้งแต่แนวความคิดในการทำงาน การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการเงิน ตลอดจนจนถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3. การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกามีหลายระดับ ซึ่งได้แก่ พนักงานอุทยานแห่งชาติ อาสาสมัคร ผู้รับเหมา ลูกจ้างผู้รับสัมปทาน เจ้าหน้าที่ฝึกงาน และผู้ร่วมงานต่าง ๆ โดยกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ดังนี้

3.1 การฝึกอบรม

เพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ให้กับเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน การวางแผน ทั้งนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาพนักงานจะเชื่อมโยงกับเป้าหมายหลักและผลตอบแทนสูงสุดขององค์กร พนักงานจะมีโอกาสที่จะเพิ่มพูนประสบการณ์ของตนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และมีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของตนโดยได้รับการศึกษาต่อเนื่องจากระดับการศึกษาเดิม การสัมมนา การฝึกอบรม การสอน การเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเชิงวิชาการ หรืออื่น ๆ ที่สนับสนุนโดยสถาบันการศึกษา กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะดำเนินโครงการฝึกอบรมแบบองค์รวมแก่พนักงานในทุกสายการปฏิบัติงาน โดยตั้งเป้าหมายว่าเจ้าหน้าที่ต้องมีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่ทันสมัยและดีที่สุดในด้านสื่อความหมายและคุ้มครองทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติ

3.2 การสร้างความเป็นผู้นำ

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาพัฒนาการสนับสนุนความเป็นผู้นำในอนาคตเป็นยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่มีศักยภาพหลากหลายที่จะรับหน้าที่ด้านความเป็นผู้นำ กระบวนการนี้จะเป็นความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสีย สถาบันผลิตแรงงานหรือสถาบันการศึกษา เพื่อฝึกอบรมพนักงานให้ตรงกับความต้องการหรือความสามารถพิเศษด้านความเป็นผู้นำ หลักสูตรเหล่านี้มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะดำเนินการตามแผนการฝึกอบรมและการพัฒนาการจัดการให้กับเจ้าหน้าที่ในสาขาวิชาการ ให้มีประสบการณ์ มีโอกาสความก้าวหน้า กระทั่งมีคุณสมบัติที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งด้านการจัดการ รวมถึงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ

3.3 การวางแผนด้านอัตรากำลัง

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาดำเนินกระบวนการวางแผนด้านอัตรากำลังเพื่อประเมินอัตรากำลัง จำแนกความต้องการกำลังพลในแต่ละสาขาของงาน ประเมินแนวโน้มในปัจจุบันและอนาคต พัฒนายุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อแก้ไขช่องว่างด้านความสามารถ กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน

การปฏิบัติงานที่ดีที่สุด และพัฒนาแผนที่จะทำให้กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาบรรลุพันธกิจและเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการสร้างความเป็นผู้นำ

3.4 ความปลอดภัยและสุขภาพของพนักงาน

ความปลอดภัยและสุขภาพของพนักงาน ผู้รับเหมา อาสาสมัคร และประชาชน เป็นหัวใจอันทรงคุณค่ากรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ซึ่งคำนึงถึงการคุ้มครองรักษาชีวิตมนุษย์ โดยพนักงานทุกคนได้รับการฝึกอบรมและได้รับความรู้ว่าจะปฏิบัติงานของตนให้ปลอดภัยได้อย่างไร และจัดหาเสื้อผ้า วัสดุ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานให้มีความเสี่ยงน้อยที่สุด

3.5 ความหลากหลายของแรงงาน

เนื่องจากสหรัฐอเมริกามีประชากรที่หลากหลายเชื้อชาติ กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะดำเนินการเพื่อเพิ่มพูนความตระหนักสาธารณะของโอกาสการจ้างงาน และพัฒนาความเป็นผู้ร่วมงานกับประชากรและองค์กรที่หลากหลายตามจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงความหลากหลายของแรงงานให้ดีขึ้น

4. การจัดให้มีอาสาสมัครในอุทยานแห่งชาติ

พลเมืองอเมริกันผู้ที่มีได้รับการจ้างได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนต่อกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกามากขึ้นเรื่อยๆ ในการคุ้มครองทรัพยากรและคุณค่าอุทยานแห่งชาติ ปรับปรุงการบริการแก่สาธารณชน สร้างความผูกพันกับสาธารณชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งเอื้ออำนวยโอกาสให้สาธารณชนเรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ อาสาสมัครจะได้รับการคุ้มครองความรับผิดชอบส่วนบุคคล และค่าชดเชยการบาดเจ็บจากการทำงาน รวมทั้งอาจได้รับชดเชยค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายแรงงาน หรือกระบวนการจัดทำนโยบาย หรือเข้าแทนที่ตำแหน่งพนักงานของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา อาสาสมัครอาจปฏิบัติหน้าที่ที่เต็มไปด้วยอันตราย ในกรณีที่มีทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น อาสาสมัครจะได้รับการยอมรับโดยปราศจากการพิจารณาเชื้อชาติ หลักความเชื่อในทางศาสนา อายุ เพศ สีดวง สัญชาติ ความพิการ หรือการแสดงออกทางเพศ และมีสิทธิในบ้านพักของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา

5. การจัดการสารสนเทศ

อนาคตของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาและอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งและขึ้นกับความสามารถในการจัดการและเผยแพร่สารสนเทศในวงกว้างระยะยาว มีการจัดการทรัพยากรสารสนเทศด้านอิเล็กทรอนิกส์ต้นฉบับและโสตทัศนูปกรณ์ รวมถึงภาพนิ่ง เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ ดูแลขีดความสามารถด้านอินเทอร์เน็ต ควบคู่กับการรักษาความมั่นคงด้านสารสนเทศ ดำเนินการระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems : GIS) ความเข้าใจและการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาติ และความสามารถในการเข้าถึง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 การเผยแพร่สารสนเทศ

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกามีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับระบบอุทยานแห่งชาติ มรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกาที่พบอยู่ในอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งประสบการณ์และคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ สารสนเทศส่วนใหญ่ที่มีการแบ่งปันกับสาธารณชนกันนั้นได้ถือว่าเป็นสาธารณสมบัติ ยกเว้นกรณีที่เปิดเผยแล้วทำให้ทรัพยากร

อุทยานแห่งชาติอยู่ในอันตราย หรือมีข้อตกลงกับผู้บริจาค หรือละเมิดกฎหมาย หรือมีข้อกำหนดให้ถือเป็นความลับเฉพาะ

5.2 สารสนเทศซึ่งมีเจ้าของ

ในกรณีที่การผลิตหรือการเข้าถึงสิทธิ์ผลงานใหม่ ได้แก่ ภาพ การออกแบบกราฟฟิก ตราสัญลักษณ์ งานเขียน เว็บไซต์ หรือสารสนเทศซึ่งมีเจ้าของอื่น ๆ ด้วยการเข้าถึงสิทธิ์โดยการบริจาค ความเป็นผู้ร่วมงาน หรือวิธีทางอื่น ๆ กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะถือกรรมสิทธิ์อย่างเหมาะสม และหากมีความจำเป็นต้องนำออกจำหน่าย กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะเคารพสิทธิของเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่จะควบคุมว่าผลงานของตนจะถูกใช้ประโยชน์อย่างไร และให้สอดคล้องกับมาตรฐานการใช้ประโยชน์ที่ยุติธรรม ในกรณีที่สารสนเทศหรือผลงานต่าง ๆ มิได้รับอนุญาตให้มีการเผยแพร่

5.3 การถือเป็นคนละความลับเฉพาะด้านสารสนเทศ

ถึงแม้ว่าเป็นนโยบายกรมอุทยานแห่งชาติโดยทั่วไปในการเผยแพร่สารสนเทศ แต่การเอื้อประโยชน์ด้านสารสนเทศเกี่ยวกับที่ตั้งทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติบางครั้งอาจทำให้ทรัพยากรเสี่ยงต่อการอันตราย ถูกขโมย หรือทำลาย ยกตัวอย่าง ถ้า แหล่งโบราณคดี สารสนเทศชนเผ่า ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ ข้อมูลบุคลากร การเงิน และการบังคับใช้กฎหมายบางเรื่อง เป็นตัวอย่างสารสนเทศที่อาจไม่เหมาะสมที่จะเผยแพร่ต่อสาธารณชน

5.4 สารสนเทศสาธารณะและสื่อสัมพันธ์

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะเผยแพร่สารสนเทศที่ทันเวลาและชัดเจนต่อสาธารณชนและสื่อ โดยสอดคล้องกับกฎหมายที่สามารถปฏิบัติได้ มีการแจ้งให้สาธารณชนทราบเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินการในอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมที่อาจเกิดผลกระทบต่อผู้มาเยือนและชุมชนใกล้เคียง

6. การเปิดโอกาสในการเข้าถึงของผู้พิการ

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะพยายามสร้างสาธารณูปการ โครงการการบริการ การจ้างงาน และโอกาสการทำงานสำคัญที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้แก่ประชาชนทั้งหมด รวมถึงเหล่าผู้พิการ นโยบายนี้เอื้อต่อการเข้าถึงสาธารณชนอย่างกว้างขวางที่สุด หลักการคือผู้พิการควรจะสามารถเข้าร่วมในโครงการ กิจกรรม และโอกาสการจ้างงานเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ให้ความสำคัญกับโครงการที่มีการเลือกสรรวิธีการเอื้ออำนวยความสามารถในการเข้าถึงสาธารณูปการ โครงการ หรือการบริการที่พิเศษแยกต่างหาก หรือเป็นทางเลือกจะจัดให้ในกรณีที่สิ่งที่มีอยู่ไม่สามารถเข้าถึงได้

7. ความรับผิดชอบด้านการจัดการ

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องรับผิดชอบต่อคุณภาพและช่วงเวลาที่เหมาะสมของการดำเนินโครงการใดๆ ผลที่ได้รับ การควบคุมค่าใช้จ่าย การลดผลกระทบจากการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ความซื่อสัตย์และสอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวความคิดในเรื่องความรับผิดชอบด้านการจัดการจะถูกนำไปใช้ในทุกยุทธศาสตร์ แผน แนวทาง และวิธีการปฏิบัติที่ควบคุมดูแลโครงการและการปฏิบัติงานทั่วทั้งกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ดังนั้น โครงการต่าง ๆ จะต้องบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ ทรัพยากรต่าง ๆ ถูกใช้อย่างสอดคล้องกับพันธกิจกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา โครงการ

และทรัพยากรต่าง ๆ ได้รับการจัดการเพื่อป้องกันความสูญเปล่า กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ได้รับการปฏิบัติตาม และมีการเผยแพร่ คู่มือรายงานและใช้ประโยชน์สารสนเทศที่เชื่อถือได้และถูกเวลา

8. ความยั่งยืนด้านการเงิน

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา มีความมุ่งมั่นพิทักษ์รักษากองทุนและบริการ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงรายได้จากนันทนาการ สัมปทาน และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนด้านการเงินและความช่วยเหลือจากสมาคม กลุ่ม องค์กร หรืออาสาสมัครต่าง ๆ กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาดำเนินการจัดการเพื่อให้บรรลุความยั่งยืนด้านการเงิน ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เพื่อให้บรรลุประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การใช้ประโยชน์ เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเต็มที่ การคาดการณ์และการแปลงความสามารถในการหาทุนด้วยการดำเนิน ธุรกิจที่ยอมรับได้ การตัดสินใจด้านงบประมาณในปีต่อไปจะมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในการ วางแผนและกระบวนการอื่น ๆ การมีหลักการว่าค่าใช้จ่ายด้านการพัฒนาและการดำเนินงานด้าน สาธารณูปการทั้งระยะสั้นและระยะยาวจะเป็นปัจจัยในการวางแผนโครงการและกระบวนการ คัดเลือกโครงการ การใช้กระบวนการตัดสินใจโดยยึดหลักคุณค่า เช่น การวิเคราะห์คุณค่า การวางแผน สินทรัพย์ต้นทุน การวิเคราะห์ความคุ้มค่า การประเมินค่าใช้จ่ายตามอายุการใช้งาน การวิเคราะห์ความเสี่ยง การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเป็นเจ้าของ การเชื่อมโยงองค์ประกอบ การดำเนินการจัดการ เพื่อให้บรรลุและการรักษาความยั่งยืนด้านการเงิน การยึดมั่นในการบำรุงรักษา และการจัดการเชิงรุกที่ปกป้องความเสี่ยงของทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติและสาธารณูปการต่าง ๆ โดยการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงด้านความปลอดภัยด้านการบำรุงรักษาและการฟื้นฟู

9. สาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวก

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะจัดให้มีสาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวก ของผู้มาเยือนตามความจำเป็น เหมาะสม และสอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร สาธารณูปการจะกลมกลืน กับทรัพยากร สอดคล้องกับกระบวนการทางธรรมชาติ มีสุนทรียภาพ มีการใช้พลังงานทดแทน และน้ำอย่างคุ้มค่า มีการออกแบบอย่างเป็นสากล และเป็นที่ยังพอใจของทุกภาคส่วน แสดงให้เห็น ภาวะผู้นำด้านสิ่งแวดล้อม โดยการรวมการปฏิบัติที่ยั่งยืนให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อให้การวางแผน การออกแบบ การเลือกที่ตั้ง การก่อสร้าง และการบำรุงรักษาปฏิบัติได้ในขอบเขตสูงสุด

10. แผนงานและงบประมาณ

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาดำเนินการปรับปรุงการจัดทำงบประมาณและ กระบวนการรายงานด้านการบัญชีและการเงินอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ สินทรัพย์ด้วยความโปร่งใส เป้าหมายของการดำเนินการ คือ การใช้งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์ของอุทยานแห่งชาติหรือพันธกิจกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา การใช้งบประมาณ อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใสและมีประสิทธิผล การขอใช้งบประมาณของอุทยานแห่งชาติมีความน่าเชื่อถือ ใ้วางใจ มีงบประมาณและบุคลากรเพียงพอที่จะอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรที่อุทยานแห่งชาติ รับผิดชอบ

11. ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาได้ร่วมมือกับบุคคล องค์กร องค์กรปกครอง หน่วยงาน ภาครัฐ และท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐบาลอื่น ๆ ในการดำเนินการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการด้านการศึกษา

การบริการผู้มาเยือน การสาธิตความเป็นอยู่ทางประวัติศาสตร์ การปฏิบัติการค้นหาและช่วยชีวิต การระดมทุน การฟื้นฟูแหล่งอาศัย การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทางวิชาการ การจัดการระบบนิเวศ และเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการได้สร้างประโยชน์อย่างเหลือคณานับให้แก่กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาและระบบอุทยานแห่งชาติสืบต่อไปในอนาคต เพราะว่าประชาชนได้ผูกพันอย่างเข้มแข็งมากขึ้นกับอุทยานแห่งชาติในการช่วยอนุรักษ์ในระยะยาว โดยภาคส่วนเหล่านั้นต้องไม่มีพฤติกรรม ละเมิดกฎหมายหรือมาตรฐานทางจริยธรรม สะท้อนพันธกิจและภาพลักษณ์ของกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาในทางที่เสียหาย และแสดงนัยหรือบ่งชี้ความไม่เต็มใจลักษณะการทำงานของราชการ

12. การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับชนเผ่า

12.1 ความสัมพันธ์กับชนเผ่าอินเดียนแดงอเมริกัน

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งับชนเผ่าอินเดียนแดงอเมริกัน มีความเคารพหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายต่อชนเผ่าอินเดียนแดงอเมริกัน ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐ สนธิสัญญา กฎหมาย และคำพิพากษาของศาล ในฐานะที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพบุรุษของชนเผ่าอินเดียนแดงอเมริกัน ทรัพยากรที่อุทยานแห่งชาติคุ้มครองที่ตั้งถิ่นฐาน และทิวทัศน์มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับชนเผ่า กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจึงมุ่งมั่นสร้างความสัมพันธ์ที่เปิดโอกาส ร่วมมือกับชนเผ่าอินเดียนแดงอเมริกัน เพื่อช่วยเหลือให้ชนเผ่าต่าง ๆ ดูแลรักษาการประกอบพิธีทางวัฒนธรรมและทางจิตวิญญาณ เพิ่มพูนความเข้าใจประวัติศาสตร์และความสำคัญของการตั้งถิ่นฐานรวมทั้งทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ โดยดำเนินการภายใต้ข้อบังคับต่าง ๆ ของอำนาจหน้าที่ทางกฎหมาย ดังนี้

12.1.1 ความสัมพันธ์ในระดับองค์กรปกครองกับองค์กรปกครอง

กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะดำรงรักษาความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองชนเผ่าที่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแล้ว โดยเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะทำงานโดยตรงกับเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองชนเผ่า ในกรณีแผนหรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจกระทบผลประโยชน์ของชนเผ่าโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือกระทบพื้นที่ใช้ประโยชน์ตามประเพณี ดังเช่น สถานที่สักการะ

12.1.2 การปรึกษาหารือ

การปรึกษาหารือ ทั้งที่ริเริ่มโดยชนเผ่าหรือกรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา จะเป็นไปด้วยความเคารพอำนาจอธิปไตยชนเผ่า ความเป็นส่วนตัวและการถือเป็นคนละเฉพาะของสารสนเทศบางประเภท สารสนเทศที่อ่อนไหวในแง่วัฒนธรรมจะมีการเก็บและบันทึกตามความจำเป็นเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจด้านการจัดการที่ดี

12.1.3 ทรัพยากรที่อยู่ในความพิทักษ์ของชนเผ่า

กิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ บางครั้งอาจกระทบทรัพยากรที่อยู่ในความพิทักษ์ของชนเผ่า ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สงวนไว้สำหรับชนเผ่าอินเดียนแดงโดยผ่านสนธิสัญญา กฎหมาย คำพิพากษาศาล คำสั่งบริหาร ซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยข้อบังคับที่อาศัยความไว้วางใจของประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งของสหรัฐ ในการดำเนินการ กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาต้องระบุและประเมินผลกระทบด้วยการปรึกษาหารือกับชนเผ่า และมีการแถลงในการ

วางแผน การตัดสินใจ และเอกสารการปฏิบัติงาน รวมทั้งจะปรึกษากับสำนักกิจกรรมอินเดียแดง (Bureau of Indian Affairs) สำนักงานอัยการ หรือสำนักงานอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

12.2 ความสัมพันธ์กับชาวฮาวายพื้นเมือง ชาวเกาะแปซิฟิก และเกาะแคริบเบียน
กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ในฮาวาย เกาะกวม เครื่องจักรภาพหมู่เกาะนอร์ทเทิร์นมารินา ซามัวอเมริกัน เปอร์โตริโก และหมู่เกาะเวอร์จิน โดยดำเนินการร่วมมือกับชนพื้นเมืองผู้ซึ่งมีหมู่เกาะดังกล่าวเป็นบ้านเกิดตั้งแต่บรรพบุรุษ กรมอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาจะทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่อาจมีการระบุไว้ในกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ของอุทยานแห่งชาติในเกาะเหล่านี้ และต่อชาวฮาวายพื้นเมืองในกฎหมายการคุ้มครองและการส่งกลับไปสู่หลุมฝังศพของชาวอเมริกันพื้นเมือง (Native American Graves Protection and Repatriation Act) และกฎหมายการดูแลรักษาประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Preservation Act)

การจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และมีเทคโนโลยีทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจของโลก เป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้จากปริมาณป่าไม้ที่มีแนวโน้มคงที่และเพิ่มขึ้น จำนวนอุทยานแห่งชาติที่มีความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์เป็นจำนวนมาก ญี่ปุ่นมีแนวคิดและนโยบายในการพัฒนาประเทศควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล การควบคุม คุ้มครอง และรักษาทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติ จะอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 1957 (Natural Parks Law C.E. 1957) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองพื้นที่ที่มีความสวยงามของทิวทัศน์ทางธรรมชาติ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ตลอดจนถึงการสนับสนุนด้านสุขภาพ นันทนาการ และวัฒนธรรมของประชาชน

การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติในประเทศญี่ปุ่น อาจจะมีการประกาศเขตทับพื้นที่ที่มีประชาชนถือครองที่ดินอยู่ก่อนแล้วก็ได้ ทั้งนี้ ในพื้นที่ดังกล่าวจะยังคงให้ประชาชนมีเอกสารสิทธิ์ถือครองพื้นที่ได้ดังเดิม แต่จะมีการกำหนดกิจกรรมที่อนุญาตให้ดำเนินการได้ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับระดับของการปกป้องหรือความสำคัญของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ในพื้นที่ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติจะยังคงอนุญาตให้ทำการเกษตรบางประเภทได้ ในขณะที่ห้ามการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

การจัดการอุทยานแห่งชาติของสาธารณรัฐเกาหลีใต้

สาธารณรัฐเกาหลีใต้เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในประเทศที่มีระบบอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการควบคุม สงวนและคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยได้มีการตราบัญญัติอุทยานทางธรรมชาติ ค.ศ. 1980 (Natural Parks Act C.E. 1980) และได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลายครั้ง เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประเทศ ซึ่งครั้งล่าสุดที่มีการปรับปรุงแก้ไข คือ ค.ศ. 2008 โดยวัตถุประสงค์ของบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ ทิวทัศน์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นต้น และเพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยบัญญัตินี้ได้ชื่อว่าเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงการกำหนดเกี่ยวกับการประกาศจัดตั้งการอนุรักษ์ และการจัดการของอุทยานทางธรรมชาติ

การจัดการอุทยานแห่งชาติของสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน)

เนื่องจากสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) เคยเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน จึงได้รับอิทธิพลทางด้านความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติของสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ได้สถาปนาเป็นเอกเทศจากสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว ก็ยังให้ความสำคัญกับการควบคุม คุ้มครอง และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ได้มีกฎหมายอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 2011 (National Park Law C.E. 2011) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทัศนียภาพทางธรรมชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชของอุทยานแห่งชาติ หมายรวมถึงอุทยานทางประวัติศาสตร์ และจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่ประชาชนและพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์กฎหมายอุทยานแห่งชาติ

การจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศออสเตรเลีย

เนื่องจากออสเตรเลียนั้นมีขนาดใหญ่ พื้นที่ต่าง ๆ มีสภาพที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก จึงทำให้ออสเตรเลียมีทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่อุดมสมบูรณ์อยู่เป็นจำนวนมาก และเนื่องจากมีสภาพเป็นเกาะและเป็นแผ่นดินที่เก่าแก่ จึงทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากดินแดนอื่น ๆ บรรดาสัตว์พืช และภูมิทัศน์ในประเทศล้วนมีอายุมากกว่าพันปีและมีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีพันธุ์ไม้ดอก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลื้อยคลาน ปลาและนกที่มีสายพันธุ์แตกต่างกันจำนวนมาก

ระบบนิเวศของออสเตรเลียอุดมสมบูรณ์มาเป็นเวลากว่า 50,000 ปี มีสัตว์ที่มีสายพันธุ์แตกต่างกันจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศเกิดขึ้นชัดเจน นับตั้งแต่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวยุโรปประมาณ 200 ปีมาแล้ว อาณาเขตระหว่างแถบร้อนกับแถบขั้วโลกของออสเตรเลียและระบบนิเวศชายฝั่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง พื้นที่ชุ่มน้ำมีคุณภาพลดลง และพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของประเทศก็ถูกปรับแต่งด้วยปัจจัยหลายอย่าง รวมถึงพืชพันธุ์และสัตว์ ส่งผลให้เกิดการกระจายพันธุ์และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตหลายสายพันธุ์ลดลง

ปัจจุบัน ออสเตรเลียมีข้อตกลงที่จะอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมีการระดมทุนต่าง ๆ เพื่อปกป้องพื้นดิน ผืนน้ำ อากาศ สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เป็นต้น โดยการบริหารจัดการนิเวศอย่างยั่งยืนทั้งในบริเวณผืนดินและแหล่งน้ำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าเพียงปกป้องสัตว์ป่าและแหล่งที่อยู่อาศัยของพวกมันด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของทรัพยากรทางชีวภาพและการปกป้องระบบสนับสนุนชีวิตบนโลก

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศในออสเตรเลียมีความแปรปรวนค่อนข้างรุนแรง ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) พื้นที่ในออสเตรเลียส่วนมากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แห้งแล้งกว่าเดิม และกลายเป็นสิ่งทำลายหลักของสิ่งแวดล้อมที่เปราะบางของออสเตรเลียเพราะว่าส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพภายในประเทศ โดยมีบริเวณที่เป็นความเสี่ยงเฉพาะเจาะจง เช่น บริเวณภูเขาสูงของออสเตรเลีย แนวปะการังขนาดใหญ่ Great Barrier Reef ป่าฝนเขตร้อน และระบบพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น Kakadu

รัฐบาลออสเตรเลียได้ตระหนักถึงระบบนิเวศเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง อาทิ การรักษาน้ำให้สะอาด อากาศบริสุทธิ์ และดินมีคุณภาพ เฉกเช่นเดียวกับการดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่ รัฐบาลใช้งบประมาณ 2.25 พันล้านดอลลาร์ออสเตรเลียเพื่อริเริ่มโครงการความหวังใต้อ

ประเทศของเรา (Caring for our Country) รวมถึงการลงทุนครั้งใหม่มูลค่ากว่า 180 ล้านดอลลาร์ ออสเตรเลีย ในการสร้างเครือข่ายของอุทยานแห่งชาติและการอนุรักษ์รอบประเทศเพื่อช่วยรับมือกับ สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันมีพื้นที่มากกว่าร้อยละ 11 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศหรือ มากกว่า 900,000 ตารางกิโลเมตร ได้รับการอนุรักษ์เป็นอุทยานแห่งชาติมากกว่า 550 แห่ง และพื้นที่ อนุรักษ์ จำนวน 6,000 แห่ง ซึ่งได้รับการปกป้องโดยกฎหมายแห่งรัฐและดินแดน ดินแดนที่ได้รับการ ปกป้อง อาทิ เกาะนอร์ฟอล์ก (Norfolk Island) เกาะลอร์ดโฮว (Lord Howe Island) เกาะคริสต์มาส (Christmas Island) เกาะแม็กควอรี (Macquarie Island) หมู่เกาะเฮิร์ดและแม็กโดนัลด์ (Heard and McDonald Islands) และพื้นที่ปกป้องพิเศษแอนตาร์กติก (Antarctic Special Protection Areas) อุทยานแห่งชาติเหล่านี้จะช่วยปกป้องที่อยู่อาศัยสำคัญของบรรดาสัตว์มีชีวิตพื้นเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภัยที่จะกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ออสเตรเลียมีพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลจำนวน 200 แห่ง โดยครอบคลุมพื้นที่เกือบ 65 ล้านเฮกตาร์ รวมถึงอุทยานแห่งชาติทางทะเลแนวปะการังขนาดใหญ่ที่เรียกว่า Great Barrier Reef พื้นที่อนุรักษ์ ถิ่นที่อยู่ของปลา เขตสงวนพันธุ์ปลา และพื้นที่อนุรักษ์อีกหลายแห่ง รัฐบาลออสเตรเลียที่รับผิดชอบ พื้นที่ 31 แห่งและพื้นที่อื่น ๆ โดยจะได้รับการบริหารจัดการโดยรัฐและดินแดน

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้จัดทำข้อตกลงด้านป่าไม้ระดับภูมิภาค (Regional Forest Agreements, RFAs) เป็นแผนระยะ 20 ปีเพื่ออนุรักษ์และบริหารจัดการป่าไม้พื้นเมืองของออสเตรเลียอย่างยั่งยืน และปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าไม้ที่มีอายุเก่าแก่ ป่ารก และคุณค่าทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมอื่น ๆ กระบวนการของ RFA เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ครอบคลุมพื้นที่ 2.9 ล้านเฮกตาร์ ด้วยมาตรฐาน ระดับโลก โดยมีข้อตกลงด้านป่าไม้ระดับภูมิภาคใน 4 ภาครัฐ คือ เวสเทิร์น ออสเตรเลีย วิกตอเรีย แทสเมเนีย และนิวเซาท์เวลส์ ข้อตกลงเหล่านี้สำหรับอุตสาหกรรมที่มีฐานเป็นป่าไม้ ชุมชนที่ต้องพึ่งพิงป่าไม้ และ การอนุรักษ์ โดยเป็นผลจากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ การให้คำปรึกษา และการต่อรองโดย ครอบคลุมกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่ม การบริหารจัดการนี้ควมอย่างยั่งยืนทั้งในบริเวณผืนดินและแหล่งน้ำ ของรัฐบาลออสเตรเลีย สร้างความมั่นใจว่าทรัพยากรทางธรรมชาติจะได้รับการปกป้อง เพื่อให้ สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลของประเทศไทย

การกำหนดวิสัยทัศน์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล คือ ภาพต่าง ๆ ที่สำนักอุทยาน แห่งชาติต้องการที่จะบรรลุ หรือเป็นเป้าหมายสุดท้ายโดยรวมที่สำนักอุทยานแห่งชาติต้องการให้เป็น ภายใน 5 ปี เป็นเสมือนเส้นทางร่วมกันของบุคลากร เป็นสื่อ นำเพื่อชี้ให้เห็นว่าอุทยานแห่งชาติ ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร อนาคตจะเดินไปทิศทางไหน ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์นี้ได้ดำเนินการโดยการวิเคราะห์จาก ข้อมูลพื้นฐานทุกด้าน ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในกรอบของนโยบาย กฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หลักของการจัดการพื้นที่อุทยาน แห่งชาติ สมรรถนะหลัก ความโดดเด่น และสภาพปัญหา หรือสภาพภายในปัจจุบัน จึงสามารถกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล ได้ดังนี้

วิสัยทัศน์

เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความมั่นคงและสมบูรณ์ของระบบนิเวศ โดยแนวทางประชารัฐ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

พันธกิจของการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง จุดมุ่งหมายของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล ว่าดำเนินการเพื่ออะไร เพื่อใคร ซึ่งเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ที่จะแสดงแนวคิดในการดำเนินงานให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ ของการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล โดยสามารถกำหนดพันธกิจของอุทยานแห่งชาติได้ ดังนี้

“การมุ่งเน้นสงวน อนุรักษ์ ปันฟูระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน ภายใต้มาตรฐานสากล”

วัตถุประสงค์

เพื่อใช้เป็นกรอบบรรทัดฐานและแนวทางสำหรับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่าง มีประสิทธิภาพและบูรณาการการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล ให้เป็นที่ยอมรับของ ทุกภาคส่วนและสามารถเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างและรักษาความมั่นคงและสมบูรณ์ของระบบนิเวศของ อุทยานแห่งชาติ
2. เพื่อการศึกษา สืบค้นและวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการและการให้ ความรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับ รวมถึงการใช้การวิจัยเพื่อค้นคว้านวัตกรรมใหม่ ๆ ในการ คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ
3. เพื่อจัดการการท่องเที่ยวและนันทนาการในอุทยานแห่งชาติให้ได้ตามมาตรฐานสากล เพื่อความรื่นรมย์ของประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ
4. เพื่อใช้อุทยานแห่งชาติเป็นเครื่องมือหนึ่งของประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างยั่งยืน

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการอุทยานแห่งชาติ สอดคล้องกับการวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์และสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การ จัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านหลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและความหลากหลาย ทางชีวภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพและบูรณาการในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีรายละเอียด ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ

1.1 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

ระบบนิเวศและทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติได้รับการสงวนอนุรักษ์และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงและสมบูรณ์ เป็นฐานหรือต้นทุนในการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลและยั่งยืน

1.2 กลยุทธ์

1. คุ้มครอง ป้องกัน รักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม
2. จัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ
3. จัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น ทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่าในอุทยานแห่งชาติที่เป็นสากล
4. ประเมินประสิทธิภาพและคุณภาพของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.3 ปัจจัยความสำเร็จ

1. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติ ได้รับการคุ้มครองและดูแล
2. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติได้รับการจัดการและฟื้นฟูตามนโยบายรัฐ
3. พันธมิตรและความร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

1. พื้นที่ป่าและทรัพยากรทางทะเลในอุทยานแห่งชาติไม่ลดลง และได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้น
2. จำนวนและชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศไม่ลดลง
3. การบุกรุกพื้นที่ และการลักลอบล่า จับสัตว์ป่า และตัดต้นไม้ในอุทยานแห่งชาติลดลง
4. ทรัพยากรทางทะเล ถ้ำ น้ำตกและน้ำพุร้อนไม่เสื่อมโทรม และได้รับการจัดการเพิ่มขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว
5. กลุ่มอาสาสมัครและแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น

1.5 การประเมินตัวชี้วัดหลัก

1. การสำรวจพื้นที่โดยการแปลภาพถ่ายดาวเทียมและการสำรวจทรัพยากรทางทะเลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
2. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชนิดพันธุ์พืชและสัตว์
3. สถิติการบุกรุกพื้นที่ การกระทำผิดกฎหมายในอุทยานแห่งชาติ

4. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยว

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณภาพและศักยภาพตลอดจนมีชื่อเสียงในระดับประเทศและนานาชาติ

2.2 กลยุทธ์

1. ป้องกันและจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. พัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ และการบริการที่ได้มาตรฐานสากล
3. สนับสนุนภาคเอกชนและท้องถิ่นในการบริการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติ
4. พัฒนาระบบสื่อความหมายและธรรมชาติศึกษา
5. ประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

2.3 ปัจจัยความสำเร็จ

1. คุณภาพสิ่งแวดล้อมและสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติไม่เสื่อมโทรมลง
2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ และการให้บริการในอุทยานแห่งชาติสอดคล้องกับศักยภาพและทรัพยากรของพื้นที่ รวมทั้งความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและท้องถิ่นในการให้บริการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ
4. การบริการสื่อความหมายและธรรมชาติศึกษาของอุทยานแห่งชาติเป็นไปตามมาตรฐาน และได้รับความสนใจจากทุกกลุ่ม/ทุกภาคส่วน

2.4 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

1. แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งในอุทยานแห่งชาติมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานและได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่เพิ่มขึ้น
2. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระบบการจอง การบริการที่พักรวมกิจกรรมท่องเที่ยวและนันทนาการ และระบบสื่อความหมายเพิ่มขึ้น
3. กิจกรรมและบริการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติที่ภาคเอกชนและท้องถิ่นร่วมลงทุนและให้บริการเพิ่มขึ้น
4. แหล่งท่องเที่ยว มีการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ตามขีดความสามารถของพื้นที่เพิ่มขึ้น
5. แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งและเส้นทางศึกษาธรรมชาติมีระบบป้าย และระบบสื่อความหมายที่มีคุณภาพและได้ตามมาตรฐาน

2.5 การประเมินตัวชี้วัดหลัก

1. การผ่านเกณฑ์การประเมินอุทยานแห่งชาติสีเขียว ซึ่งเป็นเกณฑ์การประเมินสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในระบบการจองและการบริการ
3. จำนวนของภาคเอกชนและท้องถิ่นในการให้บริการในอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น
4. จำนวนของแหล่งท่องเที่ยวที่มีการควบคุมตามขีดความสามารถในการรองรับได้ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อประสบการณ์การท่องเที่ยว
5. คุณภาพและจำนวนป้ายในแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระบบป้ายในอุทยานแห่งชาติ

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ

3.1 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

อุทยานแห่งชาติ เป็นแหล่งศึกษา วิจัยและพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

3.2 กลยุทธ์

1. สร้างฐานข้อมูลและเครือข่ายงานวิจัย สนับสนุนการบริหารจัดการ
2. ส่งเสริมความร่วมมือและใช้ประโยชน์การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในอุทยานแห่งชาติโดยเฉพาะ
3. พัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการ
4. จัดตั้งหน่วยศึกษาวิจัยในอุทยานแห่งชาติ
5. ส่งเสริมการวิจัยเชิงพื้นฐานและประยุกต์ โดยนักวิจัยภายนอก

3.3 ปัจจัยความสำเร็จ

1. ระบบฐานข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานสนับสนุนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
2. ความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. การเผยแพร่และมีการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยและพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

3.4 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

1. มีระบบฐานข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ (MIS) ของอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพและมีความครบถ้วน
2. อุทยานแห่งชาติใช้ระบบฐานข้อมูลในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น
3. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาและวิชาการร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูล และวิจัยและพัฒนาในอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น
4. ผลงานวิจัยและพัฒนาที่นำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น

5. ผลงานวิจัยและพัฒนาในอุทยานแห่งชาติได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะ และถูกนำไปใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น

3.5 การประเมินตัวชี้วัดหลัก

1. ผู้บริหารระดับตัดสินใจมีความพึงพอใจในการสืบค้นข้อมูล
2. แบบสอบถามอุทยานแห่งชาติเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ระบบฐานข้อมูล
3. การประชุม สัมมนาแลกเปลี่ยนข้อมูลการศึกษาวิจัยกับหน่วยงานต่าง ๆ
4. แบบสอบถามหรือการประชุม สัมมนาแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย
5. ความพึงพอใจของประชาชนในการสืบค้นข้อมูลการศึกษาวิจัย

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพและบูรณาการในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

4.1 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเอกภาพบูรณาการ และได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน

4.2 กลยุทธ์

1. เพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหาร การบังคับใช้กฎหมาย และระเบียบ
2. เพิ่มศักยภาพบุคลากรในระดับหัวหน้าหน่วยงานและหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ
3. เร่งรัดพัฒนาแผนการบริหารจัดการทุกระดับ
4. ลดความขัดแย้งกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม
5. ยกระดับการบริหารจัดการสู่มาตรฐานสากล

4.3 ปัจจัยความสำเร็จ

1. โครงสร้างการบริหารงาน กฎหมาย และระเบียบสอดคล้องกับภารกิจการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทุกด้าน สนับสนุนการบูรณาการระดับพื้นที่
2. บุคลากรของอุทยานแห่งชาติ มีศักยภาพและทักษะสูง และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน
3. อุทยานแห่งชาติ มีแผนและแนวทางการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบชัดเจน และสอดคล้องกับศักยภาพทรัพยากร และการใช้ประโยชน์ รวมทั้งมีระบบการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ
4. คุณภาพชีวิต และความร่วมมือของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น

4.4 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

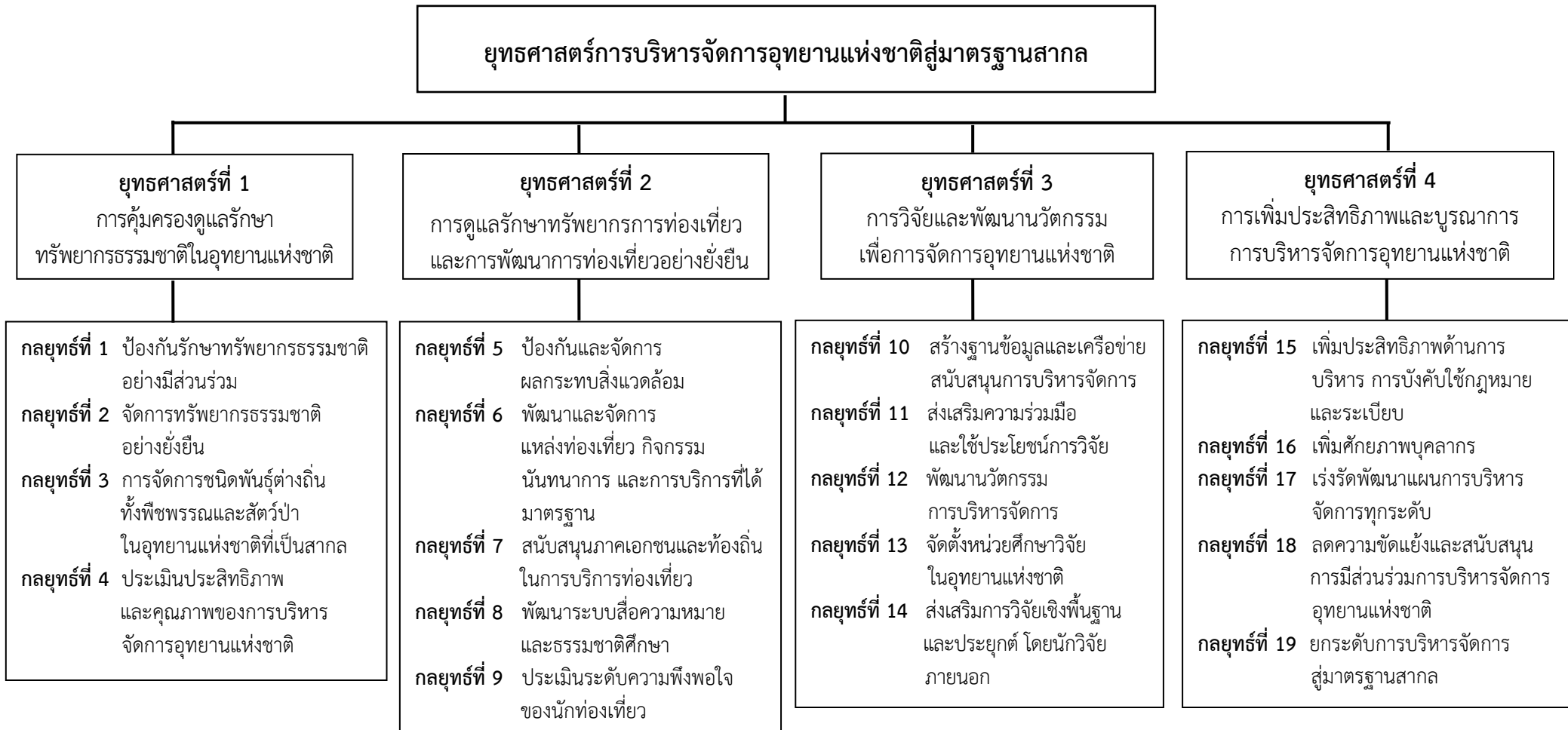
1. โครงสร้างการบริหารได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับภารกิจที่รับผิดชอบและการบูรณาการระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น
2. กฎหมายและระเบียบได้รับการปรับปรุงให้ครอบคลุมกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทุกด้าน

3. บุคลากรของอุทยานแห่งชาติ มีศักยภาพ ความรู้ และทักษะที่เหมาะสม และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น
4. ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในและโดยรอบอุทยานแห่งชาติ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
5. อุทยานแห่งชาติได้รับการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางการบริหารจัดการและแผนการจัดการพื้นที่เพิ่มขึ้น
6. มาตรการ และกิจกรรมตามแผนการจัดการพื้นที่ได้รับการสนับสนุนและปฏิบัติเพิ่มขึ้น
7. ระบบการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

4.5 การประเมินตัวชี้วัดหลัก

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความพึงพอใจกับโครงสร้างการบริหารของอุทยานแห่งชาติ
 2. ความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านกฎ ระเบียบกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ
 3. ผู้บริหารมีความพึงพอใจในความสำเร็จและความมีประสิทธิภาพของงาน
 4. ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
- รายละเอียด ดังแผนภาพที่ 4-1

แผนภาพที่ 4-1 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล

ตารางที่ 4-3 ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์	เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ปัจจัยความสำเร็จ	ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก
ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครอง ดูแล รักษาทรัพยากร	ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ในอุทยานแห่งชาติ ได้รับการสงวนอนุรักษ์และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงและสมบูรณ์ เป็นฐานหรือต้นทุนในการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลและยั่งยืน	1. ป้องกัน รักษาทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม 2. จัดการทรัพยากรธรรมชาติและกายภาพที่สำคัญให้ครอบคลุมทุกระบบนิเวศ 3. ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการป้องกันและคุ้มครองทรัพยากร	1. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติได้รับการคุ้มครองและดูแลรักษา 2. ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาติได้รับการจัดการและฟื้นฟู 3. พันธมิตรและความร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ	1. พื้นที่ป่าและทรัพยากรทางทะเลในอุทยานแห่งชาติ ไม่ลดลงและได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้น 2. จำนวนและชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศไม่ลดลง 3. การบุกรุกพื้นที่ และลักลอบล่า/จับสัตว์ป่า และตัดไม้ในอุทยานแห่งชาติลดลง 4. ทรัพยากรทางทะเล ถ้ำ และน้ำพุร้อนไม่เสื่อมโทรมและได้รับการจัดการเพิ่มขึ้น 5. กลุ่มแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4-3 ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ปัจจัยความสำเร็จ	ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก
ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษา ทรัพยากร การท่องเที่ยวและ การพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มี คุณภาพ ศักยภาพไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อธรรมชาติ และมีชื่อเสียง ในระดับประเทศ และนานาชาติ	1. ป้องกัน และ จัดการ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม 2. พัฒนาและจัดการแหล่ง ท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ และ การบริการ ที่ได้ มาตรฐานตามหลักการ เกณฑ์ กำหนด อุทยาน แห่งชาติสีเขียว 3. สนับสนุนภาคเอกชนและ ท้องถิ่นบริการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน 4. พัฒนาระบบสื่อความหมาย และธรรมชาติศึกษาให้ได้ มาตรฐานสากล	1. คุณภาพ สิ่ง แวด ล้อม และ สถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวใน อุทยานแห่งชาติไม่เสื่อมโทรมลง 2. การ พัฒนา แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ และการ ให้บริการในอุทยานแห่งชาติ สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากร ของพื้นที่ รวมทั้งความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว 3. การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและ ท้องถิ่นในการให้บริการท่องเที่ยวใน อุทยานแห่งชาติ 4. การบริการสื่อความหมายและ ธรรมชาติศึกษา ของอุทยานแห่งชาติ เป็นไปตามมาตรฐานสากลและได้รับ ความสนใจจากทุกกลุ่ม/ทุกภาคส่วน	1. แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งในอุทยานแห่งชาติ มีคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามมาตรฐานและได้รับ การพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่เพิ่มขึ้น 2. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระบบ การจอง การบริการที่พักแรม กิจกรรม ท่องเที่ยวและนันทนาการ และระบบสื่อ ความหมายเพิ่มขึ้น 3. กิจกรรมและบริการท่องเที่ยวใน อุทยานแห่งชาติที่ภาคเอกชนและท้องถิ่น ร่วมลงทุนและให้บริการเพิ่มขึ้น 4. แหล่งท่องเที่ยวมีการควบคุมปริมาณ นักท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของ พื้นที่เพิ่มขึ้น 5. แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งมีระบบป้ายและ ระบบสื่อความหมายที่มีคุณภาพและได้ ตามมาตรฐานสากล

ตารางที่ 4-3 ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ปัจจัยความสำเร็จ	ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนา เพื่อการจัดการ อุทยานแห่งชาติ</p>	<p>อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งศึกษา วิจัยและพัฒนาด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อเป็น พื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ</p>	<p>1. สร้างฐานข้อมูลและเครือข่าย สนับสนุนการบริหารจัดการ งานวิจัยโดยเทคโนโลยี สมัยใหม่</p> <p>2. ส่งเสริมความร่วมมือและ ใช้ประโยชน์การวิจัยเพื่อ แก้ไขปัญหาที่หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ</p>	<p>1. ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานสนับสนุน การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ</p> <p>2. ความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนา ระหว่างสถาบันและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ</p> <p>3. การเผยแพร่และมีการใช้ประโยชน์ ผลงานวิจัยและพัฒนาเพื่อการ บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สู่มาตรฐานสากล</p>	<p>1. มีมาตรการหรือกลไกทางเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการอุทยาน แห่งชาติ</p> <p>2. มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาและ วิชาการในการแลกเปลี่ยนข้อมูล การวิจัย และการพัฒนาในอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น</p> <p>3. ผลงานวิจัยและพัฒนาที่สามารถนำมาใช้ ประโยชน์ในการบริหารจัดการอุทยาน แห่งชาติเพิ่มขึ้น</p> <p>4. ผลงานวิจัยและพัฒนาในอุทยานแห่งชาติ ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะเพิ่มขึ้น</p>

ตารางที่ 4-3 ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ปัจจัยความสำเร็จ	ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพ และบูรณาการในการ บริหารจัดการ</p>	<p>การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเอกภาพบูรณาการ และได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่มศักยภาพบุคลากร 2. เร่งรัดพัฒนาแผนการบริหารจัดการทุกระดับ 3. ลดความขัดแย้งสนับสนุนการมีส่วนร่วม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการบริหารงานกฎหมายและระเบียบสอดคล้องกับภารกิจการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทุกด้านและสนับสนุนการบูรณาการระดับพื้นที่ 2. บุคลากรของอุทยานแห่งชาติมีศักยภาพความรู้ และทักษะสูง และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน 3. อุทยานแห่งชาติมีแผนและแนวทางการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสอดคล้องกับศักยภาพทรัพยากรและการใช้ประโยชน์รวมทั้งมีระบบการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ 4. คุณภาพชีวิตและความร่วมมือของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างการบริหารได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับภารกิจที่รับผิดชอบ และบูรณาการระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น 2.กฎหมายและระเบียบได้รับการปรับปรุงให้ครอบคลุมกับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติทุกด้าน 3.บุคลากรของอุทยานแห่งชาติมีศักยภาพความรู้ และทักษะที่เหมาะสม และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น 4.ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในและโดยรอบอุทยานแห่งชาติมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น 5. อุทยานแห่งชาติได้รับการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางการบริหารจัดการ และแผนการจัดการพื้นที่เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4-3 ยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ปัจจัยความสำเร็จ ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลักของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากล (ต่อ)

ยุทธศาสตร์	เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์	กลยุทธ์	ปัจจัยความสำเร็จ	ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก
				6. มาตรการและกิจกรรมตามแผนการจัดการพื้นที่ได้รับการสนับสนุนและปฏิบัติเพิ่มขึ้น 7. ระบบการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

สรุป

การศึกษาในบทที่ 4 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาล ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ ผลการศึกษาต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เพื่อนำไปกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล พบว่า ปัญหาของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย มีดังนี้ คือ ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งรากของปัญหานำไปสู่สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ ปัญหาด้านกฎหมาย ซึ่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ การกำหนดให้มีแผนงานอุทยานแห่งชาติ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทั้งจากประชาชนและผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยใช้กรอบแนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ซึ่งเน้นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน การเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาบุคลากร การจัดทำมีอาสาศัมครในอุทยานแห่งชาติ การจัดการด้านสารสนเทศ การเปิดโอกาสให้เข้าถึงของผู้พิการ การจัดการด้านสาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการด้านการเงินอย่างยั่งยืน เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดการอุทยานแห่งชาติของไทย ยังใช้การจัดการบางแนวทางที่คล้ายคลึงกับการจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีใต้ สาธารณรัฐจีน และออสเตรเลีย

จากการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านหลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพและบูรณาการในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ 3 ข้อ ประกอบด้วย 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ ในระดับสากล ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติ 2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล 3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาล ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากหลายแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก โดยเมื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดระเบียบแล้ว นำมาวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก โดยเมื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดระเบียบแล้ว นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประกอบกับแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจนกระทั่งได้ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล ซึ่งในบทที่ 5 นี้ จะนำเสนอ 2 ประเด็น คือ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากผลการวิจัย โดยมีรายการดังต่อไปนี้

สรุป

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองระบบนิเวศและการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยได้เริ่มมาเป็นเวลานานแล้ว แต่แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาปฏิบัติเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ. 2501 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้มีบัญชาให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ และร่างกฎหมายขึ้นรองรับ ในปี พ.ศ. 2502 คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ และด้วยความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) และ U.S. National Park Services พื้นที่ 14 แห่งได้ถูกคัดเลือกที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี พ.ศ. 2504 มีพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และปี พ.ศ. 2505 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกในประเทศไทย

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยได้มีการประกาศจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งสงวนหรือคุ้มครองระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพ และทัศนียภาพ

อันสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ สำหรับให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์แบบชื่นชมสืบเนื่องไปอย่างยั่งยืน ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงมีกรอบสำหรับการปฏิบัติอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาความรู้ และเพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป ปัจจุบัน ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ จำนวนทั้งสิ้น 153 แห่ง ประกาศจัดตั้งตามกฎหมายแล้ว 131 แห่ง และอยู่ระหว่างเตรียมการประกาศ จัดตั้งอีก 22 แห่ง ในจำนวนนี้เป็นอุทยานแห่งชาติทางบก 127 แห่ง และอุทยานแห่งชาติทางทะเล 26 แห่ง มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 46.65 ล้านไร่ หรือร้อยละ 14.50 ของพื้นที่ประเทศ กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค และครอบคลุมระบบนิเวศธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏในประเทศไทย

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลไม่เพียงแต่มุ่งหวังในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องนันทนาการและการท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมกลับไปสู่ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย เกณฑ์ในการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติประการสำคัญประการหนึ่ง คือความสวยงามของพื้นที่และจุดเด่นทางธรรมชาติ เช่น ทิวทัศน์ที่งดงาม ธรณีสัณฐานที่โดดเด่น แนวปะการังที่สวยงาม น้ำตก ที่เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ลักษณะเด่นสวยงามแปลกตาเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติ และสามารถส่งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติ การท่องเที่ยวจะเป็นการนำเงินตราต่างประเทศมาสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก และในระดับท้องถิ่นการท่องเที่ยวและนันทนาการจะช่วยเป็นตัวกระตุ้นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย อย่างเช่น การโรงแรม ร้านอาหาร ระบบการขนส่ง ของที่ระลึก เครื่องแกะสลักและบริการนำเที่ยว อุทยานแห่งชาติยังสามารถทำให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นตามมาอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น หากภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่อุทยานแห่งชาติตั้งอยู่เป็นพื้นที่หรือเขตที่มีผลผลิตด้านการเกษตรค่อนข้างต่ำหรือมีคุณค่าทางการเกษตรน้อย

นอกจากนั้น อุทยานแห่งชาติยังเป็นแหล่งนันทนาการสำหรับประชาชนท้องถิ่นและสาธารณชนโดยทั่วไป นักท่องเที่ยวสามารถได้รับความรู้ความเพลิดเพลินจากธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติ และได้รับประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทต่าง ๆ ซึ่งจัดบริการโดยอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้และซาบซึ้งกับธรรมชาติได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และส่งผลให้ประโยชน์ด้านนันทนาการนี้ มีคุณค่ามากขึ้น

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ จะต้องทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน และยังคงความเป็นเอกลักษณ์ตลอดไป จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่ง และจำเป็นต้องดำเนินไปตามหลักของการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มิใช่มุ่งหวังเพียงผลประโยชน์หรือกำไรสูงสุดจากการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนการพัฒนาที่ไม่ถูกต้อง

ในสภาวะปัจจุบันที่การท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องเป็นการจัดการเชิงรุก เพื่อให้เกิดความพร้อมและศักยภาพที่จะแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ประเทศไทยมีโอกาสที่ดีกว่าหลายประเทศในเรื่องความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จึงสมควรนำจุดแข็งและโอกาส

ดังกล่าวมาสร้างเสริมให้เป็นจุดขายที่สำคัญของประเทศ อย่างไรก็ตาม การกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว ในอุทยานแห่งชาตินั้น หลักการพื้นฐานที่สำคัญยังต้องควบคุมการใช้ประโยชน์ให้เกิดผลกระทบในระดับที่ยอมรับได้สำหรับพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป้าหมายสำคัญคือการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงของระบบนิเวศ โดยไม่เกิดความเสื่อมโทรมของระบบ ตามมา

ในอนาคตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติของไทย ไม่เพียงแต่การจัดการเรื่อง การท่องเที่ยว แต่ยังคงเน้นการอนุรักษ์ระบบนิเวศดั้งเดิมและการบริการทางระบบนิเวศ และต้องให้ความสำคัญ ต่อนโยบายของรัฐที่เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความเพียงพอและรักษาสมดุล ระบบนิเวศดั้งเดิมเพื่อให้สามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกและภัยธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การนำเอาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ มาเป็นเครื่องมือในการ ดำเนินงานอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เพื่อมุ่งเน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีความยั่งยืนคงความอุดมสมบูรณ์ต่อไปนั่นเอง

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สรุปได้ว่า

1.1 การคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดแนวเขตที่ชัดเจน ผนวกหรือเพิกถอนพื้นที่ และบังคับใช้กฎหมาย ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ แนวเขตอุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากไม่มีการ บูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นโยบายการบริหารไม่ต่อเนื่อง การบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษ ยังขาดประสิทธิภาพ

1.2 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำรวจและติดตามสถานภาพ ของทรัพยากร ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศที่สำคัญ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนปัญหา ในการบริหารจัดการ คือ พื้นที่อุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ส่งผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมีการกระจายเป็นหย่อม ๆ จึงง่ายต่อการบุกรุกทำลาย อุทยานแห่งชาติบางแห่งเริ่มเสื่อมโทรม หรือถูกเปลี่ยนแปลงสภาพจนด้อยคุณค่าความสำคัญลง รวมทั้งขาดการประเมินมูลค่าทรัพยากรในรูป ตัวเงิน เพื่อสื่อถึงสาธารณชนให้ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่า

1.3 การสื่อความหมายธรรมชาติ โดยการพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมาย การเผยแพร่ คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อต่าง ๆ ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ ระบบสื่อความหมาย ไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เทคโนโลยีที่ใช้ในการสื่อสารในพื้นที่ ไม่มีประสิทธิภาพ เพียงพอ

1.4 การศึกษาวิจัย โดยกำหนดกรอบงานวิจัยที่สำคัญร่วมกับหน่วยงานวิจัยหรือสถาบันการศึกษา ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ ผลการศึกษาวิจัยไม่ถูกนำมาใช้งาน

1.5 การนันทนาการและการท่องเที่ยว

1.5.1 การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อทรัพยากรและระบบนิเวศ แต่ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้

1.5.2 การจัดการนักท่องเที่ยว โดยการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว การกำหนด ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity)

1.5.3 การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ให้เหมาะสมกลมกลืนกับพื้นที่ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเขตบริการที่กำหนดไว้ ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ ไม่ได้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างจริงจัง การบังคับในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มีประสิทธิภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกเสื่อมโทรม การวางผังบริเวณที่ไม่สอดคล้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.6 การจัดการตามแนวทางพระราชรัฐ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อุทยานแห่งชาติดำเนินการตามวัตถุประสงค์สากล ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ อิทธิพลภายนอกมีผลต่อการตัดสินใจในการจัดการ

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สรุปได้ว่า

2.1 ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ รากของปัญหาที่นำไปสู่สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

2.1.1 การที่ประชาชนขาดความสนใจ ขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ มีทัศนคติเชิงลบต่อการประกาศเขตอนุรักษ์ รวมถึงภาครัฐและผู้ประกอบการ

2.1.2 การไม่มีประสิทธิภาพธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการงบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรไม่มีศักยภาพเพียงพอ ขาดการจัดการองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และนโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพ

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ส่งผลให้ระบบนิเวศอยู่ในสภาวะเครียด มีความเสี่ยงต่อการเสียหายหรือสูญพันธุ์สูง และปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสัตว์ป่า

2.2 ปัญหาด้านกฎหมาย

2.2.1 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่โดยไม่รู้ขอบเขตที่ชัดเจน อีกทั้ง ไม่อาจกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

2.2.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้มีแผนงานอุทยานแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางที่จะนำมาใช้กำหนดมาตรการต่าง ๆ ส่งผลทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีระบบแผนงานที่มีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงการจัดการอุทยานแห่งชาติที่ไม่บรรลุตามเป้าหมายตามภารกิจของรัฐและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนจนถึงเจตนารมณ์แห่งการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.3 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ทำให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ต้องรับภาระที่มากเกินไป จนไม่สามารถดำเนินการครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้ภารกิจของรัฐให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยประชาชนเป็นแรงขับเคลื่อนร่วมกันให้การดำเนินการกิจของรัฐบรรลุผล

2.2.4 การบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จึงทำให้มีการกระทำความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท

2.3 ปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

2.3.1 การบุกรุกอันเกิดจากราษฎร เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรค่อนข้างสูง ความต้องการที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเพิ่มตามไปด้วย รวมทั้งส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร และมีระดับการศึกษาต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมาย ง่ายต่อการถูกปลุกกระดม และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

2.3.2 การบุกรุกเนื่องจากผู้มีอิทธิพล ในการซื้อขายพื้นที่ป่า ทำและรับซื้อไม้เถื่อน

2.3.3 การบุกรุกอันเกิดจากนโยบายรัฐและการบริหารของเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจเนื่องจากอัตราค่าสิ่งเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการดูแลงบประมาณที่มีขีดจำกัด ขาดแคลนเครื่องมือและอาวุธ การทุจริตคอร์รัปชัน และนโยบายของรัฐ เช่น การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

2.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวแออัด เสื่อมโทรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปจนเกินกว่าพื้นที่จะรองรับได้ สิ่งอำนวยความสะดวกททรุดโทรม สภาพภูมิทัศน์ไม่ได้รับการดูแลตามความเหมาะสม มลภาวะและผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากเกินไปจนไม่เหมาะสม พฤติกรรมนักท่องเที่ยวไม่เหมาะสม และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติที่มากเกินไปของชุมชน

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 สรุปได้ว่า

ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลมีวิสัยทัศน์ ดังนี้

“เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความมั่นคงและสมบูรณ์ของระบบนิเวศ โดยแนวทางประชารัฐ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน”

และจากการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านหลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพและบูรณาการในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติประกอบด้วย 5 กลยุทธ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การดำเนินการเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมขับเคลื่อนประเทศ อุทยานแห่งชาติยุคใหม่ควรใช้กลไกขับเคลื่อน เพื่อตอบสนองโครงสร้างเศรษฐกิจของชาติ ให้อุทยานแห่งชาติไทยสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนในศตวรรษต่อไป ดังนี้

1.1.1 กลไกขับเคลื่อนผลผลิตจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ เป้าหมายสำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนประเทศไทยสู่ประเทศที่มีรายได้สูง (High Income Country) ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ปัญญา เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์กลไกดังกล่าว ประกอบไปด้วย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติในรูปแบบ “ประชารัฐ” การพัฒนาขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนาตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชาติ การพัฒนาโมเดลธุรกิจการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม กิจกรรมร่วมทุนรัฐและเอกชนในโครงการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการตอบโจทยความพยายามในการก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้เข้าประเทศ ดังนั้น ในการจัดการอุทยานแห่งชาติยุคใหม่ ต้องมีกลไกขับเคลื่อนผลผลิตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำไปสู่การทำรายได้เข้าประเทศให้สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่ของการจัดการอุทยานแห่งชาติที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

1.1.2 กลไกขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์และเป็นการกระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งที่เกิดขึ้น โดยกลไกนี้ ประกอบด้วย การสร้างคลัสเตอร์การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติระดับกลุ่มจังหวัด การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อสังคม เพื่อตอบโจทยประเด็นปัญหาและความท้าทายทางสังคมในมิติต่าง ๆ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกิจรอบอุทยานแห่งชาติ การส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจการท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดย่อมเข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การสร้างงานใหม่ ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การยกระดับขีดความสามารถ การเสริมสร้างทักษะ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการเติมเต็มศักยภาพของประชาชนให้ทันกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในอนาคตจะต้องขับเคลื่อนไปร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อเป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ

1.1.3 กลไกขับเคลื่อนอุทยานแห่งชาติสีเขียว การสร้างความมั่งคั่งของอุทยานแห่งชาติไทยในอนาคต จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบโจทยการหลุดออกจากกับดักความไม่สมดุลของการพัฒนาระหว่างนักท่องเที่ยวกับสภาพแวดล้อม โดยกลไกนี้ประกอบด้วย การมุ่งเน้นการใช้พลังงานสะอาดทดแทน การลดขยะเป็นศูนย์ การลดปริมาณน้ำเสียเป็นศูนย์ หัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวให้ส่งผลกระทบท่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด อันจะเกิดประโยชน์กับประเทศและประชาคมโลกด้วยในเวลาเดียวกัน

1.1.4 กลไกขับเคลื่อนผลผลิตจากความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพถือเป็นความมั่งคั่งของประเทศ เป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญ ข้อมูล

พื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ ประโยชน์และการนำความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์ เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการในการจัดการอุทยานแห่งชาติ กลไกนี้มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยี เช่น ด้านสารสนเทศเข้ามาใช้ในการวิจัย วิเคราะห์ และนำไปใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การศึกษา และวิจัยที่สำคัญ เกี่ยวกับค่าตอบแทนคุณระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem services : PES)

1.1.5 กลไกขับเคลื่อนการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างความมั่นคง และยั่งยืนให้อุทยานแห่งชาติ การบริหารจัดการที่เป็นปัญหาหลัก คือ บุคลากร กลไกนี้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ สำนักอุทยานแห่งชาติได้เริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรต่าง ๆ โดยเฉพาะหัวหน้าอุทยานแห่งชาติและพนักงานพิทักษ์ป่าให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศมาได้ระยะหนึ่งแล้ว นั่นคือ การพัฒนาคนให้สอดคล้องกับทักษะของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 และมุ่งมั่นจะปรับเปลี่ยนเนื้อหาการฝึกอบรมให้ทันสมัยสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย เพราะคนเป็นผู้กำหนดทิศทางของอุทยานแห่งชาติไม่ใช่อุทยานแห่งชาติกำหนดทิศทางของคน นอกจากนี้ กลไกนี้มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เช่น พัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ โดยดำเนินการร่วมกับสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินจัดวางระบบและให้การอบรมอาสาฉุกเฉินทางการแพทย์ในพื้นที่พิเศษ (Emergency Medical Responder Special : EMR - S) พัฒนาระบบป้องกันรักษาป่า โดยใช้เทคโนโลยีช่วย ทั้งในการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ (Smart patrol) การใช้อากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle : UAV, drone) การใช้กล้องดักถ่าย (Network – Centric Anti Poaching System : NCAPS) เพื่อป้องกันรักษาป่า

ทั้ง 5 กลไกขับเคลื่อนอุทยานแห่งชาติตามแนวคิดประเทศไทย 4.0 ถือเป็น การปฏิรูปอุทยานแห่งชาติไปสู่ความยั่งยืน เพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักอุทยานแห่งชาติที่ไม่ทันสมัย มีการลงทุนการวิจัยและพัฒนาตัวเองมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาของเจ้าหน้าที่ สร้างการวิจัยและพัฒนาอุทยานแห่งชาติ เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในยุคประเทศไทย 4.0

1.2 การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.2.1 อุทยานแห่งชาติควรมีการจัดการที่เปลี่ยนจากการจัดการแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การจัดการอุทยานแห่งชาติสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart National Parks)

1.2.2 ควรเปลี่ยนจากหน่วยงานราชการแบบดั้งเดิมที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ ไปสู่การเป็นหน่วยงานที่ทันสมัยและช่วยเหลือตัวเองได้ในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณ

1.2.3 ควรเปลี่ยนจากการบริการการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่า (High Value Services)

1.2.4 ควรพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่มีทักษะต่ำไปสู่เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

2.1 ในการจัดการอุทยานแห่งชาติของไทยสู่มาตรฐานสากล จะต้องใช้ต้นแบบจากอุทยานแห่งชาติที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก เช่น อุทยานแห่งชาติ Yellowstone ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของโลก อุทยานแห่งชาติ Yosemite และอุทยานแห่งชาติ Grand Canyon ของประเทศสหรัฐอเมริกา และอุทยานแห่งชาติทางทะเล Great Barrier Reef ของประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากมีการบริหารจัดการที่ดีทั้งด้านกฎหมาย นโยบาย องค์กร และบุคลากร จนทำให้การอนุรักษ์ นันทนาการ การสื่อความหมาย และการศึกษาเรียนรู้ของผู้มาเยือนในอุทยานแห่งชาติประสบความสำเร็จ

2.2 การจัดการอุทยานแห่งชาติ นอกจากจะมีกฎหมายแล้ว ต้องมีการจัดทำนโยบายการบริหารจัดการ (Management Policies) หรือข้อกำหนดในการบริหารจัดการ (Management Directives) ที่มาจากการขยายความกฎหมาย การรวบรวมและมีข้อมูลเกี่ยวกับรากฐานสำคัญของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ การวางแผนอุทยานแห่งชาติ การผนวกและเพิกถอนที่ดิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การแบ่งเขตการจัดการ การสื่อความหมาย และให้การเรียนรู้ การใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการแก่ผู้มาเยือน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องใช้ยึดถือเป็นเป็น “คัมภีร์” หรือ “คู่มือ” ในการตัดสินใจและแนววิธีการในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ

2.3 อุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐานสากล จะต้องมีการจัดการ (Management Plan) สำหรับใช้เป็นเครื่องมือหรือกรอบในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามเวลาที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วยแผนด้านนันทนาการและการจัดการผลกระทบจากผู้มาเยือน แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก แผนการสื่อความหมายและให้การเรียนรู้ และแผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรม เพื่อเอื้อให้การดำเนินงานในระดับพื้นที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ การจัดสรรงบประมาณลงสู่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ต้องขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรือกิจกรรมที่ปรากฏอยู่ในแผนต่าง ๆ นั้นเป็นสำคัญ

2.4 องค์กรบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพต้องมีโครงสร้างกะทัดรัด แต่มีความคล่องตัวและมอบอำนาจตัดสินใจแก่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติที่ชัดเจน

2.5 อุทยานแห่งชาติระดับโลกทุกแห่ง มักได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการอย่างเต็มที่ตั้งแต่เรื่องงบประมาณ อัตราค่าสิ่ง ยานพาหนะ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และทันสมัย เพื่อเอื้อให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติและทีมงานสามารถนำไปใช้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ ทั้งนี้ โดยมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินงานตามแผนเป็นเป้าหมายสำคัญ ตัวอย่างเช่น กรมอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกามีอาสาสมัครอุทยานแห่งชาติ (Park Volunteers) ช่วยปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ อยู่ตามอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ ประมาณ 221,000 นาย อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งมีข้าราชการหรือลูกจ้างประจำซึ่งมีความรู้ ทักษะ และความชำนาญรับผิดชอบในการปฏิบัติงานพร้อมทุกด้าน แต่ละด้านจะมีเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครจำนวนแตกต่างกันขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ ความหลากหลายของทรัพยากรและปริมาณของนักท่องเที่ยว โดยมีหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเป็นผู้ควบคุมและกำกับในการปฏิบัติหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็น CEO อุทยานแห่งชาติที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา และมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเรียกว่า Park Ranger รับผิดชอบงานต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการจัดการและฟื้นฟู ด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว

ด้านสื่อความหมายและให้ความรู้ ด้านจัดการควบคุมไฟฟ้า และการจัดการต้นน้ำ และในอุทยานแห่งชาติหลายแห่งมีนักวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ในการสำรวจ วิจัย และทดลอง เพื่อนำผลลัพธ์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์และการบริหารจัดการพื้นที่ด้วย

2.6 การจัดการอุทยานแห่งชาติต้องให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติไปปฏิบัติหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง โดยมีกระบวนการคัดเลือกหัวหน้าอุทยานแห่งชาติที่ชัดเจนและโปร่งใส เพราะการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติจะสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายได้ ขึ้นอยู่กับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเป็นสำคัญ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติจึงต้องมีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติอื่น ๆ ตามที่กำหนด ยกตัวอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติทุกแห่งในสหรัฐอเมริกาเริ่มกระบวนการคัดเลือกโดยประกาศให้เจ้าหน้าที่องค์กรที่มีคุณสมบัติครบถ้วนมาสมัคร จึงจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคุณสมบัติ ทดสอบความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ ซึ่งอาจมีข้อเขียนและการสัมภาษณ์ และในที่สุดประกาศผลผู้ผ่านการคัดเลือก โดยทั่วไปวาระการดำรงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติมีเวลาไม่เกิน 4 ปี

2.7 การจัดการอุทยานแห่งชาติต้องมีระบบการพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และมีศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการจัดให้มีหลักสูตรอบรมภายในองค์กรที่ได้มาตรฐาน เพื่อเอื้อให้บุคลากรระดับต่าง ๆ สามารถนำองค์ความรู้และทักษะไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักสูตรฝึกอบรมครอบคลุมพันธกิจทุกด้าน เช่น หลักสูตรขั้นพื้นฐานสำหรับข้าราชการใหม่ หลักสูตรการพัฒนาทักษะทั่วไปเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ หลักสูตรการวางแผน ออกแบบ และการก่อสร้าง โปรแกรมสนับสนุนการอนุรักษ์การจัดการสารสนเทศ หลักสูตรฝึกทักษะการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ หลักสูตรฝึกทักษะการสงวนและบูรณะทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี หลักสูตรฝึกทักษะด้านการสื่อความหมาย หลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขั้นสูง หลักสูตรการประยุกต์ใช้การวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสงวนและบูรณะทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และควรมีศูนย์อบรมเรื่องต่าง ๆ เป็นของตนเองในการอบรมเรื่องดังกล่าว

2.8 การจัดการอุทยานแห่งชาติต้องมีระบบติดตามเฝ้าระวังทรัพยากร และผลกระทบจากการท่องเที่ยวประเทศไทยและอาจรวมถึงประเทศอื่น ๆ ในประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ปัญหาภัยคุกคามต่ออุทยานแห่งชาติไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การบุกรุกพื้นที่ การลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่า เป็นต้น แต่มักจะเกิดจากภัยธรรมชาติแทนเกือบทั้งหมด เช่น แผ่นดินไหว แผ่นดินถล่ม ไฟป่า พายุ เป็นต้น ดังนั้น ระบบการเฝ้าระวัง จัดการผลกระทบ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จึงเน้นที่ภัยคุกคามจากธรรมชาติเป็นเรื่องหลัก แต่การลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่ก็ยังคงดำเนินการอยู่สม่ำเสมอโดยเฉพาะการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ (Smart Patrol) ควบไปกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม ระบบข้อมูลภูมิสารสนเทศ GPS เป็นต้น ในสหรัฐอเมริกา นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติมักนิยมเดินเท้าเข้าไปในป่าลึกและพื้นที่สันโดษ (Wilderness Hiking) กรมอุทยานแห่งชาติหรือแม้แต่กรมป่าไม้ของสหรัฐอเมริกาจึงจัดให้มีระบบติดตามเฝ้าระวังผลกระทบอันเกิดจากนักท่องเที่ยวเหล่านั้นและช่วยดูแลให้ความปลอดภัยควบคู่ไปด้วย

2.9 อุทยานแห่งชาติจะต้องมีการอนุรักษ์และจัดการสัตว์ป่าอย่างเข้มข้น นับแต่เรื่อง การสำรวจวิจัยขั้นพื้นฐานด้านชนิดพันธุ์ ปริมาณ และนิเวศวิทยา และการวิจัยประยุกต์หรือเชิง

ปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และจัดการสัตว์ป่าชนิดที่หายาก ชนิดที่จะพบเจอได้ในเฉพาะพื้นที่ ชนิดที่กำลังจะสูญพันธุ์ รวมทั้งการบำรุงรักษาถิ่นที่อยู่อาศัยให้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในด้านแหล่งน้ำและอาหาร เพื่อป้องกันการออกไปหากินนอกพื้นที่ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม รวมถึงความเสี่ยงต่อการถูกล่า ประเทศไทยจึงต้องริเริ่มแนวทางการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Management) โดยประกาศขอบเขตการบริหารอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่เกษตรกรรมแบบต่าง ๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ผืนภูมิทัศน์เพื่อการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าของอุทยานแห่งชาติ

2.10 การจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่น (Exotic Species) ทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า จะถูกกำจัดออกจากอุทยานแห่งชาติทุกแห่งที่มีความเป็นสากล เพราะชนิดพันธุ์ต่างถิ่นอาจขยายพันธุ์ครอบคลุมหรือข่มทับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น จนอาจทำให้ระบบนิเวศดั้งเดิมมีการปรับเปลี่ยนการทับบาทหน้าที่ โดยเฉพาะการให้บริการทางนิเวศ (Ecosystem Services) อาจหยุดชะงักหรือจำกัดลง รวมถึงความเสี่ยงของการเป็นพาหะแพร่เชื้อโรคให้กับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น จนระบบนิเวศโดยรวมถูกเปลี่ยนแปลง จนไม่สามารถฟื้นฟูกลับคืนมาเหมือนเดิมได้

2.11 นันทนาการและการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติจะต้องสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่มาเยือนในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เรื่อง การคมนาคมเข้าถึงพื้นที่ ความหลากหลายและความเหมาะสมของกิจกรรมนันทนาการที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ความโดดเด่นและหรือเอกลักษณ์ไปจนถึงที่พักแรมแบบต่าง ๆ ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก รวมทั้งระบบการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัย และการให้บริการอื่น ๆ แก่ผู้มาเยือนด้วยความเต็มใจ

2.12 การสื่อความหมายและการให้การเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน นับเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับอุทยานแห่งชาติที่เป็นมาตรฐานโลก อาจกล่าวได้ว่าระบบอุทยานแห่งชาติของประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการลงทุนจัดให้มีโปรแกรมสื่อความหมายในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลในการเข้ามาใช้พื้นที่และสร้างโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติ ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor Center) ซึ่งจัดว่าเป็นศูนย์รวมของการสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติ จึงต้องมีการปรับปรุงยกระดับคุณภาพการบริการด้านการสื่อความหมายอยู่เสมอ นอกจากนี้ อุทยานแห่งชาติ ต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อความหมายและประชาสัมพันธ์พื้นที่ผ่าน Application ในทุกแห่งแล้ว

2.13 การมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ เปิดกว้างและยินดีให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เพราะตระหนักอยู่เสมอว่าอุทยานแห่งชาติเป็นสมบัติของทุกคนในชาติ และการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติจะส่งผลต่อผลกระทบทางบวกหรือทางลบต่อคนแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของเขาจะรวมถึงตั้งแต่เรื่องการคิดร่วมกันเพื่อให้ได้เป้าหมาย อันเกิดจากการบริหารจัดการ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน และการติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ อุปสรรค และข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งนี้ โดยดำเนินการผ่านการประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย การประชุมคณะกรรมการและการประชุมประชาพิจารณ์อย่างกว้างขวาง รวมทั้งฟังข้อคิดเห็นทางช่องทางไปรษณีย์ อีเมลล์และผ่านทางนักรการเมือง

2.14 การศึกษา ค้นคว้า และวิจัยมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์และบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่ได้มาตรฐานโลก อุทยานแห่งชาติของไทยต้องมีการส่งเสริมการวิจัยเชิงพื้นฐานและ

เชิงประยุกต์โดยนักวิจัยภายนอกและมีการจัดสรรงบประมาณให้มีการวิจัยโดยบุคลากรของตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งหน่วย ห้องทดลอง และอุปกรณ์อยู่ในอุทยานแห่งชาติ และจัดตั้งศูนย์วิจัยตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีข้อตกลงความร่วมมือกัน โดยจัดให้บุคลากรของอุทยานแห่งชาติไปเป็นอาจารย์แนะนำให้นักศึกษาทั้งระดับปริญญาโทและปริญญาเอกดำเนินการวิจัยในสาขาและหัวข้อที่จะให้ผลลัพธ์อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากร กิจกรรมนันทนาการ การท่องเที่ยว และการสื่อความหมายในอุทยานแห่งชาติ

2.15 ต้องนำแนวคิดในการประเมินประสิทธิภาพ (Management Effectiveness Evaluation) ไปประยุกต์ในการตรวจวัดประสิทธิภาพและคุณภาพของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย การประเมินประสิทธิภาพและคุณภาพการบริหารต้องมีการจัดทำรายงานเกี่ยวกับสถานะของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเป็นระยะ ๆ ก็จะเป็นการทำให้ทราบถึงระดับของการอนุรักษ์ว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ประเด็นการขยายผลการจัดทำยุทธศาสตร์อุทยานแห่งชาติสู่สากลไปสู่การจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการในระดับประเทศต่อไป

3.2 ประเด็นการทำประชาพิจารณ์ในการจัดทำยุทธศาสตร์ครั้งต่อไป เพื่อให้ทุกภาคส่วนในระบบประชารัฐมีส่วนร่วมในการวิจารณ์ ให้ข้อคิดและเห็นชอบในแผนยุทธศาสตร์

3.3 ประเด็นการเชื่อมโยงแนวคิดระดับสากลเข้าสู่ยุทธศาสตร์ของจังหวัดและท้องถิ่นในการจัดทำยุทธศาสตร์อุทยานแห่งชาติสู่สากลครั้งต่อไป

3.4 ประเด็นการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยเพิ่มแนวคิดให้เกิดในเชิงนโยบายและแปลงไปสู่การปฏิบัติได้จริง

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กรมป่าไม้. ยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ พ.ศ. 2559 – 2564. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, 2561.
- ชุมเจตน์ กาญจนเกษร. อนุสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2539.
- นิวัติ เรืองพานิช. นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย-เกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2546.
- ทรงธรรม สุขสว่าง และ คมกริช เศรษฐบุปผา. มรดกโลกทางธรรมชาติ. สำนักงานมรดกโลกทางธรรมชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2558.
- ทรงธรรม สุขสว่าง และ Jeffrey A. Mcneely. การจัดการพื้นที่คุ้มครอง. โครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2559.
- ทรงธรรม สุขสว่าง. การจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยยุค 4.0. ใน 55 ปีอุทยานแห่งชาติไทย. สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2560.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม. สำนักนายกรัฐมนตรี, 2561.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2558 – 2564. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557, 2557.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. แผนปฏิรูปอุทยานแห่งชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579). กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2559.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ. แผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติแบบบูรณาการ. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2560.

กฎหมาย

- “การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2560”. พระราชบัญญัติ. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 134 ตอน 79 ก, 31 กรกฎาคม 2560.
- “ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134, 6 เมษายน 2560.
- “อุทยานแห่งชาติ”, พระราชบัญญัติ. พ.ศ.2504.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

- ทรงธรรม สุขสว่าง. “การจัดการอุทยานแห่งชาติ”. อัดสำเนา. 2555.
- ทรงธรรม สุขสว่าง. “อนุสัญญาาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่คุ้มครอง”. อัดสำเนา. 2556.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. “ความหมายอุทยานแห่งชาติ”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.dnp.go.th/MainNation/nature/_private/History.htm, 2561.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. “แผนยุทธศาสตร์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ.2559 – 2564)”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://portal.dnp.go.th/DNP/FileSystem/download?uuid=fb04efb2-00d5-47cb-b846-cf7662d5482c.pdf>, 2561.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. “ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยอุทยานและพื้นที่คุ้มครองทางมรดก”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/nprd/park>, 2561.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. “อนุสัญญา CITES”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.dnp.go.th/thailand-wen/about_tw/knowcites.html, 2561.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยอุทยานและพื้นที่คุ้มครองทางมรดก”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://mnre.stage.symetr.com/th/asean-environmental-management/asean-15/>, 2561.
- วิกิพีเดีย. “ความหมายอุทยานแห่งชาติ”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>, 2561.
- ราชบัณฑิตยสถาน. “พจนานุกรม”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>, 2561.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “ร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th>, 2561.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. “หลักการทรงงาน”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.rdpb.go.th/King>, 2561.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “ความหมายอุทยานแห่งชาติ”.. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://chmthai.onep.go.th/chm/PA/Detail/Ntional_Park.html, 2561.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “นโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน พ.ศ. 2560 – 2579”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.onep.go.th/land/95>, 2561.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “พื้นที่ชุ่มน้ำ”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://wetland.onep.go.th/ramsarsites.html>, 2561.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. “นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579)”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.cabinet.soc.go.th/-soc/>. 2561.
- องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล. “พื้นที่ชุ่มน้ำ”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก http://www.wwf.or.th/what_we_do/wetlands_and_production_landscape/ramsarconvension/, 2561.
- องค์การสหประชาชาติ. “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>, 2561.
- IUCN. “ความหมายอุทยานแห่งชาติ”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <https://www.iucn.org-/theme/protected-areas/about/protected-areas-categories/category-ii-national-park>, 1994.

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 131 แห่ง

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
1	เขาใหญ่	นครนายก สระบุรี นครราชสีมา ปราจีนบุรี	1,353,471.53
2	ภูกระดึง	เลย	217,576.25
3	ทุ่งแสลงหลวง	พิษณุโลก เพชรบูรณ์	789,000.00
4	เขาสามร้อยยอด	ประจวบคีรีขันธ์	61,300.00
5	น้ำหนาว	เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ	603,750.00
6	ดอยอินทนนท์	เชียงใหม่	301,184.05
7	ภูพาน	สกลนคร กาฬสินธุ์	415,439.00
8	ตะรุเตา	สตูล	931,250.00
9	เขาหลวง	นครศรีธรรมราช	356,250.00
10	ดอยขุนตาล	ลำพูน ลำปาง	159,556.25
11	น้ำตกพลิว	จันทบุรี	84,062.50
12	เอราวัณ	กาญจนบุรี	343,735.00
13	เขาชะเมา-เขาวง	ระยอง จันทบุรี	52,300.00
14	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี	36,444.05
15	ลานสาง	ตาก	65,000.00
16	ภูเรือ	เลย	75,525.00
17	เฉลิมรัตนโกสินทร์	กาญจนบุรี	36,875.00
18	รามคำแหง	สุโขทัย	213,125.00
19	ไทรโยค	กาญจนบุรี	312,500.00
20	ทะเลบัน	สตูล	122,500.00
21	หมู่เกาะอ่างทอง	สุราษฎร์ธานี	63,750.00
22	เขาสก	สุราษฎร์ธานี	461,712.50
23	ตาดโตน	ชัยภูมิ	135,737.50
24	ดอยสุเทพ-ปุย	เชียงใหม่	163,162.50
25	อ่าวพังงา	พังงา	250,000.00
26	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	133,250.00

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 130 แห่ง (ต่อ)

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
27	น้ำตกสามหลั่น	สระบุรี	27,856.25
28	แก่งกระเจาน	เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์	1,821,687.84
29	เขาพนมเบญจา	กระบี่	31,325.00
30	หมู่เกาะสุรินทร์	พังงา	88,282.00
31	แม่ปิง	เชียงใหม่ ลำพูน ตาก	627,346.00
32	สิรินธร	ภูเก็ต	56,250.00
33	แก่งตะนะ	อุบลราชธานี	50,000.00
34	เขาแหลมหญ้า-หมู่เกาะเสม็ด	ระยอง	81,875.00
35	เวียงโกศัย	แพร่ ลำปาง	256,115.60
36	หาดเจ้าไหม	ตรัง	144,292.35
37	น้ำตกแม่สุรินทร์	แม่ฮ่องสอน	247,875.00
38	ตากลินมหาราช	ตาก	93,125.00
39	เขื่อนศรีนครินทร์	กาญจนบุรี	957,500.00
40	ทับลาน	นครราชสีมา ปราจีนบุรี	1,397,375.00
41	ปางสีดา	สระแก้ว ปราจีนบุรี	527,500.00
42	เขาปู่-เขาย่า	ตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช	433,750.00
43	หมู่เกาะสิมิลัน	พังงา	87๑,500.00
44	คลองลาน	กำแพงเพชร	187,500.00
45	หมู่เกาะช้าง	ตราด	406,250.00
46	แหลมสน	ระนอง พังงา	196,875.00
47	หาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี	กระบี่	242,437.17
48	ภูหินร่องกล้า	พิษณุโลก เลย	191,875.00
49	หมู่เกาะเภตรา	ตรัง สตูล	308,987.00
50	ภูเก้า-ภูพานคำ	หนองบัวลำภู ขอนแก่น	198,973.00
51	แม่ยม	แพร่ ลำปาง	284,218.75
52	เขาลำปี-หาดท้ายเหมือง	พังงา	44,950.00

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 131 แห่ง (ต่อ)

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
53	ภูจองนายอย	อุบลราชธานี	428,750.00
54	แม่วังก์	กำแพงเพชร นครสวรรค์	558,750.00
55	น้ำตกชาติตระการ	พิษณุโลก	339,375.00
56	ศรีพังงา	พังงา	153,800.00
57	ภูผายล	สกลนคร นครพนม มุกดาหาร	517,850.00
58	แจ้ซ็อน	ลำปาง	480,000.00
59	ภูผาเทิบ	มุกดาหาร	30,245.67
60	ศรีลานนา	เชียงใหม่	878,557.90
61	ดอยหลวง	เชียงราย พะเยา ลำปาง	730,927.00
62	หมู่เกาะลันตา	กระบี่	83,750.00
63	คลองวังเจ้า	กำแพงเพชร ตาก	466,875.00
64	น้ำตกโยง	นครศรีธรรมราช	128,125.00
65	เขาน้ำค้าง	สงขลา	132,500.00
66	เขาหลัก-ลำรู่	พังงา	78,125.00
67	เขาแหลม	กาญจนบุรี	935,583.69
68	ออบหลวง	เชียงใหม่	345,625.00
69	แก่งกรุง	สุราษฎร์ธานี	338,125.00
70	น้ำตกห้วยยาง	ประจวบคีรีขันธ์	100,625.00
71	ภูเวียง	ขอนแก่น	203,125.00
72	ภูผาม่าน	เลย ขอนแก่น	218,750.00
73	ไต้ร่มเย็น	สุราษฎร์ธานี	265,625.00
74	ผาแต้ม	อุบลราชธานี	212,500.00
75	ภูสระดอกบัว	อำนาจเจริญ ยโสธร มุกดาหาร	144,375.00
76	หาดวนกร	ประจวบคีรีขันธ์	23,750.00
77	ไทรทอง	ชัยภูมิ	199,375.00
78	สาละวิน	แม่ฮ่องสอน	450,950.00

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 131 แห่ง (ต่อ)

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
79	ภูสวนทราย	เลย	73,225.00
80	ขุนแจ	เชียงราย	168,750.00
81	ห้วยน้ำดัง	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	782,575.00
82	ตาพระยา	สระแก้ว บุรีรัมย์	371,250.00
83	เขาพระวิหาร	อุบลราชธานี ศรีสะเกษ	81,250.00
84	ลำน้ำน่าน	แพร่ อุตรดิตถ์	624,468.00
85	ธารโบกขรณี	กระบี่	65,000.00
86	พุเตย	สุพรรณบุรี	198,422.00
87	ตาดหมอก	เพชรบูรณ์	181,250.00
88	บางกลาง	ยะลา	163,125.00
89	หมู่เกาะชุมพร	ชุมพร	198,125.00
90	กุยบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	605,625.00
91	ลำน้ำกระบือ	ระนอง	100,000.00
92	แม่เมย	ตาก	115,800.00
93	น้ำตกหงาว	ระนอง ชุมพร	417,500.00
94	ดอยภูคา	น่าน	1,065,000.00
95	น้ำตกสี่ขีด	สุราษฎร์ธานี	90,625.00
96	บูโต-สุโหงปาตี	นราธิวาส ปัตตานี ยะลา	213,125.00
97	ดอยผ้าห่มปก	เชียงใหม่	327,500.00
98	ภูซาง	เชียงราย พะเยา	178,049.62
99	ผาแดง	เชียงใหม่	702,085.00
100	น้ำพอง	ขอนแก่น ชัยภูมิ	123,125.00
101	แม่วะ	ลำปาง ตาก	364,173.00
102	คลองพนม	สุราษฎร์ธานี	256,500.00
103	ต้นสักใหญ่	อุตรดิตถ์	324,240.80
104	ศรีน่าน	น่าน	640,237.50

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 131 แห่ง (ต่อ)

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
105	ป่าหินงาม	ชัยภูมิ	62,437.50
106	แม่จริม	น่าน	270,000.00
107	ดอยผากลอง	แพร่	117,982.00
108	ภูแลนคา	ชัยภูมิ	125,312.50
109	ภูสอยดาว	พิษณุโลก อุตรดิตถ์	212,633.00
110	น้ำตกทรายขาว	ปัตตานี ยะลา สงขลา	43,482.00
111	ขุนน่าน	น่าน	153,982.00
112	แม่วาง	เชียงใหม่	74,766.00
113	เขานัน	นครศรีธรรมราช	256,121.00
114	ทองผาภูมิ	กาญจนบุรี	772,214.27
115	ขุนพะวอ	ตาก	247,957.00
116	ถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ	แม่ฮ่องสอน	394,120.00
117	ภูลังกา	หนองคาย นครพนม	31,250.00
118	ภูผาเหล็ก	สกลนคร อุตรธานี กาฬสินธุ์	252,737.00
119	หมู่เกาะระนอง	ระนอง	222,938.00
120	แม่ปืม	เชียงราย พะเยา	219,266.00
121	น้ำตกคลองแก้ว	ตราด	123,700.00
122	เขาสิบห้าชั้น	จันทบุรี	73,729.00
123	ลำคลองงู	กาญจนบุรี	420,374.00
124	เฉลิมพระเกียรติไทยประจัน	ราชบุรี	205,463.89
125	เขาค้อ	เพชรบูรณ์	301,698.00
126	ขุนขาน	เชียงใหม่	129,959.00
127	ดอยภูนาง	พะเยา	537,424.00
128	ถ้ำสะเกิน	น่าน พะเยา	156,187.00
129	น้ำตกเจ็ดสาวน้อย	สระบุรี นครราชสีมา	26,238.00
130	ขุนสถาน	น่าน อุตรดิตถ์	214,058.00

ตารางภาคผนวกที่ 1-1 อุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 131 แห่ง (ต่อ)

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
131	แม่ตะไคร้	เชียงใหม่ ลำพูน	221,446.00
	รวมเนื้อที่ทั้งหมด		39,470,739.00
	คิดเป็นเนื้อที่ของประเทศ		12.31 %

ที่มา สำนักอุทยานแห่งชาติ (2560)

ตารางภาคผนวกที่ 1-2 อุทยานแห่งชาติที่อยู่ระหว่างการประกาศจัดตั้ง จำนวน 23 แห่ง

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)
1	ลำน้ำกก	เชียงราย	377,366.00
2	อ่าวมะนาว – เขาคันทรง	นราธิวาส	23,278.25
3	นายูง – น้ำโสม	อุดรธานี	281,875.00
4	น้ำตกพาเจริญ	ตาก	491,708.00
5	แม่เงา	แม่ฮ่องสอน ตาก เชียงใหม่	257,650.00
6	สันกาลาคีรี	สงขลา	134,599.00
7	น้ำตกซีโป	นราธิวาส	62,500.00
8	ธารเสด็จ – เกาะพะงัน	สุราษฎร์ธานี	28,116.00
9	แก่งเจ็ดแคว	พิษณุโลก	140,544.00
10	ออบขาน	เชียงใหม่	147,571.00
11	แม่เฒ่า	เชียงใหม่	306,731.00
12	หาดขนอม – หมู่เกาะทะเลใต้	สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช	196,875.00
13	ถ้ำผาไท	ลำปาง	763,087.25
14	นันทบุรี	น่าน	283,319.00
15	ดอยจาง	ลำปาง ลำพูน	217,637.00
16	ดอยเวียงผา	เชียงใหม่ เชียงราย	222,986.00
17	อ่าวสยาม	ประจวบคีรีขันธ์	20,767.00
18	ไม้กลายเป็นหิน	ตาก	246,210.00
19	ภูผายา	เลย หนองบัวลำภู อุดรธานี	176,700.00
20	เขลางค์บรรพต	ลำปาง	70,986.86
21	ภูชี้ฟ้า	เชียงราย	286,896.54
22	น้ำตกบัวตอง-น้ำพุเจ็ดสี	เชียงใหม่	111,829.71
23	แม่ยวมฝั่งซ้าย	แม่ฮ่องสอน	199,946.22
รวมเนื้อที่ทั้งหมด(ไร่)			5,070,862.58
คิดเป็นเนื้อที่ของประเทศ			1.58 %

ที่มา : สำนักอุทยานแห่งชาติ (2560)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายทรงธรรม สุขสว่าง
วัน เดือน ปีเกิด	14 กันยายน 2505
การศึกษา	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Ph.D.(Forestry) Watershed Management , University of the Philippines (Los Banos)
ประวัติการทำงาน	ผู้ตรวจราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า ผู้อำนวยการสถาบันนวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง ผู้อำนวยการสำนักงานมรดกโลกทางธรรมชาติ ผู้อำนวยการโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Area System : CATSPA) ผู้อำนวยการโครงการจัดทำแนวเชื่อมต่อเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ระยะที่ 2 (Biodiversity Conservation Corridors Initiative in the Greater Mekong Subregion, Phase 2 : BCI-GMS P2) ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 10 (อุดรธานี) ผู้อำนวยการส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

ผู้วิจัย ดร. ทรงธรรม สุขสว่าง

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลาย โดดเด่น สวยงาม และหายาก อันเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีชนิดพันธุ์พืช สัตว์ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ จึงเป็นสถานที่ที่พิเศษที่สุดสำหรับการพักผ่อน หย่อนใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ และเพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีเครื่องมือในการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 อุทยานแห่งชาติมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืน ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งรวมของสรรพสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบที่นำไปสู่การผลิตและควบคุมตนเองตามธรรมชาติ อันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ศูนย์รวมของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมสภาพภูมิอากาศ บรรเทาความรุนแรงของอุทกภัย วาตภัย และความแห้งแล้ง และช่วยลดการพังทลายของดิน ด้านสังคม จากบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวแล้ว อุทยานแห่งชาติจึงมีความสำคัญต่อสังคม นานัปการ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำใช้สอยในครัวเรือน เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและพลังงาน เป็นแหล่งอาหารและวัสดุใช้สอยของชุมชนท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ และเอื้อต่อการค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความหลากหลายของชนิดพันธุ์และสายพันธุ์กรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรม การแพทย์ และอุตสาหกรรมในอนาคต และด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติมีคุณค่าด้านความงามและความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จึงมีศักยภาพสูงสำหรับใช้เป็นฐานในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการบริการ ซึ่งจะเป็นที่มาของรายได้ของราษฎรในท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท รวมทั้งเกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติ การท่องเที่ยวยังช่วยให้เงินตราจากต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศ กระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ การจ้างงานและกระจายรายได้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ปัญหาภัยคุกคามต่าง ๆ ยังมีผลกระทบต่ออุทยานแห่งชาติหลายแห่ง ไม่ว่าจะเรื่อง

การบุกรุกพื้นที่เพื่อทำรีสอร์ทและทำการเกษตร ปัญหาผลกระทบจากนักท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่า เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติรูปแบบใหม่สามารถขับเคลื่อนการจัดการอุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จึงมีความจำเป็นในการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลโดยใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม รวมทั้งวิธีคิดด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการขับเคลื่อน เช่น การตั้งกองทุนตอบแทนคุณระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service Fund) ในอุทยานแห่งชาติ และนำแนวความคิด “ประชารัฐ” ของรัฐบาลมาสร้างร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานสากล ทำให้ประชาชนคนไทยมีความสุข สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติให้กับลูกหลานสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่มาตรฐานสากล
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล และสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ของรัฐบาล ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.1 ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย
- 1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย
- 1.3 ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
- 1.4 การจัดการอุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากล เช่น ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ประเทศภาคพื้นยุโรป
- 1.5 ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

อุทยานแห่งชาติ 154 แห่งทั่วประเทศ

3. ขอบเขตด้านประชากร

สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านอุทยานแห่งชาติและการจัดการอุทยานแห่งชาติ
สู่สากล รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

- 3.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านอุทยานแห่งชาติ จำนวน 5 คน
- 3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติสู่สากล จำนวน 5 คน
- 3.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านสภาพแวดล้อม จำนวน 5 คน
- 3.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์ จำนวน 5 คน

4. ขอบเขตด้านเวลา

1 ธันวาคม 2560 – พฤษภาคม 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ จะรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง
จำนวน 20 คน ตามขอบเขตด้านประชากรที่กล่าวแล้ว
 - 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ จะรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับ
แหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ห้องสมุดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง
2. การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นหลักเพื่อวิเคราะห์
และสังเคราะห์ให้ได้มาซึ่งยุทธศาสตร์

ผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ โดยได้
ทำการศึกษาทั้งวิเคราะห์การบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลัก
ของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการอุทยาน
แห่งชาติ และกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล และสนับสนุน
ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ
โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาค้นคว้าที่ตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ สรุปได้ ดังนี้

1. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการของ
อุทยานแห่งชาติให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติในระดับสากล
ในการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิทัศน์และความ
งามตามธรรมชาติ โดยอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยมีการดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 การคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ

ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดแนวเขตที่ชัดเจน ผนวกหรือเพิกถอนพื้นที่ และ บังคับใช้กฎหมาย ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ แนวเขตอุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากไม่มีการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นโยบายการบริหารไม่ต่อเนื่อง การบังคับใช้ กฎหมายและบทลงโทษยังขาดประสิทธิภาพ

1.2 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำรวจและติดตาม สถานภาพของทรัพยากร ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศที่สำคัญ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ พื้นที่อุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ส่งผลต่อความหลากหลาย ทางชีวภาพ รวมทั้งมีการกระจายเป็นหย่อม ๆ จึงง่ายต่อการบุกรุกทำลาย อุทยานแห่งชาติบางแห่ง เริ่มเสื่อมโทรมหรือถูกเปลี่ยนแปลงสภาพจนด้อยคุณค่าความสำคัญลง รวมทั้งขาดการประเมินมูลค่า ทรัพยากรในรูปตัวเงิน เพื่อสื่อถึงสาธารณชนให้ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่า

1.3 การสื่อความหมายธรรมชาติ โดยการพัฒนาโปรแกรมสื่อความหมาย การเผยแพร่ คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อต่าง ๆ ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ ระบบสื่อความหมาย ไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เทคโนโลยีที่ใช้ในการสื่อสารในพื้นที่ ไม่มีประสิทธิภาพ เพียงพอ

1.4 การศึกษาวิจัย โดยกำหนดกรอบงานวิจัยที่สำคัญร่วมกับหน่วยงานวิจัย หรือสถาบันการศึกษา ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ ผลการศึกษาวิจัยไม่ถูกนำมาใช้งาน

1.5 การนันทนาการและการท่องเที่ยว

1.5.1 การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อทรัพยากรและระบบนิเวศ แต่ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้

1.5.2 การจัดการนักท่องเที่ยว โดยการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity)

1.5.3 การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ให้เหมาะสมกลมกลืนกับพื้นที่ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเขตบริการที่กำหนดไว้ ส่วนปัญหาในการ บริหารจัดการ คือ ไม่ได้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างจริงจัง การบังคับในการกำหนด จำนวนนักท่องเที่ยวไม่มีประสิทธิภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกเสื่อมโทรม การวางผังบริเวณที่ไม่ สอดคล้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.6 การจัดการตามแนวทางประชารัฐ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อุทยานแห่งชาติดำเนินการตามวัตถุประสงค์สากล ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการ คือ อิทธิพลภายนอกมีผลต่อการตัดสินใจในการจัดการ

2. ผลการวิจัยต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการ อุทยานแห่งชาติ สำหรับกำหนดกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติไปสู่ มาตรฐานสากล ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ รากของ ปัญหาที่นำไปสู่สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและการสูญเสียความ หลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

2.1.1 การที่ประชาชนขาดความสนใจ ขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีทัศนคติเชิงลบต่อการประกาศเขตอนุรักษ์ รวมถึงภาครัฐและผู้ประกอบการ

2.1.2 การไม่มีประสิทธิภาพธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรไม่มีศักยภาพเพียงพอ ขาดการจัดการองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และนโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องยังไม่มีประสิทธิภาพ

2.1.3 การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ส่งผลให้ระบบนิเวศอยู่ในสภาวะเครียด มีความเสี่ยงต่อการเสียหายหรือสูญพันธุ์สูง และปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสัตว์ป่า

2.2 ปัญหาด้านกฎหมาย

2.2.1 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดประเภทของเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่โดยไม่รู้ขอบเขตที่ชัดเจน อีกทั้งไม่อาจกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

2.2.2 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้มีแผนงานอุทยานแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานกลางที่จะนำมาใช้กำหนดมาตรการต่าง ๆ ส่งผลทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีระบบแผนงานที่มีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่ไม่บรรลุตามเป้าหมายตามภารกิจของรัฐและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนจนถึงเจตนารมณ์แห่งการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.3 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ทำให้หน่วยงานของรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ต้องรับภาระที่มากเกินไป จนไม่สามารถดำเนินการครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้ภารกิจของรัฐให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยประชาชนเป็นแรงขับเคลื่อนร่วมกันให้การดำเนินการกิจของรัฐบรรลุผล

2.2.4 การบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จึงทำให้มีการกระทำความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท

2.3 ปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

2.3.1 การบุกรุกอันเกิดจากราษฎร เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรค่อนข้างสูง ความต้องการที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเพิ่มตามไปด้วย รวมทั้งส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร และมีระดับการศึกษาต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาขาดระเบียบวินัยและไม่เคารพกฎหมาย ก่อให้เกิดการถูกละเมิด และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

2.3.2 การบุกรุกเนื่องจากผู้มีอิทธิพล ในการซื้อขายพื้นที่ป่า ทำและรับซื้อไม้เถื่อน

2.3.3 การบุกรุกอันเกิดจากนโยบายรัฐและการบริหารของเจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจเนื่องจากอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการดูแล งบประมาณที่มีขีดจำกัด ขาดแคลน

เครื่องมือและอาวุธ การทุจริตคอร์รัปชัน และนโยบายของรัฐ เช่น การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

2.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวแออัด เสื่อมโทรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปกว่าพื้นที่ที่รองรับได้ สิ่งอำนวยความสะดวกทรม สภาพภูมิทัศน์ไม่ได้รับการดูแลตามความเหมาะสม มลภาวะและผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากเกินไปจนจำเป็นหรือไม่เหมาะสม พฤติกรรมนักท่องเที่ยวไม่เหมาะสม และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติที่มากเกินไปของชุมชน

3. ผลการวิจัยต่อบัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติให้ได้มาตรฐานสากล และสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยตามแผนปฏิรูปประเทศ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลมีวิสัยทัศน์ ดังนี้

“เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความมั่นคงและสมบูรณ์ของระบบนิเวศ โดยแนวทางประชารัฐ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน”

และจากการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอุทยานแห่งชาติสู่มาตรฐานสากลเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้านหลัก ดังแผนภาพที่ 1

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การดำเนินการเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมขับเคลื่อนประเทศ อุทยานแห่งชาติยุคใหม่ควรใช้กลไกขับเคลื่อน เพื่อตอบสนอง โครงสร้างเศรษฐกิจของชาติ ให้อุทยานแห่งชาติไทยสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนในศตวรรษต่อไป ดังนี้

1.1.1 กลไกขับเคลื่อนผลผลิตจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลไกดังกล่าว ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางประชารัฐ มีการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อนำไปสู่การทำรายได้เข้าประเทศให้สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่ ของการจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.1.2 กลไกขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน โดยกลไกนี้ประกอบด้วย การสร้างคลัสเตอร์การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทุกระดับกลุ่มจังหวัด เพื่อเป็นการกระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งที่เกิดขึ้น ในการเป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ

1.1.3 กลไกขับเคลื่อนอุทยานแห่งชาติสีเขียว การสร้างความมั่งคั่งของ อุทยานแห่งชาติไทยในอนาคต จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยกลไกนี้ประกอบด้วย การมุ่งเน้นการใช้พลังงานทดแทน

1.1.4 กลไกขับเคลื่อนผลผลิตจากความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลาย ทางชีวภาพถือเป็นความมั่งคั่งของประเทศ เป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญ กลไกนี้มุ่งเน้นการใช้ เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการวิจัย

1.1.5 กลไกขับเคลื่อนการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เพื่อสร้าง ความมั่นคง และยั่งยืนให้อุทยานแห่งชาติ การบริหารจัดการที่เป็นปัญหาหลัก คือ บุคลากร กลไกนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ และเพิ่มประสิทธิภาพในการ บริหารจัดการ เช่น พัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว พัฒนาระบบป้องกันรักษาป่า พัฒนาระบบสื่อความหมาย พัฒนาระบบการจองที่พัก เป็นต้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

1.2.1 อุทยานแห่งชาติควรมีการจัดการที่เปลี่ยนจากการจัดการแบบดั้งเดิม ในปัจจุบัน ไปสู่การจัดการอุทยานแห่งชาติสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart National Parks)

1.2.2 ควรเปลี่ยนจากหน่วยงานราชการแบบดั้งเดิมที่รัฐต้องให้ความ ช่วยเหลือไปสู่การเป็นหน่วยงานที่ทันสมัยและช่วยเหลือตัวเองได้ในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณ

1.2.3 ควรเปลี่ยนจากการบริการการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่า (High Value Services)

1.2.4 ควรพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่มีทักษะต่ำไปสู่ เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

2.1 ในการจัดการอุทยานแห่งชาติของไทยสู่มาตรฐานสากล จะต้องใช้ต้นแบบจากอุทยานแห่งชาติที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก เช่น อุทยานแห่งชาติ Yellowstone ในประเทศสหรัฐอเมริกา หรืออุทยานแห่งชาติทางทะเล Great Barrier Reef ในประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากมีการบริหารจัดการที่ดีทั้งด้านกฎหมาย นโยบาย องค์กร และบุคลากร จนทำให้การอนุรักษ์ นันทนาการ การสื่อความหมาย และการศึกษาเรียนรู้ของผู้มาเยือนในอุทยานแห่งชาติประสบความสำเร็จ

2.2 การจัดการอุทยานแห่งชาติ นอกจากจะมีกฎหมายแล้ว ต้องมีการจัดทำนโยบายการบริหารจัดการ (Management Policies) หรือข้อกำหนดในการบริหารจัดการ (Management Directives) ที่มาจากการขยายความกฎหมาย เพื่อเป็น “คัมภีร์” หรือ “คู่มือ” สำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ และแผนการจัดการ (Management Plan) สำหรับใช้เป็นเครื่องมือหรือกรอบในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติตามช่วงเวลาที่กำหนด

2.3 องค์กรบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพต้องมีโครงสร้างกะทัดรัด แต่มีความคล่องตัวและมอบอำนาจตัดสินใจที่ชัดเจน รวมทั้งได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการอย่างเต็มที่ ทั้งด้านงบประมาณ อัตรากำลัง ยานพาหนะ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและทันสมัย เพื่อเอื้อให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติและทีมงานสามารถนำไปใช้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ

2.4 การจัดการอุทยานแห่งชาติต้องมีระบบการพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และมีศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นของตนเอง มีกระบวนการคัดเลือกหัวหน้าอุทยานแห่งชาติที่มีหลักเกณฑ์ชัดเจนและโปร่งใส

2.5 อุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองใกล้เคียงจะต้องมีการจัดการตามแนวทาง “การจัดการเชิงระบบนิเวศ : Ecosystem Management”

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ประเด็นการขยายผลการจัดทำยุทธศาสตร์อุทยานแห่งชาติสู่สากลไปสู่การจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการในระดับประเทศต่อไป

3.2 ประเด็นการทำประชาพิจารณ์ในการจัดทำยุทธศาสตร์ครั้งต่อไป เพื่อให้ทุกภาคส่วนในระบบประชารัฐมีส่วนร่วมในการพิจารณา ให้ข้อคิดและเห็นชอบในแผนยุทธศาสตร์

3.3 ประเด็นการเชื่อมโยงแนวคิดระดับสากลเข้าสู่ยุทธศาสตร์ของจังหวัดและท้องถิ่นในการจัดทำยุทธศาสตร์อุทยานแห่งชาติสู่สากลครั้งต่อไป

3.4 ประเด็นการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยเพิ่มแนวคิดให้เกิดในเชิงนโยบายและแปลงไปสู่การปฏิบัติได้จริง